

ЎЗБЕКИСТОНДА — ОЛИЙ ТАЪЛИМ —

Высшее образование в Узбекистане
Higher education in Uzbekistan

илмий, ўқув-услубий, таҳлилий журнал

№3 2022 йил

ISSN 2181-3051

www.edujournal.uz

 /eduuzrasmij

 /edu.uz

 /eduuz

 /eduuz

ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ РАҚАМЛАШТИРИШ БЎЙИЧА ЭЪТИРОФ ЭТИЛДИ

Давлат бошқаруви органлари ва маҳаллий ижро этувчи ҳокимият органларида ахборот-коммуникация технологияларидан кенг фойдаланиш, рақамли иқтисодиёт ва электрон ҳукуматни ривожлантириш лойиҳаларининг амалга оширилишини рейтингли баҳолаш тизими (nis.uz) 2022 йил 2-чорак натижаларини эълон қилди.

ВАЗИРЛИКЛАР
ЎРТАСИДА

2
ЎРИН

Баҳолаш натижасига кўра, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги вазирликлар ўртасида **2-ўринни**, давлат бошқаруви органлари орасида эса **4-ўринни** қайд этди ва “яшил” рўйхатга киритилди. Айтиш жоизки, ушбу кўрсаткич ўтган йилги натижага қараганда **16 поғона** юқоридадир. Бу эса олий таълим тизимига ахборот технологияларини жорий этиш, бунда таълим жараёнларида инсон омилининг ҳар қандай аралашувига чек қўйиш, турли ҳужжатларни тайёрлашнинг қоғоз шаклидан буткул воз кечиш борасида самарали ишлар қилинганидан дарак.

Бундай натижадорликнинг энг муҳим нуқтаси шундаки, бошқарув тизимини рақамлаштириш мақсадида жорий йилнинг ўзида 10 дан ортиқ, жумладан,

adabiyot.edu.uz

kasb.edu.uz

kontrakt.edu.uz

diplom.edu.uz

stipendiya.edu.uz

unilibrary.uz

prof-kontrakt.edu.uz

magistr.edu.uz

электрон платформалари ишга туширилиб, юз минглаб талабаларга қулайлик яратмоқда. Бундан ташқари, “Олий таълим жараёнларини бошқариш ахборот тизими” – НЕМИС дастури орқали барча олий таълим муассасаларида маъмурий, ўқув, илмий ва молиявий жараёнлар тўлиқ рақамлаштирилди.

ЎЗБЕКИСТОНДА — ОЛИЙ ТАЪЛИМ —

Таҳрир кенгаши раиси:

Абдуқодир Тошқулов

Ўзбекистон Республикаси Олий ва
ўрта махсус таълим вазири

Бош муҳаррир:

Шухрат Ёқубов

Олий таълимни ривожлантириш тадқиқотлари ва
илғор технологияларни татбиқ этиш маркази директори

Таҳрир кенгаши аъзолари:

Оқил Салимов

Қаландар Абдурахмонов

Рустам Холмуродов

Комилжон Каримов

Раҳимжон Ҳакимов

Одина Жамолдинова

Хуршид Дўстмуҳаммад

Абдурашид Алтиев

Марат Раҳматуллаев

Одил Қўйсинаев

Шавкат Шарипов

Мухаммадолим Мухаммадсиддиқов

Ҳалим Саидов

Тўлқин Алимардонов

Ихтиёр Беков

Наргис Қосимова

Фазлиддин Равшанов

Тўйчи Аҳмедов

Садоқат Махсумова

Лочин Зарипов

Ақбар Эшмуродов

Алишер Сабриев

Дизайнерлар:

Саиджалоҳон Ғозиев

Мухаммад Йўлдашев

Шерзод Собиров

Манзил: Тошкент шаҳри,
Шифонур кўчаси, 75-уй

Сайт манзили:
www.edujournal.uz

Электрон почта:
rmxat@edu.uz

Телефон:
(+998 71) 207-03-43 (125)

Журнал Ўзбекистондаги олий таълим
муассасаларига тарқатилади.

Муассис:

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги,
Олий таълимни ривожлантириш тадқиқотлари ва
илғор технологияларни татбиқ этиш маркази.

Журнал Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси
хузуридаги Ахборот ва оммавий коммуникациялар агентлигидан
1495-рақамли гувоҳнома билан
29.12.2021 санасида рўйхатдан ўтказилган.

Адади 5 000 нусха.

«Sano-standard» МЧЖ босмахонасида чоп этилди.

Буюртма рақами: 59

Манзил:
Тошкент шаҳри, Олмазор тумани,
Широқ кўчаси 100-уй.

Телефон: 71 228-07-96
Факс: 71 228-07-95

МУНДАРИЖА:

ТАҲРИРИЯТ МИНБАРИ

- 2 Абдуқодир Тошқулов.** Олий таълимдаги ислохотлар шиддат олса, оладик, асло ортга қайтмайди

РАҚАМЛАШТИРИШ

- 10 Алишер Абдуллаев.** Олий таълимни рақамлаштириш — қулайлик ва шаффофликни таъминлайди (суҳбат)

МИЛЛИЙ ТАЖРИБА

- 13 Бахтиёр Маҳкамов.** Таълимда рақамли технологияларнинг конвергенцияси
- 17 Мадаминжон Мадазимов.** Мақсадимиз халқаро таълим стандартлари билан уйғунлашган миллий таълим тизими-ни яратиш
- 22 Муҳсин Ҳожиёв.** “Фан – таълим – ишлаб чиқариш интеграцияси”ни янги босқичга кўтариш механизмлари
- 26 Бахтиёр Мардонов.** Таълим ва ишлаб чиқариш Интеграцияси ҳамда дуал таълим
- 30 Бехзод Жалилов.** Олий таълим тизимининг инвестициявий жозибадорлигини оширишда ўзига хос тажриба

ХОРИЖДА ОЛИЙ ТАЪЛИМ

- 34 Азиза Машраббекова.** Яхши таълим - муваффақият калити ёхуд Жанубий Корея олий таълимига бир назар
- 43 Маҳфуза Ортиқова.** Испанияда олий таълим: кириш осону битириш қийин университетлар
- 50 Садоқат Махсумова.** Ўзбекистон олий таълим тизими ривож учун...

ОЛИЙ ТАЪЛИМ ИСТИҚБОЛЛАРИ

- 54 Ҳайдарали Юнусов.** Ўзбекистонда олий таълим соҳасида халқаро грант дастурларини жалб этишнинг долзарб масалалари
- 60 Бобомурод Аҳмедов.** Ўзбекистон олий таълими жаҳондаги ўзгаришларга қанчалик мос ҳаракатланмоқда? (суҳбат)

ТАДҚИҚОТ

- 64 Олий таълимни ривожлантириш тадқиқотлари ва илғор технологияларни татбиқ этиш маркази.** Олий таълим муассасаларида таълим сифатини ошириш: асосий муаммолар ва уларни ҳал этиш йўллари

ЎҚУВ-УСЛУБИЙ ЖАРАЁН

- 73 Игорь Ганчеренок.** Квантовоподобная парадигма в образовании: кредитно-модульный подход
- 79 Лочин Зарипов.** Ўзбекистон олий таълимида кредит-модуль тизими: муаммо ва ечимлар

САРҲИСОБ

- 94 Олий таълим муассасаларининг миллий рейтинг**

ЁШЛАР МИНБАРИ

- 105 Зебинисо Салоҳиддинова.** IELTSдан юқори натижага эришишнинг синалган формуласи борми?
- 108 Nurullo Nazrullaev, D.T. Abdumuminova.** “English for science” training program for scientists of the republic of uzbekistan on academic writing

ОЛИЙ ТАЪЛИМДАГИ ИСЛОҲОТЛАР ШИДДАТ ОЛСА, ОЛАДИКИ, АСЛО ОРТГА ҚАЙТМАЙДИ

Абдуқодир ТОШҚУЛОВ,
Ўзбекистон Олий ва ўрта махсус
таълим вазири

Савол:

Шарқ файласуфи Конфуций: “Билимсизлик инсоният учун энг қоронғи тундир”, деганди. Ҳақиқатдан ҳам, билим, илм олиш бахтга эришиш, фаровон яшашнинг синалган йўли, олтин калитидир. Бу жараённинг тўғри ва тизимли ташкил этилиши эса бевосита таълим, хусусан, олий таълим тизимида, унда бўй кўрсатаётган ислохотларга боғлиқ. Мана шу ислохотларнинг иштирокчиси, ташкилотчиси сифатида иш бошлаганингизга ҳам салкам икки йил бўлмоқда. Бу давр ичида Сиз раҳбарлик қилаётган тизимда қандай ташаббус ва янгиликларга қўл урилди? Қандай муаммолар ўз ечимини топди?

Жавоб:

Билим олиш – тараққиётнинг бош омилидир. Ҳадиси шарифда ҳам: “Аввало, олим бўл! Лоақал таълим олувчи ёки тингловчи, илму уламони севувчи бўлгин”, дейилди. Бундай даъват ҳар биримизни таълим олиш ва илмни инсонларни қадрлашга ундаб туради. Қаерда илму маърифат кучли

бўлса, ўша ер бахт маскани ҳисобланади. Учинчи ренессансга кучли билим ва тафаккур орқали эришилишини муҳтарам Президентимиз кўп бора таъкидлаптилар. Шунинг учун узлуксиз таълим тизимининг барча босқичида ёшларни билимли ва етук инсон сифатида ривожлантириш биз зиёлиларнинг асосий бурчимиздир.

Энди бевосита тизимда амалга оширилган ва оширилаётган янгиликларга тўхталсак. Бугунга келиб республикада олий таълим муассасаларининг сони 200 га яқинлашди. Ёшларни олий таълим билан қамров даражаси сезиларли ошди. Амалга оширилаётган ислохотлар янгидан-янги имкониятлар эшигини очмоқда. 2021 йилдан буён олий таълим муассасаларига кредит-модуль тизими тўлиқ татбиқ этилди. Унинг жорий қилиниши билан жаҳон олий таълимига интеграциялашувимиз бўйича катта қадам ташланди. Электрон таълим кенг кўламда жорий этилмоқда.

Ҳозирги кунда олий таълим муассасаларида 40 мингга яқин профессор-ўқитувчи-

лар фаолият олиб бормоқда. Жорий ўқув йилида 4582 нафар чет тили бўйича сертификатга эга ёшлар магистратура босқичига қабул қилинди. Бундай ёшлар олий таълим муассасалари учун муносиб педагогик кадрлар захираси бўлиб хизмат қилади. Профессор-ўқитувчиларнинг мақомини ошириш, уларнинг жамиятдаги обрўсини яхшилаш борасида кўп ишлар қилинди.

Яратилаётган шароитлардан яна биттасини айтаман. Ҳурматли Юртбошимизнинг ташаббуслари билан бу йилдан бошлаб магистратура босқичида ўқиётган хотин-қизларнинг тўлов-шартнома пули давлат томонидан қоплаб бериладиган бўлди, илк бора катта ҳажмда масофавий таълим учун квоталар белгиланди, узоқ жойдан қатнаб ўқийдиган талабалар учун академик мобиллик имкониятлари кенгайтирилди. Бундай мисолларни кўплаб келтириш мумкин.

Савол:

Ҳар қандай соҳа бўйича малакали кадр тайёрлаш, аввало, ўқув жараёнининг сифатли ташкил қилинишига боғлиқ. Шу маънода, мамлакатимиздаги олий таълим муассасаларида таълим сифатини таъминлаш, уни замон талаблари асосида олиб бориш борасида янгиликлар қилиндими? Амалиётда улар қандай самара берди?

Жавоб:

Таълим сифатини таъминлаш устувор вазифа. Етиштирилаётган кадрлар ҳар жиҳатдан рақобатга тайёр бўлиши керак. Ўқув жараёнида таълим сифатини таъминлаш омиллари ҳисобга олинмоқда. Биринчидан, меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар такомиллаштирилмоқда. Ўқув жараёнининг асосий ҳужжати бўлган ўқув режалардаги фанларнинг сони қисқартирилди, мутахассислик фанларни чуқур ўргатишга эътибор қаратилди. Тўрт йил давомида талаба 240

кредит тўпласа бўлди. Бунда белгиланган фанларни талаб даражасида ўзлаштириши етарли. Иккинчидан, профессор-ўқитувчилар ортиқча қоғозбозликдан холи бўлишди, барча жараёнларнинг электрон тартиби йўлга қўйилди, уларнинг фаолиятига аралашувлар чекланди, ойлик маошлар сезиларли даражада оширилди, илмий даражали профессор-ўқитувчиларга устамалар ажратилди. Ўз соҳасини чуқур биладиган ва чет тилларини ўзлаштирган профессор-ўқитувчиларни ишга қабул қилишга ҳар бир олий таълим муассасаси жиддий эътибор бермоқда. Учинчидан, ахборот-кутубхона марказлари фаолияти бирмунча яхшиланди. 2022/2023 ўқув йилидан бошлаб талабалар республика бўйича ягона ахборот-кутубхона тизимидан фойдаланишга ўтди. Кундан-кунга унинг базаси бойиб бормоқда. Тўртинчидан, талабаларни баҳолашнинг шаффоф тизими яратилди. Айтиб ўтилган НЕМИС тизими талабаларни баҳолаш жараёнининг холис ташкил этилишига муҳим асос бўлади.

Бу борада ҳали қиладиган ишларимиз кўп. Жумладан, олий таълимда ўқув жараёни сифатини баҳолашда иш берувчилар, талабалар ва кенг жамоатчиликни ҳам фаол жалб этиб боришимиз керак. Таълим сифатини баҳолаб боришни икки хил механизмидан, яъни доимий ҳамда даврий таъминлашдан самарали фойдаланиш бўйича қилинадиган вазифаларимиз бор. Бунинг учун олий таълим муассасаларида дастур администратори, модуль раҳбарлари фаолиятини йўлга қўйиш ташкилий жиҳатдан самарали бўлиши шубҳасиз. Профессор-ўқитувчиларнинг дарс машғулотида илғор ва инновацион технологиялар (клоуд технологиялар, ўйинга асосланган ўқув платформалари ва бошқалар) дан фойдаланиш ҳолатини ошириш, лаборатория жиҳозларини замон талабларига

мувофиқ янгилаш асосида физика, кимё ёки бошқа фанлардан машғулотлар сифатини яхшилаш, мустақил таълимнинг шаклини ҳам, мазмунини ҳам мукаммал ташкил қилиш, бунинг учун фан ўқитувчилари, услубчилар, тьюторлар масъулиятини кучайтириш, амалий машғулотларни ташкил этиш методикасини тубдан такомиллаштириш алоҳида аҳамият эга.

Савол:

Олий таълим муассасаларининг иш берувчилар билан ҳамкорликни йўлга қўйиши жуда муҳим. Бу уларнинг таълимдан кейинги фаолиятини ташкил қилишда қўл келади. Бу борада хориж тажрибаси билан танишмисиз? Миллий тажрибада айна йўналишда қандай янгиликларлар бўлиши кутилмоқда?

Жавоб:

Тайёрланаётган кадрларга нисбатан иш берувчиларнинг баҳоси ўқув жараёнининг сифати учун барометр вазифасини ўтайди. Иш берувчи олий таълимнинг маркетингини белгилаб беради. Меҳнат бозорини ҳар жиҳатдан тўғри таҳлил қилиш асосида стратегик вазифаларни янгилаб боришимиз даркор. Таҳлилларга кўра, техника ютуқларининг амалга жорий қилиниши натижасида 2025 йилга бориб айрим касбларга бўлган талабнинг тушиб кетиши сабабли бутун дунё бўйлаб 85 миллионга яқин иш ўрни қисқариши прогноз қилинмоқда.

Олийгоҳлар янги меҳнат бозори талабларига кўпинча секин мослашади. Статистик маълумотларга кўра, янги бакалаврият курсини ишлаб чиқиш 18 ойдан кўпроқ вақтни олади ва курслар учун одатий янгилаш даври ўртача 5 йил ҳисобланади. Демак, дунё бўйлаб олий таълим муассасаларида янги йўналишларни очиш ва янги соҳа учун зарур кадрларни тайёрлаш ўрта-

ча 10 йилда амалга оширилади. Бу эса бизнес ва саноат нуқтаи назаридан кўп вақт ҳисобланади.

Хориж тажрибаси деганда, иккита мисол келтираман.

Канаданинг Макмастер университетида (McMaster University) иш берувчи корхона ва ташкилотларнинг вакиллари жалб қилинган Муҳандислик бўйича маслаҳат Кенгаши (Engineering Advisory Board) тузилган. Ушбу Кенгаш ҳар ярим йилда бир марта ўқув режаларини янгилаб боради. Таълим йўналишларида амалга оширилдиган янгилик ва ўзгаришлар ҳам айнан Кенгаш томонидан амалга оширилади. Шу билан бирга, Муҳандислик битирувчилари маслаҳат қўмитаси (Engineering Alumni Advisory Committee) фаолияти йўлга қўйилган бўлиб, у орқали университет ўз битирувчилари билан фаол ишлаш тизимини жорий қилган. Мазкур Қўмитада махсус мураббийлик дастури мавжуд ва у орқали ўз соҳасининг етук мутахассислари бўлган собиқ битирувчиларнинг университет талабаларига маҳорат дарслари ташкил этилади. Қўмита орқали университет талабаларининг тахминан 25 фоизи ўқиш давомида турли саноат корхоналарига ишга жойлаштирилади.

АҚШнинг Жонсон ва Уэльс университети (Johnson and Wales University)да машғулотларни асосан касбга йўналтириш мақсадида ўқув дастурлари муайян соҳада фаолият олиб бораётган етук мутахассислар иштирокида ишлаб чиқилади. Бунда университет семинар ташкил қилади ва иш берувчи ташкилотлардан 8 нафардан 10 нафаргача тажрибали мутахассислар таклиф қилинади. Тузилган жамоа ўқув дастурлар ишлаб чиқишда зарур бўлган умумий билим, кўникма ҳамда талаба хатти-ҳаракатлари билан бир қаторда, уларнинг мажбурият ва вазифаларини белги-

лайди. Ишлаб чиқилган дастурлар хулоса олиш учун бошқа мутахассис ва амалиётчиларга юборилиб, зарур хулосалар олингандан сўнг тасдиқланади. Тасдиқланган дастурлар ичидан факультетлар ўзларига тегишли дастурни олиб, ўқув режаси билан таққослайди ҳамда ўқув машғулотларини янги дастурга мослаштиради.

Университетлар ва иш берувчилар ўртасидаги ҳамкорликка оид хориж тажрибаси таҳлили асосида, юртимиздаги олий таълим муассасаларининг иш берувчилар билан ҳамкорлик алоқаларини ривожлантириш ҳамда меҳнат бозори талабларига мос келадиган малакали, рақобатбардош кадрларни тайёрлаш мақсадида бир нечта вазибаларни кун тартибига қўйишимиз мумкин.

Биринчидан, олий таълим муассасаси иш берувчи-амалиётчилар билан доимий фаолият юритадиган Маслаҳат кенгашларини тузишига зарурат юзага келмоқда. Кенгаш орқали ўқув жараёнларини ташкил қилишда, ўқув-меъёрий ҳужжатларни ишлаб чиқишда иш берувчиларнинг фикрини инобатга олиш ва амалда ушбу механизмни йўлга қўйиш керак.

Иккинчидан, талабаларнинг амалий билимларини ошириш ҳамда уларни иш билан таъминлаш мақсадида мустақил марказларни ташкил этиш ёки мавжудлари билан ишлашни йўлга қўйиш лозим. Марказ орқали талабаларга мавжуд янги лойиҳалар устида ишлаш имконини яратиш (айниқса, ахборот технологиялари соҳасида) муҳим аҳамиятга эга.

Учинчидан, ўқув машғулотларига амалиётчи-ўқитувчиларни кўпроқ жалб қилиш ва уларнинг мунтазам дарс машғулотлари олиб боришига эришиш. Ишлаб чиқариш билан боғлиқ соҳаларда дарс машғулотларини (юқори курс талабалари учун) ҳақиқий иш жойларида ўтишни таш-

киллаштириш (бунда кафедраларни турли завод ва корхоналар ичида ташкил қилиш) лозим.

Савол:

Бугун меҳнат бозори талаблари жуда тез ва тинимсиз ўзгармоқда. Мутахассис тайёрловчи таълим муассасалари шу талабга мослашмоқда. Янгиланаётган мезонлару талабаларнинг эса аниқ ўлчанган қолипи йўқ: бирига мослашгунингизга қадар иккинчиси пайдо бўлади. Ўзбекистон олий таълим тизимининг бошқарувчиси сифатида айтинг-чи, бугун жаҳон олий таълимида қандай замонавий тенденциялар кузатишмоқда?

Жавоб:

Биласизми, бугунги глобаллашган дунёда бошқа соҳалар сингари олий таълим соҳаси ҳам ўзаро боғлиқликда жадал ривожланиб бормоқда. Дунёнинг нариги четида жойлашган бирор университетда пайдо бўлган янгилик осонлик билан дунёнинг бу четида жойлашган университетларда ҳам кенг жорий этилмоқда. Яъни кечаги янгилик бугунги кун учун янгилик бўлмай қолган. Шу нуқтаи назардан ёндашадиган бўлсак, олий таълимдаги замонавий тенденцияларни белгилаш ўта мураккаб жараён ҳисобланади. Шундан келиб чиқиб, умумий тарзда олий таълимдаги замонавий трендларга қуйидагиларни киритиш мумкин:

Биринчи йўналиш – таълим жараёнида сунъий интеллектдан фойдаланиш. Сўнгги вақтларда олий таълим муассасаларининг ўқув жараёнида технологияларнинг ўрни тобора ортиб бормоқда. Технологиялар талабаларни ахборот билан таъминлаш, сифатли таълим олиш имкониятларини кенгайтириш ҳамда вақт ва макон чекловларини четлаб ўтишга ёрдам бермоқда. Бу борада улкан салоҳиятга эга технология

турларидан бири сунъий интеллектдир.

Сунъий интеллект олий таълим тизимида қўлланила бошланганига ҳеч қанча вақт бўлмаганига қарамай, у таълим жараёнидаги методларни кескин ўзгартириши ҳақидаги шов-шувларга сабаб бўлди. Янги технология зерикарли ва узоқ вақт сарфланадиган иш жараёнларини автоматлаштириш ва соддалаштириш борасида кенг имкониятлар эшигини очиб берди.

Ҳозирги кунда бир қатор илғор хорижий университетлар ўқув ва бошқарув фаолиятига оид тезкор вазифаларни бажариш, талабаларни рўйхатга олиш ишларини такомиллаштириш, рақамли технологиялар билан боғлиқ жараёнларни бошқариш ҳамда талабаларнинг сифатли таълим олишларини таъминлаш мақсадида сунъий интеллект технологиясидан аллақачон фойдаланишни бошлаган. Жумладан, АҚШнинг Жоржия Технология институти профессор-ўқитувчи ассистентларининг масъулиятини енгиллаштириш борасида сунъий интеллект имкониятларидан фойдаланиб келмоқда. Мазкур олий таълим муассасаси профессор-ўқувчиларнинг маъруза ва маҳорат дарсларида талабаларнинг тез-тез такрорланадиган ёзма саволларига жавоб беришлари учун Жилл Ватсон исмли виртуал ёрдамчидан фойдаланади. Виртуал ёрдамчи талабаларнинг 40% саволларига жавоб бермоқда. Яъни талабалар томонидан бериладиган ёзма саволларга маърузачи ўқитувчи эмас, аксинча виртуал платформа жавоб беради. Бу бир томондан, ўқитувчининг маъруза давомида ортиқча саволларга жавоб бериш орқали вақт йўқотишининг олдини олса, иккинчи томондан, дарс жараёнларининг янада жозибали ва эсда қоларли бўлишига хизмат қилади.

Сунъий интеллект олий ўқув юртлари учун тасаввур қилиб бўлмайдиган олам-

шумул имкониятларни тақдим этаётганлиги сабабли АҚШ университет ва коллежларининг 41 фоизи сунъий интеллектдан фойдаланиш бўйича аниқ стратегияларни ишлаб чиқиб, ҳаётга татбиқ этиш ишларини бошлаб юборган. Бундан хулоса қилиш мумкинки, яқин истиқболда ўқув жараёнларида сунъий интеллектдан фойдаланиш масаласи трендга чиқади.

Иккинчи йўналиш – онлайн таълимнинг кенг тарқалиши.

Онлайн таълим – бу рақамли таълимнинг бир тури бўлиб, у онлайн ўрганиш воситаларидан фойдаланган ҳолда таълим олишни англатади. Янада аниқроқ айтадиган бўлсак, онлайн таълим интернет орқали амалга ошириладиган таълим туридир.

Ушбу таълим тури ноанъанавий шароитларда амалга оширилгани боис талабалар вақт, масофа ёки жойлашув чекловларидан қатъи назар, таълим олишда иштирок этиши мумкин. Бошқача қилиб айтганда, ўқитувчи ва талаба бир хонада бўлишлари шарт эмас.

Сўнгги статистик маълумотлар шуни кўрсатадики, бугунги кунда АҚШ университетлари талабаларининг 55 фоизи ёшлигидан технологиядан фойдаланишга одатланган бўлиб, янги авлод талабалари анъанавий дарслардан кўра онлайн тарзда ўтиладиган дарсларни афзал кўришади. АҚШ талабаларининг 95 фоизи замонавий смартфонларга эга бўлиб, 97 фоизи камида битта йирик онлайн платформадан фойдаланган ҳолда таълим олади.

Бундан ташқари, ҳамма жойда юқори тезликдаги интернетнинг пайдо бўлиши онлайн таълим имкониятларини янада кенгайтди. Натижада, ўқитувчилар узоқ масофалардан туриб ҳам талабаларга онлайн маъруза қилишлари мумкин бўлди. COVID-19 пандемияси онлайн таълим жара-

ёнини янги поғонага олиб чиқди. Онлайн таълим тури ҳар қачонгидан ҳам заруратга айланди. Шундан келиб чиқиб айтиш мумкинки, олий таълимда онлайн таълим олиш яқин келажакда янада урфга киради.

Учинчи йўналиш – таълим жараёнида виртуал реаллик технологияларининг жорий этилиши. Кўпчилик виртуал реаллик технологияларини олий таълим қиёфасини бутунлай ўзгартириб юборадиган технологиялар сифатида кўрмоқда. Шу сабабли бўлса керак, 2018 йилдан бошлаб дунё миқёсида таълим соҳасида виртуал реаллик технологиялари билан боғлиқ лойиҳаларга йирик сармоялар киритила бошланди.

Ушбу ноанъанавий технология ривожланиб бориши оқибати ўлароқ ўқитувчилар виртуал реалликни педагогик технологиялар билан уйғунлаштириш йўллари тобора кўпроқ излашмоқда. Мазкур технологиялардан, биринчи навбатда, илмий тадқиқот ва тиббиёт соҳаларида кенг фойдаланилмоқда.

Ўрганишлар натижасига кўра, бугунги кунда виртуал реаллик технологиялари АҚШ олий таълим муассасаларининг 78 фоизини ўзига кенг жалб қилмоқда. 2018 йил ҳолатига кўра, Америка университети ва коллежларининг 18 фоизи виртуал реаллик технологияларини тўлиқ ўрнатган, 28 фоизи ундан маълум даражада фойдаланган ва 32 фоизи эса технологияни синовдан ўтказган. Келгуси йилларда бу рақамлар тез суръатлар билан ўсиши кутилмоқда, чунки олий таълим муассасаларининг виртуал технологиялардан фойдаланиш даражаси тобора ортиб бормоқда.

Масалан, Аризона давлат университети масофавий таълим шаклида ўқиётган талабаларга виртуал технологиялар ёрдамида биология фанининг лаборатория машғулотларини олиб бормоқда. Шунингдек, Сан-Хосе давлат университети ва Илли-

нойс университетларида виртуал технологиялардан фойдаланиш аллақачон урфга кириб улгурган.

Тўртинчи йўналиш – узлуксиз таълимнинг оммалашishi. “Бутун умрга битта диплом” тамойили ҳозирги вақтда ўз аҳамиятини йўқотиб бормоқда. Фаолият соҳасини тубдан ўзгартириш бугунги кун учун янгилик эмас, балки замонавий авлод учун одатий ҳолдир. Сўнгги пайтларда замонга мослашувчан чет эл университетлари сертификат дастурларини ишлаб чиқиб, талабаларни тўлиқ академик таълим талаб этилмайдиган янги касбларга ўқитиб, талаба муайян касбий кўникмаларга эга бўлганидан сўнг сертификат тақдим этмоқда. Яъни талаба маълум бир замонавий касбни ўрганиши учун иккинчи мутахассисликда яна уч ёки тўрт йил ўқиши шарт эмас. Университет томонидан таклиф этилаётган қисқа муддатли курсларни тамомлаб сертификатни олишнинг ўзи кифоя. Мазкур йўналиш, айниқса, рақамли технологиялар соҳасида кенг қўлланилмоқда.

Бизнинг университетларимиз ҳам келажакда, албатта, замонавий касбларни ўқитиш бўйича мослашувчан дастурларни ишлаб чиқиб, уларни ҳаётга татбиқ этиш борасида ишларни янада кучайтириши, бу йўналишга асосий устувор вазифалардан бири сифатида эътибор қаратиши зарур, деб ҳисоблайман.

Савол:

Халқаро тажриба ҳақида бежизга сўз очмадик. Бугун дунёнинг исталган нуқтасида таълим олиб, истаган давлатда ишлаш, фаолият юритиш имконияти мавжуд. Аммо бу теория биздаги олий таълим битирувчилари учун амалда эмас. Чунки аксарият университетларимиз халқаро аккредитациядан ўтмаган. Айни масалага тўхталиб ўтсангиз.

Жавоб:

Сўнгги йилларда мамлакатимизда олий таълим тизимини тубдан такомиллаштириш борасида амалга оширилётган кенг қўламли ислохотлар олий таълим муассасалари олдида бир қатор вазифаларни қўймоқда. Олий таълим муассасалари фаолиятини жаҳон андозаларига мослаштириш, таълим дастурларини халқаро аккредитациядан ўтказиш, халқаро эътироф этилган ташкилотлар рейтингининг биринчи 1000 та ўриндаги олий таълим муассасалари рўйхатига кириш, ташқи академик мобилликни ривожлантириш ва бошқалар шулар жумласидандир. Халқаро аккредитациядан ўтиш республикадаги олий таълим муассасаларининг халқаро даражада ўрнини мустаҳкамлашга, глобал жараёнга фаол киришиб олишига ёрдам беради. Ҳозирги вақтда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорати қилиш давлат инспекцияси ва Жаҳон банки томонидан молиялаштирилган “Shbeemann Consulting” компаниясининг халқаро экспертлари Тошкент давлат иқтисодиёт университетини ташқи баҳолашдан ўтказиш ишларини олиб бормоқда. Бундан аввалроқ Тошкент давлат стоматология институти ва унинг бир нечта таълим дастурлари халқаро аккредитациядан ўтган. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 5 майдаги “2022–2026 йилларда Тошкент шаҳри ҳудудларини комплекс ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш ва аҳоли турмуш даражасини янада яхшилашга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 236-қарори 2-иловасининг 66-бандида 2022/2023 йилларда камида 20 та олийгоҳ таълим дастурларини халқаро аккредитациядан ўтказиш вазифаси белгиланган. Бизнинг галдаги муҳим вазифаларимиздан бири ҳам айнан мана шу 20 та

олий таълим муассасаларининг таълим дастурларини халқаро аккредитациядан ўтказиб олишга эришишдир.

Савол:

Бугун дунёдаги тараққиёт жараёни шунчалар шиддатли тус олганки, кечаги хаёлот зумда ҳаётга қўчмоқда. Барча жабҳалар рақамлашиб, юзлаб кишилар ишини биргина техника бажармоқда. Табиийки, бу ҳолат олий таълим тизими учун ҳам бегона эмас. Шу маънода, юртимиз олий таълим тизимини рақамлаштириш борасида нималар қилинди, олдинга қандай режалар қўйилган?

Жавоб:

Айтиш лозимки, “Рақамли Ўзбекистон – 2030” стратегияси модулли электрон таълимни ривожлантиришда муҳим аҳамиятга эга бўлмоқда. HEMIS – Олий таълим жараёнларини бошқариш ахборот тизими жорий этилди. Шу асосда HEMIS орқали профессор-ўқитувчилар тизимда рўйхатдан ўтказилди. Барча талабалар тизимда қайд қилиб борилмоқда. Таълим йўналишлари, ўқув режалар, академик гуруҳлар электрон яратилмоқда. HEMIS платформаси орқали профессор-ўқитувчиларнинг дарс ўтиши, талабалар давомоти тўғрисидаги маълумотлар тизимли қайд этиб борилмоқда.

2021/2022 ўқув йилидан ўқув жараёнини сифатли ташкил этишида қулайлик яратиш ва сифатли таълим хизматларини кўрсатиш мақсадида профессор-ўқитувчилар томонидан шу вақтгача юритилиб келинган календар режалар, ўқув-услубий мажмуалар, ишчи режалар, фан бўйича ўқув адабиётлари тўлиқ электрон тизимга киритиш ва шу орқали назорат қилиш тизими йўлга қўйилди. Қайдномаларни қоғоз кўринишида расмийлаштиришдан воз кечилиб, электрон тизимда қайд қилиш йўлга қўйилди.

Бундан ташқари, олий таълимга иккинчи мутахассисликка ҳужжат топшириш учун ikkinchitalim.edu.uz платформаси, хорижий ёки нодавлат (хусусий) олий таълим муассасаларидан ўқишни кўчирмоқчи бўлганларнинг аризаларини қабул қилиш ва кўриб чиқишга my.dtm.uz платформаси, бир олий таълимдан иккинчи олий таълимга ўқишни кўчириш ва ўқишни тиклаш билан боғлиқ ҳужжатларни расмийлаштириш учун transfer.edu.uz платформаси, талабалар QR кодли тўлов шартномалари учун kontrakt.edu.uz платформаси яратилди. Ҳатто дипломи йўқолган ёки яроқсиз ҳолатга келиб қолган жисмоний шахслар my.gov.uz платформаси орқали дубликатларини олиши мумкин. Бундай мисолларни яна кўплаб келтира оламиз. Навбатдаги вазифа “Университет 3.0” концепцияси талаблари асосида тизимни рақамлаштириш жараёнларини охирига етказишдан иборат.

Савол:

Ҳозирги кунда барча олий таълим муассасаларида ўқув жараёни кредит-модуль тизимига ўтказилди. Бунда яна бир муҳим масала мустақил таълим ҳисобланади. Талабалар учун мустақил таълимни самарали ташкил қилиш борасида қандай амалий ишлар йўлга қўйилмоқда?

Жавоб:

Мустақил таълим ўқув жараёнининг ажралмас қисми. Талабалар учун мустақил таълим фанларни чуқур ўзлаштириш учун катта имконият ҳисобланади. Чунки мустақил таълим орқали ҳар бир мавзу бўйича адабиётлар билан танишиб чиқади, маълумотларни таҳлил қилади, мустақил қарор қабул қилиш имконияти кенгаяди. Кредит-модуль тизимида ўқув соатларининг 60 фоизи мустақил таълимга тўғри келади. Шунинг учун мус-

тақил таълимга жиддий эътибор бермаслик мумкин эмас.

Мустақил таълимни аудитория ва аудиториядан ташқарида сифатли ташкил этиш профессор-ўқитувчилардан катта масъулият талаб этади. Мустақил таълимни ташкил этишнинг энг илғор технологияларидан фойдаланиш ҳар бир олий таълим учун ҳал этилиши зарур бўлган вазифадир. Бу борада ҳам яхши натижалар кўзга ташланиб турибди, лекин амалга оширилиши зарур бўлган вазифалар ҳали кўп. Энг муҳими, профессор-ўқитувчилар талабалар билан индивидуал ишлаши, улар кўп вақт сарфлаши керак. Ўз навбатида, талабалар ҳам мустақил таълим учун берилган вақтни ҳордиқ чиқариш вақти деб қабул қилмаслиги даркор. Ажратилган фурсат давомида фанларни ҳар томонлама ўрганиши, келажакда рақобатбардош кадр бўлиш учун ўз устида тинимсиз ишлаши лозим.

Мустақил таълимни самарали ташкил этиш учун профессор-ўқитувчилар ва талабалар учун алоҳида методик қўлланмалар яратилди ҳамда олий таълим муассасаларига тарқатилди. Бу ҳам мустақил таълимнинг моҳияти, уни самарали ташкиллаштириш тартибини чуқурроқ англашга ёрдам беради, деб ўйлаймиз.

— Абдуқодир Ҳамидович, мазмунли суҳбатингиз учун миннатдорлик билдирамиз. Мамлакатимиз олий таълим тизимига янгича мазмун олиб кириш, олий таълим муассасаларини дунё андозалари асосида ривожлантириш йўлида бошлаган эзгу ишларингизда омад ва зафарлар ёр бўлишини тилаб қоламиз!

Садоқат МАХСУМОВА суҳбатлашди.

Алишер АБДУЛЛАЕВ,

Рақамли таълим технологияларини ривожлантириш маркази директори

ОЛИЙ ТАЪЛИМНИ РАҚАМЛАШТИРИШ — ҚУЛАЙЛИК ВА ШАФФОФЛИКНИ ТАЪМИНЛАЙДИ

Мен олий таълимни рақамлаштиришга қаршиман. Тўғри, бугун рақамлашмаган соҳа қолмади ва бу тенденция ҳаракати кенгайиб, такомиллашиб бораверади. Бироқ доска, бўр, ручка, дафтар, жонли маърузаларнинг, сизнингча, муқобили борми? Мен учун йўқ...

Аммо замондан ортда қолиш, илм-фан янгиликларидан мақсадли фойдаланмаслик ҳам мантиққа тўғри келмайди. Бундай вазиятда анъанавийлик ва замонавийлик ўртасидаги олтин ўрталикни топишдан яхшироқ ечим йўқ, назаримда.

Шу маънода, бугун Ўзбекистон олий таълим тизими қай даражада замонавий тенденцияларга мос ҳаракатланмоқда? Тизимни рақамлаштириш борасида қандай ишлар қилинмоқда? Қўлланилаётган тажрибалар ўзини оқлаётими? Янгиликлар олий таълим муассасалари фаолиятида қанчалик амалий самара бермоқда?

Айни масалалар бўйича Рақамли таълим технологияларини ривожлантириш маркази директори Алишер Абдуллаев билан суҳбатлашдик.

– Олий таълим тизимини рақамлаштиришнинг аҳамияти ва зарурияти нималарда яққол кўзга ташланади? Бу борада хориж тажрибаси қандай?

– Рақамлаштириш ҳар бир соҳада бугун катта эҳтиёжга, кечиктириб бўлмайдиган масалага айланган. Пандемия эса бу жараёнларни ўн баробарга тезлаштириб юборди. Бизда таълим жараёнини рақамлаштириш қабул

жараёнларидан бошланди. Бундан беш-олти йил аввал абитуриент олий ўқув юртига ҳужжат топшириш учун навбат кутарди, кераксиз қоғозбозлик ишлари кўп вақт талаб қиларди. Олий таълим тизимини рақамлаштириш натижасида шу каби ортиқча харажат ва оворагарчиликларга барҳам берилди. Ҳозир уйдан чиқмаган ҳолда, исталган олий ўқув юртига онлайн ҳужжат топшириш мумкин. Сўнгги 3 йилда қабул жараёнлари тўлиқ электрон шаклга ўтказилди. Тизимдаги рақамлаштиришнинг амалга оширилиши абитуриентлар, талабалар ва уларнинг ота-оналари учун ҳам шаффофликни таъминлади, ҳам қулайлик яратди.

Хориж тажрибасига назар ташлайдиган бўлсак, олий таълим тизимида, асосан, 4 та модуль компонентни:

- ўқув жараёни;
- маъмурий жараён;
- илмий жараён;
- молиявий жараёнларини рақамлаштириш кўзда тутилади.

Бу жараёнларда маълумотлар автоматик тарзда алмашинади ва унинг базаси шаклланади. Бундан ташқари, кўплаб хизматларни жорий қилиш имконияти пайдо

бўлади. Масалан, аввал талаба ўқиш жойидан маълумотнома олиш учун бир неча кун сарфларди: деканатга мурожаат қилар, у ердан сўнг яна бошқа муаммоларни ҳал қилиши зарур бўларди. Ҳозир тизимнинг рақамлаштирилиши натижасида республика миқёсида умумий талабалар базаси шакллантирилди. Энди талаба ўқиш жойидан маълумотномани ягона интерактив базадан олиши мумкин.

— Ўзбекистон олий таълим тизимини рақамлаштиришда олий таълим муассасалари фаолиятига қандай тажрибалар жорий қилинди? Шулар ҳақида маълумот бериб ўтсангиз.

— Мамлакатимиздаги барча давлат олий таълим муассасаларида НЕМИС ахборот тизими жорий қилинди. Ушбу ахборот тизими жаҳон банки билан ҳамкорликда ишлаб чиқилмоқда. Ушбу тизимни яратишда, хусусан, ўқув жараёнини ташкил қилишда, талабанинг мустақил таълимидан тортиб, ҳар бир фан ёки лаборатория машғулоти ўзлаштириш кўрсаткичига барча жараёнлар иноватга олинмоқда. Ҳозирда олий таълим муассасасининг таълим сифати таъсир кўрсатадиган ўқув жараёнлари, маъмурий жараёнлар, илмий ва молиявий масалаларни рақамлаштирмоқдамиз. Ахборот тизимида талабаларнинг барча маълумотлари шакллантирилмоқда.

Жорий йилдан тизимнинг илмий қисмини рақамлаштириш жараёнларини бошладик. Бу орқали илмий изланиш билан шуғулланаётган, илмий даража олишга талабгорлар ўз мавзуси бўйича маълумотларга эга бўлиши, аввал бу мавзу юзасидан қилинган илмий ишлар, электрон адабиётлар, илмий мақолалар билан танишиши мумкин. Талабаларнинг илмий адабиётларга бўлган эҳтиёжини қондириш мақсадида адабиётларнинг ягона базасини такомиллаштиряпмиз. Шу кунга қадар ҳар бир олий ўқув юртининг кутубхонасидаги электрон адабиётлар фақатгина шу ўқув юрти талабалари учунгина хизмат қилган бўлса, эндиликда олий ўқув юртлари кутубхоналарининг ягона тизими яратилмоқда. Бу илмий

тадқиқотчилар, изланувчи ва талабаларга катта қулайлик яратиши аниқ.

Шу билан бирга, республика миқёсидаги олий ўқув юртлари профессор-ўқитувчилари ва талабалари томонидан чоп этилган илмий мақолалар, ўқув қўлланмалари мониторингини юритишни ҳам режалаштирганмиз. Хусусан, НЕМИС ахборот тизимида профессор-ўқитувчилар ўзларининг мақолалари, монография ва илмий қўлланмаларини тизимга киритади. Ўқув юрти кафедралари эса уларнинг ижодий ишларини тасдиқлаб беради. Бу жараёнда ўқитувчилар, кафедра ва факультетларнинг рейтинг баллари шакллана бошлайди. Бу орқали илмий салоҳиятни ошириш учун режалар ҳам қўйилади, уларнинг амалга оширилиши эса мониторинг қилиб борилади. Бугунги кунда республика миқёсида олий ўқув юртларининг статистикаси шакллантирилмоқда.

— Рақамлаштириш сониясига тараққий этадиган жабҳа. Шу маънода айти пайтда марказ томонидан қандай янгиликлар, платформалар устида ишланмоқда?

— Ҳозирги кунда марказимиз Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги тизимида барча жараёнларни рақамлаштириш, абитуриентлар ва талабаларга қулай шароитлар яратиш мақсадида янги лойиҳалар устида иш бошлаган. Хусусан, эндиликда, биринчи босқичга тавсия этилган талабалар тўлов-шартномаларни электрон шаклда, ортиқча оворагарчиликларсиз онлайн олишлари мумкин. Бунинг учун вазирликнинг kontrakt.edu.uz платформасидан фойдаланган ҳолда, шартномани осонгина юклаб олиш талаб қилинади.

Шунингдек, белгиланган ўтиш балини тўплай олмаган, аммо табақалаштирилган тўлов-шартнома асосида ўқиш истагини билдирган талабгорлар учун ҳам мазкур платформа орқали онлайн ариза бериш ва шартномани онлайн расмийлаштириш имконияти берилди. Бундан ташқари, давлат тест маркази томонидан ўтказилган тест синовларида етарли бални тўплай олмаган абитуриентларнинг табақалаштирилган тўлов шартномаси-

ни олишларида уларга инсон омили қатнашмаган ҳолда, шартнома суммаси ҳисоблаб берилади. Белгиланган 5 та таълим йўналишининг бирортасига ҳам кира олмаган абитуриент хоҳлаган таълим йўналишига ариза топшириши мумкин. Аризалар олий таълим муассасаси масъул ходимлари томонидан кўриб чиқилади ва электрон рақамли имзо билан тасдиқланиб, шартнома электрон кўринишда шаклланади. Бугунги кунга келиб 300 мингдан ортиқ шартномалар электрон равишда тақдим этилди.

Яна бир янгилик – бу тўлов контракт асосида талабаликка тавсия этилган ва олий таълим муассасасида тўлов шартнома асосида таҳсил олаётган талабаларга давлат томонидан тўлов кредитлари ажратилиши билан боғлиқ. Аввал талаба тўлов шартномасини олиш учун бирор бир банкка бориб таълим кредитини расмийлаштиришга ариза берар эди. Энди бунга ҳожат йўқ. Бойси, биз Марказий банк билан ҳамкорлида kontrakt.edu.uz ва talim-kredit.uz платформаларини интеграция қилиш орқали жараёнларни соддалаштирдик.

stipendiya.edu.uz — талабалар учун давлат стипендияларига онлайн ариза юбориш портали эса талабаларнинг стипендияларга ҳужжат топширишидаги навбатлар ёки ҳужжатбозликни кескин қисқартирди. Айни пайтда prezidentgranti.edu.uz электрон тизимини ишга тушириб, уни бойитиш ишлари билан шуғулланяпмиз.

olimpiada.edu.uz — олий таълим муассасаларида республика фан олимпиадаларини ўтказиш тизими. “Кимё”, “Биология”, “Физика”, “Информатика” фанлари бўйича республика фан олимпиадасини ўтказиш платформаси тезкор

ва қулай ариза топшириш имкониятини яратди. Олий таълим муассасалари битирувчилари ONE ID орқали тез ва осон рўйхатдан ўтишлари ва ариза қолдиришлари мумкин. Битирувчининг таълим маълумотлари HEMIS ахборот тизимидан олинади. Хавфсиз тест ишлаш функциясида битирувчи профили орқали шахсий маълумотлари кўринади ҳамда тест саволларини ишлаш имконияти мавжуд. 24/7 ёрдам хизмати эса 24/7 қўллаб-қувватлаш, тизим ҳақидаги барча саволларингизга жавоб беришни таъминлайди. Олимпиада ғолибларини рағбатлантириш тартиби ҳам тизимли равишда ишлайди. Олимпиада ғолибларининг олий таълим муассасалари тегишли йўналишлари бўйича магистратура босқичига ўқишга имтиёзли қабул қилиниши юзасидан Ўзбекистон Республикаси таълим муассасаларига ўқишга қабул қилиш бўйича Давлат комиссияга таклиф киритилади.

– Биламизки, рақамлаштириш биргина амал орқали кўп нарсаларни бошқариш имкониятини яратди. Шу ўринда, рақамлаштирилаётган тизимда хавфсизлик масалаларига қай даражада эътибор қаратилган?

– Албатта, ахборотлаштириш тизими бу сон-саноксиз маълумотлар дегани. Шахсий маълумотлар хавфсизлигини таъминлаш эса муҳим масала. Шунинг учун ҳам рақамлаштириш жараёнига ўтишда мутахассислар ҳуласаси ва техник талабларни тўлиқ инобатга олганмиз. Киберхавфсизлик маркази билан ҳамкорликни йўлга қўйганмиз. Тизимга киритилаётган ҳар қандай маълумотнинг хавфсизлиги ўзига хос ҳимоя воситалари билан таъминланмоқда.

Садоқат МАХСУМОВА суҳбатлашди.

Алишер АБДУЛЛАЕВ билан
суҳбат видеосини кўриш учун
QR кодни сканер қилинг!

ТАЪЛИМДА РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ КОНВЕРГЕНЦИЯСИ

Тараққиётнинг мисли кўрилмаган даражада тезлашиши, рақамлаштириш жараёнларининг зумда янги ланаётгани, ҳар бир соҳа мутахассисидан ўз билим ва малакасини мунтазам ошириб боришни талаб қилади. Давлатимиз раҳбари бу борада қуйидагича фикр билдирган эди: “Тараққиётга эришиш учун рақамли билимлар ва замонавий ахборот технологияларини эгаллаш давр талаби. Бу бизга юксалишнинг қисқа йўлидан бориш имкониятини беради. Зеро, бугун дунёда барча соҳаларга ахборот технологиялари чуқур кириб бормоқда”.

Дарҳақиқат, технологик гигантлар пойгаси даврида тобора кўпроқ ишлаб чиқиладиган янги технологияларнинг функция ва вазифалари кундан-кунга кенгайиб

Бахтиёр МАҲКАМОВ,
Муҳаммад ал-Хоразмий номидаги
Тошкент ахборот технологиялари
университети ректори, иқтисод
фанлари бўйича DSc, профессор

бормоқда. Бу жараёнда таълим муассасасининг вазифаси чегараларни аниқ белгилаш, талаба учун оптимал тушунтириш методикасини ишлаб чиқиш ва ўқув дастурларини такомиллаштириб боришдир. Чунки янги технологиялар асосида таълим сифатини ошириш, уларни ўқув жараёнига интеграция қилишни замоннинг ўзи талаб этмоқда.

Муҳаммад ал-Хоразмий номидаги Тошкент ахборот технологиялари университети узоқ йиллик фаолияти давомида жаҳон ҳамжамиятида технологияларнинг жадал ривожланишига асосланиб, Ўзбекистон Республикасининг ИТ таълим стандартлари ва талабларини белгилаб берувчи университетга айланди. Жаҳон тажрибасини жорий этишда стратегик минтақавий мақсадларни ҳисобга олган ҳолда, университет яқин келажакда Ўрта Осиё илмий-таълимий ИТ HUBига айланиш бўйича улкан ғояларни амалга оширишга интилоқда.

Хусусан, ХХІ асрнинг сўнгги ўн йиллигида ўз даврининг жаҳон андозалари талабларига жавоб берадиган ўқув дастурларини модернизациялаш ва янги йўналишларни ишлаб чиқиш билан бирга, ўнлаб юқори малакали мутахассислар авлодини етиштирди.

Ўзбекистон Республикасининг стратегик ҳудудий ривожлантиришни кўзлаган ҳолда, университет мамлакатимизнинг ҳар бир ҳудудида юқори малакали ИТ бўйича мутахассисга бўлган эҳтиёжни ўз вақтида ва етарли миқдорда тўлдириш мақсадида Нукус, Урганч, Самарқанд, Қарши, Фарғона ва Нурафшон каби шаҳарларда филиалларини ташкил

этди. Бундан ташқари, Нурафшон филиалида ИТ бозоридаги жаҳон тенденцияларини ҳисобга олиб, малакали кадрлар тайёрлаш имкониятини берувчи илмий-таълим ИТ кластерини жорий этиш жараёни давом этмоқда.

Тошкент ахборот технологиялари университети биринчилар қаторида таълимнинг кредит-модуль тизимига (ECTS – European Credit Transfer and Accumulation System) ўтгани ҳам ИТ мутахассисларни тайёрлашда таълим сифатини таъминлаш ҳамда хорижий таълим ташкилотлари билан яқин алоқа ўрнатишга асос бўлмоқда. Мазкур ёндашув талабалар, шунингдек, профессор-ўқитувчилар миқёсида ҳамкорлик қилиш учун кенг имкониятларни очиб берди. Бу эса университетнинг жаҳон таълим ва тадқиқот ҳамжамиятидаги салоҳиятини намоён қилишига олиб келди. Университет бутун фаолияти давомида халқаро ташкилотлар билан турли йўналишларда кўп қиррали ҳамкорликка эришди. Хусусан, 2019 йилда JICA ташкилоти билан биргаликда умумий қиймати 1,5 миллион АҚШ долларидан ортиқ бўлган лойиҳа муваффақиятли амалга оширилди ва ўқув жараёнига жорий этилди.

2020 йилда глобал COVID-19 пандемияси давридаги иқтисодий инқирозга қарамай, университет ва унинг Самарқанд филиали KOICA билан ҳамкорликда қиймати 3 миллион АҚШ долларидан ортиқ бўлган интеграциялашган SMART UNIVERSITY тизимини ишлаб чиқди. 2021 йилда университетнинг Фарғона филиалида NIA билан ҳамкорлик асосида 1 миллион АҚШ долларидан ортиқ маблағга

тенг INTERNET ACCESS CENTER яратиш лойиҳаси ишга тушди. Жорий йилда KOICA билан биргаликда қиймати 5 миллион АҚШ долларидан ортиқ бўлган startup экотизимини яратиш бўйича қўшма лойиҳани амалга ошириш ишлари бошланди. Тошкент ахборот технологиялари университети Ўзбекистон Республикаси тарихида биринчи марта Европа Иттифоқининг Эразмус+ дастури доирасидаги SPACECOM лойиҳасининг қарийб 1 миллион евро миқдоридаги дастури бўйича “грандхолдер” мақомини қўлга киритди.

Ўзбекистон Республикасида ИТ соҳаси жадал ривожланаётган жамиятнинг талабини қондириш учун университетимиз ҳам талабалар, ҳам профессор-ўқитувчилар учун янги имкониятлар яратишга бор кучини сафарбар этмоқда. Уч йил давомида 3 та янги ўқув биноси, 1 та спорт мажмуаси фойдаланишга топширилиб, талабалар турар жойларининг умумий сиғимини ошириш борасида кенг қўламли ишлар амалга оширилмоқда. Янги технологик инқилоб талаби олий таълимдан жаҳон тенденциясини ҳисобга олган ҳолда, сифатли таълим беришни тақозо этади. Бу эса Тошкент ахборот технологиялари университетини нафақат яхши инфратузилма ва юқори малакали кадрлар мавжудлигига, балки бу борада Сунъий интеллект, Робототехника ва мехатроника, Маълумотлар илми (Data Science), Ашёлар интернет (Internet of Things) каби йўналишларда инновацион таълим контентини ва илмий лабораторияларни

ишлаб чиқишни ўз ичига олган замонавий таълим дастурларини яратиш бўйича ҳамкорликка алоҳида эътибор қаратишига олиб келмоқда.

Бугунги кундаги рақамли трансформация шароитида таълимнинг янада самарали шаклларида бири ҳудудий мансублиги ёки тилдаги тафовутидан қатъи назар, ўқув жараёнини кенгайтириш имконини берувчи масофавий таълим технологияларидан фойдаланиш ҳисобланади. Тошкент ахборот технологиялари университетида CISCO, ORACLE ва HUAWEI каби ИТ соҳасининг жаҳонда етакчи олийгоҳлари талабалари ва илмий тадқиқотчилари учун масофавий таълимни амалга ошириш имконини берувчи платформаларини тақдим этган. Бундан ташқари, университет Ўзбекистон Республикасида биринчилар қаторида ўз талабалари учун масофавий таълим тизимига оид ўз платформасини ишлаб чиқди ва жорий қилди.

Ўтган давр мобайнида таълим муассасаси истеъдодли талабалар орасида яратилаётган инновацион лойиҳаларнинг сифати ва сонини ошириш мақсадида ўзига хос илмий-техник гояларни ҳаётга татбиқ этувчи, самарали кичик инновацион лойиҳаларни амалга ошириш учун қулай шароитлар яратиб берувчи инкубация ва акселерация марказини ташкил этган илғор университетга айланди.

Сифатли таълим, биринчи навбатда, назарий қисмни ўрганиш ва шундан кейингина назарий билимни амалиётда қўллашга асосланади. Бу жиҳатдан Тошкент ахборот технологиялари университети ўзининг ўқув-услу-

бий маълумотлар базасига эга бўлиб, доимий равишда бу базани янгилаб бормоқда. Таълим олувчиларга университет ахборот-ресурс марказларида қулайлик яратиш мақсадида ҳам анъанавий, ҳам интернет тармоғи орқали исталган электрон мосламадан фойдаланган ҳолда, ўз билимини ошириш имконияти яратилган. Бу эса талабага университетнинг электрон кутубхонасига қулай бўлган исталган жойдан уланиш имконини беради. Бундан ташқари, олийгоҳимизда университет ва унинг ҳудудий филиллари талабалари учун кенг турдаги бепул хизматларни тақдим этувчи ахборот-ресурс марказлари ташкил этилган.

Аммо олий таълим муассасаларимизда ечимини кутаётган масалалар ҳам йўқ эмас. Хусусан, рақамлаштиришнинг амал қилиш жараёнлари барча олий таълим муассасаларида ҳам бирдек силлиқ кечяпти, дея олмаймиз. Бу муаммо, биринчидан, университетларнинг моддий-техник базаси, иккинчидан, у ерда фаолият юритаётган мутахассис-кадрларнинг масалакаси билан боғлиқ. Шунинг учун ҳар бир олий таълим муассасаси айна масалаларни ҳал қилишда ҳушёр бўлиши, уларни ечимиде масъулиятни ҳис қилиши лозим. Зотан, замон билан ҳамнафас бўлмаган олий таълим муассасаси меҳнат бозорида талабгир бўлган кадрни ҳам етиштириб бера олмайди.

Чунки таълим – бу нафақат келажак гарови, балки ҳозирги ёки келажакдаги ҳар қандай муаммоларни ҳал қилиш имконини берадиган номоддий қадрият. Бугунги кунда дунёдаги вазият ўз касбининг барча нозик томонларини биладиган, ўзаро фаолиятнинг ҳар бир босқичида боғлаб турувчи бўғинга айланган соҳа, яъни ахборот-коммуникацион технологиялари (АКТ)нинг ривожланиши масалалари ечимига ижодий ёндаша оладиган авлодни тарбиялаш нақадар муҳимлигини кўрсатмоқда.

Муҳаммад ал-Хоразмий номидаги Тошкент ахборот технологиялари университети ҳамisha Ўзбекистон Республикасини АКТ соҳасида энг илғор кадрлар билан таъминлаш мақсадини кўзлаб келган ва келгусидаги стратегик режаларида Марказий Осиё минтақасигача қамраб олмақда. Университет ўз олдиға қўйган мақсадларига эришиш йўлида ҳар доим замонавий авлод учун эшикларини очик тутади ва ўз тарбияланувчиларини мамлакатимиз, шу билан бирға, бутун дунё манфаати йўлида юксак марралар сари етаклаб боровчи яқин мураббийға айланади!

МАҚСАДИМИЗ ХАЛҚАРО ТАЪЛИМ СТАНДАРТЛАРИ БИЛАН УЙҒУНЛАШГАН МИЛЛИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИНИ ЯРАТИШ

Мамлакатимизда миллий тиббий таълимни модернизациялаш, мазкур соҳага халқаро таълим стандартлари ва илғор ахборот технологияларини татбиқ этиш, аҳоли соғлиғини сақлашнинг долзарб муаммолари юзасидан илмий тадқиқотларни ўтказиш бўйича комплекс чора-тадбирлар амалга оширилмоқда.

Андижон давлат тиббиёт институтининг 2017–2030 йилларга мўлжалланган стратегик режасида ҳам айтилган масалалар юзасидан аниқ вазифалар белгиланган.

Олийгоҳда 2017 йилгача 3 та факультет ва 6 та таълим йўналишлари фаолият юритган бўлса, ҳозирга келиб 4 та факультет, 9 та бакалаврият таълим йўналишлари, хорижий факультет, Россиянинг Доғистон давлат университети билан қўшма таълим дастури ҳамда 26 та магистратура мутахассисликлари бўйича кадрлар тайёрланмоқда.

Рақамли таълим технологиялари

Андижон давлат тиббиёт институтида рақамли таълим технологияларини амалиётга жорий этиш масаласига алоҳида эътибор қаратилмоқда. Хусусан, олийгоҳда ўқув адабиётлари тўлиқ рақамлаштирилган. Масофавий таълим платформаси фаолият кўрсатмоқда. Интеграциялашган ZOOM дастури орқали бир вақтнинг ўзида 9 минг нафар талабага онлайн дарслар ўтиш имконияти яратилган.

Мадаминжон МАДАЗИМОВ,
Андижон давлат тиббиёт институти
ректори, тиббиёт фанлари доктори
профессор

Шунингдек, “I-EDU Group” мутахассислари томонидан Moodle ўқув жараёнини бошқариш учун <http://e-univer.adti.uz/> платформаси ҳам жорий қилинган.

Институтимиз клиникасида жарроҳлик йўналишидаги Умумий жарроҳлик, Жарроҳлик ва урология, Офтальмология, Оториноларингология, Нейрожарроҳлик кафедралари ўқув жараёнида телемедицина тизимидан фойдаланиш йўлга қўйилган бўлиб, бунда республикамиз миқёсида талабалар клиникада олиб борилаётган мураккаб жарроҳлик амалиётларини аудиториялардан туриб бевосита кузатиш имкониятига эга бўлишмоқда.

Янгиликлар мунтазамлик касб этган

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 20 июндаги “Ўзбекистон Республикаси аҳолисига 2017–2021 йилларда ихтисослаштирилган тиббий ёрдам кўрсатишни янада ривожлантириш

Талабаларга жаҳон стандартларига мос таълим бериш мақсадида халқаро “I-EDU Group”нинг малакали мутахассислари томонидан 699 Гб ҳажмдаги 118 мингта ўқув-услубий ҳужжатлар, жумладан, соҳага оид 17 минг номдаги ўқув адабиётлари, 30 номдаги ўқув-услубий қўлланмалар, 2451 дона видео маъруза, 802 та аудио маъруза ҳамда 13 мингта тақдимот, 80 минг дона тест саволлари банки институтимизнинг мавжуд масофавий таълим платформасига жойлаштирилган.

чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорининг “Андижон давлат тиббиёт институти негизида ўқув-симуляцион лабораториялари ташкил этиш” банди ижроси юзасидан институтда РОСОМЕД ва ВИРТУМЕД компаниялари билан ҳамкорликда симуляцион ўқув маркази ташкил этилган. Марказда 75 номда симулятор, тренажер, фантомлар мавжуд бўлиб, талабалар бу ерда олган назарий билимларини муляжлар орқали янада мустаҳкамлайдилар.

Илмий тадқиқотлар

Олий таълим муассасасида илмий тадқиқот ишларини янада ривожлантириш асосий йўналишлардан биридир. Институтда сўнгги беш йилда 4 та фундаментал, 4 та амалий ва 7 та инновацион лойиҳа бажарилди. Айни пайтда 2 та инновацион лойиҳа устида иш олиб борилмоқда. Лойиҳалардан бири доирасида Марҳамат туманидаги углевод алмашинуви бузилишлари бўйича эпидемиологик скрининг усулларини ишлаб чиқиш борасида изланишлар олиб борилмоқда. Лойиҳанинг асосий мақсади ҳозирги кунда эпидемия тусини олиб бораётган қандли диабет ва диабет олди ҳолатларини эрта аниқлаш, асоратларининг олдини олиш, шу билан бирга, ногиронлик ва ўлим кўрсаткичини камайтиришга қаратилган.

Иккинчи лойиҳа доирасида этиологияли сурункали жигар касалликларда сурункали атрофик гастрит ва панкреатитнинг бошланғич даврларини даволаш ва профилактикасида янги даво-диагностик технологияларни ишлаб чиқиш устида ишланмоқда. Лойиҳани амалга ошириш мақсадида 8 нафар иш ўрни яратилган.

Ўз навбатида, мазкур изланишларни оммалаштириш мақсадида 40 та Scopus рефератив базасига кирган илмий журналларда мақолалар эълон қилинди. Жорий йилда эса 11 та Scopus рефератив базасидаги илмий журналда мақолалар нашр этилди.

Ихтироларга патент олиш, интеллектуал мулк муҳофазасини таъминлаш бўйича муаллифлик ҳуқуқини ҳимоялаш ҳамда илғор технология ва инновацияларни қўллаб-қувватлаш мақсадида 2021 йил Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги қошидаги Интеллектуал мулк агентлиги ва Андижон давлат тиббиёт институти ўртасида Технология ва инновацияларни қўллаб-қувватлаш марказини очиш тўғрисида шартнома имзоланди.

Институтда олиб борилаётган илмий тадқиқот ишларини ривожлантириш, таълим, фан ва даволаш муассасалари билан инновацион корпоратив ҳамкорликни самарали ташкил этиш бўйича 2021 йилда 444 та, 2022 йил ҳисобидан ҳозирга қадар 215 та ишланма клиник амалиётга татбиқ этилди.

Институтда таҳсил олаётган таянч докторант ва мустақил изланувчилар учун “Докторантлар мактаби” ташкил қилиниб, унда тадқиқотчиларга фалсафа докторлиги диссертациясининг бажарилиш тартиби, моҳияти борасида амалий маслаҳатлар бериб келинмоқда. Илмий тадқиқот ишларини олиб бориш учун янги замонавий илмий тадқиқот лабораториясини қуриш, тиббий аппаратлар, асбоб-ускуна ва реактивлар билан таъминлаш мақсадида 5 миллиард сўмлик лойиҳа ишлаб чиқилган.

Бундан ташқари, илмий тадқиқот ишлари-ни ўқув дастурига мувофиқ олиб бориш учун мавжуд маънан эскирган вивариум ўрнига замонавий бино қуриш ва жиҳозлаш режа-лаштирилган.

Халқаро ҳамкорлик

Андижон давлат тиббиёт институти Ита-лия, Ҳиндистон, Португалия, Россия, Слова-кия, Украина, Жанубий Корея, Хитой, Герма-ния, Қозоғистон, Қирғизистон, Белорусия, Польша, Туркия, Покистон давлатларининг нуфузли 54 та тиббиёт олийгоҳлари ва мар-казлари билан ҳамкорликни йўлга қўйган.

Институтда республика олий таълим муас-сасалари ичида биринчи бўлиб Россия Карди-охирургия маркази билан онлайн “Телемост” ўтказилди. Онлайн видео маърузада хорижий мутахассислар талабалар учун турли семи-нар-тренинглар, амалий машғулотлар олиб бордилар.

Институтда таълим олаётган чет эллик та-лабаларнинг сони йилдан-йилга ортиб бор-моқда. Ҳозирги кунга келиб олийгоҳда Жану-бий Корея, Россия, Афғонистон, Ҳиндистон, Бангладеш, Покистон, Австралия, Эрон, Не-пал, Янги Зеландия, Қирғизистон, Қозоғис-тон давлатларидан 407 нафар талаба таҳсил олмоқда.

Профессор-ўқитувчилари нуфузли хори-жий университет ва тиббиёт марказлари, хусусан, Германиянинг Кёльн университети клиникаси, Россия Федерацияси Москва шаҳ-ридаги В.И.Куланов номидаги акушерлик, гинекология ва перинатология илмий текши-риш маркази, Хитойнинг College of Agronomy and Biotechnology of Southwest университети, Словакиянинг Кошица университети таж-риба алмашиш учун юборилди. Шунингдек, 203 нафар хорижий профессор-ўқитувчилар, олимлар ҳамда хорижий илмий марказлар-нинг ходимлари олий таълим муассасамиз-нинг ўқув жараёнига жалб этилди.

Германия ҳамкорлик ташкилоти (GIZ) би-лан Андижон давлат тиббиёт институти кли-никаси ҳамкорлигида “Эндохирургия” (130 минг евро), Кислород цехи (100 минг евро) ҳамда “Эндоурология ўқув марказ”лари (150 минг евро) ташкил этилди.

Маълумот ўрнида

Халқаро ташкилотлар билан қўшма таълим дастурлари

1. Россия Федерациясининг Догистон давлат тиббиёт уни-верситети билан тузилган ҳам-корлик шартномаси асосида 2019/2020-ўқув йилида бакалавриат “Стоматология” йўналиши бўйича (3+2) қўшма таъ-лим дастури ташкил этилган (36 нафар).

2. Корея Миллий транспорт универси-тети билан ҳамкорликда Андижон давлат тиббиёт институти қошида “Парамедици-на” йўналиши бўйича тайёргарлик ишлари йўлга қўйилмоқда.

3. Германиянинг Росток университети “Тиббиёт биотехнологияси” магистратура (1+1) мутахассислиги (икки томонлама қўш-ма диплом) бўйича шартномага асосан тай-ёргарлик ишлари амалга оширилмоқда.

4. Урал давлат тиббиёт университети “Педиатрия иши” йўналиши (3+3) бўйича шартномага асосан тайёргарлик қўрилмоқда.

5. Хитой давлат Шангдонг биринчи тиббиёт университети билан ҳамкорликда “Стоматология” қўшма таълим йўналиши бўйича ҳозирлик қўрилмоқда.

Янги билимлар тизим тақомилига хизмат қилади

Институтнинг Врачлар малакасини оши-риш ва қайта тайёрлаш факультети фаолият юритмоқда. Факультет қошида ультратовуш текшируви, рентгенология, кардиология, акушерлик ва гинекология, офтальмология, стоматология, урология ва неврология мута-хассисларини аттестациядан ўтказиш бўйича ҳудудлараро ихтисослашган аттестация ко-миссияси ҳам фаолият юритмоқда. Факуль-тет таркибида травматология, ортопедия, нейрохирургия, онкология, оториноларин-гология, офтальмология олий ҳамширалик иши, болалар анестезиология-реаниматоло-гия, неврология, психиатрия ва наркология, ревматология, нефрология, пульмонология, гематология, урология, болалар урологияси, болалар хирургияси, дерматовенерология, юқумли касалликлар, фтизиатрия йўналиш-

ларини қамраб олган кафедралар фаолият юритмоқда. Кафедраларда 2017–2022 йиллар мобайнида 12280 нафар шифокор ўз малакасини оширди ва 1534 нафар шифокор мавжуд мутахассисликлар бўйича қайта тайёрлашдан ўтди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти-нинг 2022 йил 26 январдаги “Эндокринология хизматини такомиллаштириш ва қўламини кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ҳамда “Юрак-қон томир касалликларининг олдини олиш ва даволаш сифатини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорлари ижроси юзасидан туман тиббиёт бирлашмалари, кўп тармоқли марказий поликлиникалари, оилавий поликлиникалари ва оилавий шифокорлик пунктлари тиббиёт бригадаларининг шифокорлари учун кардиологик ҳамда эндокрин касалликлар профилактикаси, уларни барвақт аниқлаш, даволаш, беморларга бирламчи ёрдам кўрсатиш бўйича ўқув цикллари ташкил қилинди. Мазкур ўқув цикллари доирасида Андижон вилоятидан 716 нафар, Наманган вилоятидан эса 186 нафар шифокор малакаси оширилди.

Қарор ижроси талабаларга кенг имкониятлар яратади

Тиббий таълимнинг ўзига хос жиҳати шундаки, назарий билимлар бевосита амалиёт жараёнлари билан бирга олиб борилиши шарт. Шу боис институтимиз вилоятдаги барча тиббиёт муассасалари билан ҳамкорлик ўрнатган ҳамда кадрлар алмашинувига алоҳида эътибор қаратиб келмоқда. Хусусан, Андижон давлат тиббиёт институти клиникаси бунда

асосий база ҳисобланиб, таълим муассасамиздаги ўқув хоналари етишмовчилиги муаммосини бартараф этиш мақсадида клиниканинг замонавий, янги биносидан фойдаланиш кўзда тутилмоқда. Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 25 ноябрда қабул қилинган “Андижон давлат тиббиёт институти ва унинг клиникаси фаолиятини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорининг ижросини таъминлаш мақсадида 2021/2022 ўқув йилидан бошлаб хирургия, кардиохирургия, нейрохирургия, урология, нефрология, шунингдек, трансплантология, эндохирургия, рентгенэндоваскуляр хирургия, эндоурология, неврология ва тиббий генетиканинг янги бўлимлари ҳамда иммуногенетик лаборатория ташкил этилмоқда.

“Ўлоқлик вакцинаси” – фаолиятимиз асоси

Албатта, буюк келажакни ҳар томонлама етук ва юксак малакага эга мутахассис кадрларни тайёрламасдан туриб қуриб бўлмайди. Шу боис мамлакатимизда соғлом ва ҳар қандай иллатлардан холи бўлган таълим-тарбия муҳитини шакллантириш бугун ҳар биримизнинг муҳим ва устувор вазифамиз бўлмоғи лозим.

Олий таълим соҳасидаги коррупциянинг асосий ва кенг тарқалган хавф-хатарлари, хусусан, манфаатлар тўқнашуви, плагиаторлик фаолияти, ўқишга қабул қилиш ва билимларни баҳолашдаги порахўрлик ҳолатлари, бюджет маблағларини талон-торож қилиш ва шу каби бошқа масалаларни атрофлича ўрганиб, уларни келтириб чиқарувчи сабаб ва шарт-шароитларни зудлик билан бартараф этиш бугунги кунда ўта долзарбдир. Таълим тизимининг софлигини таъминлаш кечиктириб бўлмас вазифамиз ҳисобланади.

Институтда Коррупцияга қарши курашиш ва Комплекс назорат тизимини бошқариш бўлими ходимлари томонидан қатор профилактик тадбирлар тизимли амалга ошириб келинмоқда. Жорий йилнинг бугунги кунига қадар 70 дан зиёд давра суҳбатлари, семинар-тренинглар олиб борилди. Вилоят ҳокимлиги ва мутасадди ташкилотлар билан ҳамкорликда 100 га яқин профилактик тадбирлар ўтказил-

ди, 4 мартаба аноним тарзда олиб борилган сўровномаларда 4800 нафардан зиёд талабалар ва 720 нафар профессор-ўқитувчи иштирок этди. Аниқланган камчиликлар бўйича зарур чора-тадбирлар қўрилди.

Ходимларни ишга қабул қилишда шаффофликни таъминлаш масаласи ҳам диққат марказимизда. Бўш иш ўринлари тўғрисидаги маълумотлар институтнинг расмий веб-сайтига жойлаштирилади. Мавжуд вакант лавозимлар ҳақида очик маълум қилиш тартиби йўлга қўйилган бўлиб, бу ҳақда “Mehnat.uz”, олий таълим муассасалари расмий веб-сайтлари ҳамда ADTI.uz расмий каналида эълонлар бериб борилмоқда. Ҳар бир имтиҳон, якуний давлат аттестациялари, диссертация ҳимояларининг адолатли ўтиши учун бошқа ташкилот ва муассасалардан вакиллар таклиф этилиб, жараёнлар аудио ва видеоёзувлар асосида ўтказилмоқда.

Талаба ёшларнинг порахўрликка қарши иммунитетини шакллантириш мақсадида “Коррупцияга қарши талаба ёшлар клуби” фаолияти йўлга қўйилган. “Тенгдош тенгдошга ёндош” тамойили асосидаги ушбу ҳамкорлик иш самарадорлигини янада оширишга хизмат қилмоқда.

Хулоса қилиб айтганда, институтда замон талабларига жавоб берадиган мутахассисларни тайёрлашда тизимли ишлар амалга ошириляпти ва бу ташаббускорлик давом этади.

“ФАН – ТАЪЛИМ – ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ИНТЕГРАЦИЯСИ”НИ ЯНГИ БОСҚИЧГА КЎТАРИШ МЕХАНИЗМЛАРИ

Бугун мамлакатимизда ижтимоий-иқтисодий ривожланишнинг асосий йўналишлари ҳамда халқаро стандартларга мос келадиган олий таълим тизимини яратиш бўйича кенг қўламли ишлар амалга оширилмоқда. Айниқса, таълим, илм-фанга жуда катта эътибор берилаётгани илмий жамоатчиликни қувонтирмоқда.

Давлат раҳбари Ш.Мирзиёев раислигида 2021 йилнинг 16 июнь куни олий таълим тизимидаги устувор вазифаларга бағишлаб ўтказилган видео-селектор йиғилишида соҳадаги 4 та устувор вазифа кўрсатиб ўтилди:

1

– олий таълим муассасалари бошқарув кенгашларининг ролини ошириш ва кафедралар ваколатларини кенгайтириш;

2

– ўқув жараёнини бозор талабларига мослаштириб, ишлаб чиқариш билан узвийлигини таъминлаш ва талабанинг ўз устида ишлаши учун муҳит яратиш;

3

– олий таълим муассасаларининг илмий салоҳиятини ошириш, илм-фан ва инновацияни ривожлантириш;

4

– профессор-ўқитувчи ва талабалар учун қоғозбозликни камайтириш, соҳани рақамлаштириш орқали бюрократия ва коррупцияни кескин қисқартириш.

Муҳсин ҲОЖИЕВ,

Гулистон давлат университети ректори,
техника фанлари доктори, профессор

Мазкур устувор вазифаларни нафақат таълимнинг ривожланиши, балки тараққиётнинг янги босқичини бошлаб берадиган фан – таълим – ишлаб чиқариш алоқаларини ривожлантиришнинг замонавий дастури сифатида ҳам эътироф этиш мумкин. Ушбу дастурнинг ҳаётга татбиқ этилиши истиқболда ҳар бир олий таълим ва илмий тадқиқот муассасаларида илмий изланиш ва инновацион фаолият натижаларини тижоратлаштиришнинг аниқ механизмлари яратилишига, илмий тадқиқотларни ишлаб чиқаришда қўллаш самарадорлигининг ортишига хизмат қилади.

Гулистон давлат университетида ҳам илмий тадқиқот марказлари фаолиятдан даромад топиш, кафедралар билан тармоқ корхоналари орасида алоқа ўрнатиш, ўқитувчиларнинг корхоналарда амалий тадқиқот ўтказишларига шароит яратиш бериш, тармоқ корхоналари билан тузилган 10 йиллик ҳамкорлик шартномаларида белгиланган вазифаларнинг босқичма-босқич ижросини таъминлаш, хўжалик шартномалари,

стартап лойиҳалари сонини кескин ошириш чоралари қўрилмоқда.

Университет ёш олимларининг илмий янгиликларини амалиётга жорий қилиш ва тижоратлаштириш мақсадида жавдар унидан парҳезбоп нон маҳсулотларини ишлаб чиқариш, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини зарарқунанда ҳашаротлардан ҳимоя қилувчи қурилма Crop Protection Device ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш ҳамда “Ёш дизайнерлар” илмий-инновацион маркази фаолиятини ташкил этиш орқали спин-офф компанияларини ташкил этиш ишлари олиб борилмоқда.

Амалга оширилаётган илмий лойиҳалар қўлами ва сифатини янада ошириш мақсадида Гулистон давлат университети учун Ўзбекистон Республикаси Инновацион ривожланиш вазирлиги томонидан жами 12,5 миллиард сўмлик 69-сон мақсадли лойиҳалар танлови эълон қилинди.

Ушбу лойиҳалар доирасида Сирдарё вилоятининг доривор ўсимликлари атласи ва рақамли электрон платформасини яратиш, бошланғич синф ўқувчилари учун “Тарбия” фанини ўқитиш орқали миллий қадриятларни ўргатишга қаратилган электрон платформа ва мультимедия мажмуасини тайёрлаш режалаштирилган.

Маҳаллий бугдой донидан юқори озуқавий қийматга эга бўлган (лизин, метионин ва витаминларга бой) оқсил унини ишлаб чиқаришнинг ресурс тежамкор технологиясини яратиш, жавдар унидан аминокислота ва витаминларга бой парҳезбоп нон маҳсулотларини ишлаб чиқариш технологиясини яратиш, ўсимликларнинг ўсиши ва ривожланишини авжлантирувчи ва замбуруғли касалликларига самарали таъсир этувчи персоналлаштирилган янги авлод препаратларини яратиш, Киви (*Actinidia Deliciosa*) ўсимлигининг *in vitro* шароитида кўпайтириш агротехнологиясини ишлаб чиқиш кўзда тутилган.

Сирдарё вилояти шароитида заъфарон

етиштириш технологиясини яратиш, қовун маҳсулотларини чиқиндисиз қайта ишлашнинг инновацион технологиясини ишлаб чиқиш, математик моделлаштириш, самарадор янги конструкция ва оптимал параметрларни тузиш асосида универсал саноат ишлаб чиқариш сепараторининг амалдаги намунасини яратишга эришиш кутилмоқда.

Сўнгги беш йилда университет профессор-ўқитувчилари томонидан амалга оширилган ўқув, ўқув-услубий, илмий ва илмий тадқиқот ишлари, маънавий-маърифий соҳадаги фаолиятни таққослайдиган бўлсак, бир қатор ўзгариш ва ютуқларга эришилганини кузатиш мумкин. Масалан, университет магистратурасида 2017 йилда 3 та мутахассислик бўйича 10 нафар магистрант илмий тадқиқот иши билан шуғулланган бўлса, бу кўрсаткич 2022 йилда 18 та мутахассислик бўйича 397 нафарга етди. Умумий нашрлар сони 2017 йилда 367 тани ташкил этган бўлса, 2022 йилга келиб 922 тагача ошди. Беш йил олдин жамоа томонидан 5 та монография нашр қилинган эди. 2022 йил ҳисобидан эса бугунга қадар 29 та монография чоп этилди ва 10 та патент олинди. Университет докторантурасида 2017 йилда 12 нафар тадқиқотчи изланиш олиб борган бўлса, 2022 йил ҳолатига кўра, 78 нафар докторант фаолият олиб бормоқда. Профессор-ўқитувчиларимизнинг хорижий олий таълим муассасаларида малака ошириш, стажировка ўташ ва докторантурада таҳсил олишлари учун катта имкониятлар яратилди.

Жамоа томонидан халқаро маълумотлар базасидан фойдаланиш даражаси кескин ордди. Буларнинг барчаси талаба ёшларга билим бериш сифатининг ўсишига ва тайёрланаётган кадрлар салоҳиятига ижобий таъсир кўрсатмоқда. Халқаро грант лойиҳаларида кафедра профессор-ўқитувчилари, докторант ҳамда магистрантларнинг фаол иштироки, Scopus ва ScienceDirect каби халқаро маълумотлар базасидан фойдаланиш даражасини

ошириш диққат марказимизда турибди. Шунингдек, университет кафедраларининг илмий салоҳиятини кўтариш мақсадида илмий фаолиятнинг устувор йўналишлари ва хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда, 24 та илмий тадқиқот марказларини ривожлантириш, улар фаолиятини самарали йўлга қўйиш учун ўқув лаборатория ва бошқа моддий-техника воситалари билан таъминлашга алоҳида эътибор берилмоқда.

Давлатимиз раҳбарининг 2021 йил 24 декабрдаги “Давлат олий таълим муассасаларининг академик ва ташкилий-бошқарув мустақиллигини таъминлаш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги, шунингдек, “Давлат олий таълим муассасаларига молиявий мустақиллик бериш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорларлари мазкур йўналишдаги ишларга янгича импульс берди. Университетимизда қарорда белгиланган вазифаларни ўз муддатида ва сифатли бажариш мақсадида ташкил этилган Кузатув кенгашининг олиб борган фаолияти натижасида қисқа вақт ичида бир қатор ютуқлар қўлга киритилди. Жумладан:

Университет фаолиятини тартибга солиш ва такомиллаштиришга оид 10 та ҳужжат ишлаб чиқилди ва тасдиқланди. Улар орасида Гулистон давлат университетини узоқ ва ўрта муддатли стратегик ривожлантириш дастури, Гулистон давлат университетининг 2022 йил учун Бизнес режаси, университетда ҳомийлар томонидан шакллантириладиган мақсадли жамғармаси тўғрисидаги Низоми, Гулистон давлат университетининг профессор-ўқитувчилари ва бошқа тоифадаги ходимларини бюджетдан ташқари маблағлар ҳисобидан моддий рағбатлантириш тартиби тўғрисидаги Низоми шакллантирилди.

Кузатув кенгаши аъзоларининг 131 та банддан иборат 13 та мақсадли кўрсаткичлари (KPI) тасдиқланиб, ушбу кўрсаткичлар бўйича чораклик мониторинг тизими ўрнатилди.

Инновацион ривожланиш вазирлиги томонидан Сирдарё вилояти ҳамда Гулистон давлат университетини ривожлантириш мақсадида илмий фаолиятга оид давлат дастурлари доирасида илмий лойиҳалар танлови эълон қилинди. Танловда 6 та фан йўналиши бўйича умумий қиймати 12,5 миллиард сўм бўлган жами 9 та (8 та амалий, 1 та инновацион) тематик мавзулар эълон қилинди.

Университетда фаолият олиб бораётган 15 нафар профессор-ўқитувчининг ишлаб чиқариш корхона ва ташкилотларида қисқа муддатли стажировкалари ташкил этилди.

Университетга QR кодли 600 дона китоб тақдим этилди.

Университет базасида “Techno-ways Youth Business Incubator” ташкил этилди ва фаолияти йўлга қўйилди. Ҳозирги кунда ушбу марказда 60 нафар талаба ёшлар аъзоликка қабул қилинди. Ҳар бир қабул қилинган аъзолар билан бирма-бир ишлаш натижасида 32 нафари ўз бизнес лойиҳаларини ишлаб чиқди. Жумладан, биринчи босқич док-

торанти Шоҳсанам Қажумованинг “4-синф ўқувчиларини TIMSS халқаро баҳолаш дастурига тайёрлаш” электрон таълим ресурсини яратиш лойиҳаси, ёш олим Акмал Узайдуллаевнинг “Маҳаллий хомашё қанд лавлаги пулпасидан фойдаланган ҳолда, қандолат ярим тайёр маҳсулотлар технологиясини жорий қилиш” лойиҳаларининг инновацион натижалар бериши кутилмоқда.

15 та инновацион ишланмалар тайёрланиб, жорий қилиш бўйича хўжалик шартномалари имзоланди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 24.12.2021 йил санасидаги “Давлат олий таълим муассасаларига молиявий мустақиллик бериш тўғрисида”ги ПҚ-61-сон қарорига асосан Гулистон давлат университетига молиявий мустақиллик тақдим этилди. Мазкур қарорнинг 6-бандида молиявий мустақиллик берилган олий таълим муассасаларининг Кузатув кенгаши ваколатлари белгилаб берилган. Гулистон давлат университети Кузатув кенгаши раиси – И.Ю.Абдурахмонов ҳамда кенгаш аъзолари ҳамкорлигида юқорида қайд қилинган Президент қарорининг 6-банди учинчи хатбошиси ижросини таъминлаш мақсадида Инновацион ривожланиш вазирлиги аъзолари ҳамкорлигида мукаммал бизнес режа ишлаб чиқилди.

Ушбу бизнес режа ижроси таъминланса, қуйидаги натижаларга эришиш кўзда тутилган:

ўқув дарсликлар яратиш, сотиб олиш, чоп этиш, кутубхона фонди учун китоблар,

жумладан, хорижий адабиётларни сотиб олиш харажатлари учун 1,3 миллиард сўм ажратиш (2020 йилга нисбатан қарийб 29 баробар кўп);

рағбатлантириш фонди харажатлари учун 2022 йилда 3,5 миллиард сўм ажратиш (2021 йилга нисбатан 3 баробар кўп);

профессор-ўқитувчилар ва ходимларни рағбатлантириш фонди харажатлари учун 11,3 миллиард сўм ажратиш (2021 йилга нисбатан 2 баробар кўп);

стипендия харажатлари учун 25,2 миллиард сўм ажратиш (2020 йилга нисбатан қарийб 1,5 баробар кўп);

компьютер, ахборот технологиялари ва керакли жиҳозлар харажати учун 1,6 миллиард сўм ажратиш (2020 йилга нисбатан қарийб 3 баробар кўп);

ўқув лаборатория жиҳозларини сотиб олиш харажатлари учун 2,2 миллиард сўм ажратиш (2020 йилга нисбатан қарийб 1,5 баробар кўп).

Албатта, мамлакатимизда илм-маърифатга қаратилаётган бундай эътибор олий таълим соҳасида янги босқични бошлаб берди. Демак, биз таълим соҳаси вакиллари бундай ғамхўрликка барча билим ва тажрибаларимизни ишга солган ҳолда, муносиб жавоб беришимиз лозим. Вақтнинг ўтиши билан бундай машаққатли ишлар ўзининг ижобий натижасини кўрсатишига тўлиқ ишонамиз.

ТАЪЛИМ ВА ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ИНТЕГРАЦИЯСИ ҲАМДА ДУАЛ ТАЪЛИМ

Олий таълим соҳаси ҳар бир мамлакат тараққиётининг муҳим бўғини саналади. Модомики ижтимоий-иқтисодий соҳалар, давлат идоралари, хусусий ташкилотларга мутахассислар етиштириб берилар экан, мазкур тармоқлар ривожини ҳам бевоҳида кадрлар салоҳияти билан боғлиқ. Шунининг олган ҳолда, мамлакатимизда олий таълим тизимининг 2030 йилгача ривожланиш концепциясини амалга оширилади бежиз эмас.

2022–2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясида ҳам олий таълим тизимидаги ислохотлар алоҳида кўрсатиб ўтилган [1]. Мазкур стратегиянинг 46-мақсадида олий таълим билан қамров даражасининг 50 фоизга етказиш ва таълим сифатининг ошириш, кадрлар буюртмачилари таклифлари асосида қабул параметрларининг ошириш, тўлов-контракт асосида ўқишга қабул қилиш параметрларининг олий таълим муассасалари томонидан мустақил белгилаш тартибининг жорий этиш кўзда тутилган.

Албатта, бу каби саъй-ҳаракатлар натижасида яқин йилларда олий таълим тизимидаги ислохотлар самараси нафақат ушбу соҳанинг ўзи, балки мамлакат тараққиётининг белгилаб берувчи бошқа муҳим тармоқлар юксалишида ҳам ўз аксининг топади, дейиш мумкин.

Давлат раҳбарининг 2022 йил 31 март санасида эълон қилинган “Навоий давлат кончилиги ва технологиялар университетини ташкил этиш тўғрисида”ги [2] қарори бу борадаги яна бир аҳамиятли қадам бўлди. Шу асосда узоқ йиллар

Бахтиёр МАРДОНОВ,

Навоий давлат кончилиги ва технологиялар университети ректори, техника фанлари доктори

институт мақомида фаолият юритиб келган олийгоҳимиз негизида университет ташкил этилди.

Бугунги кунгача ҳар йили ўртача 6 минг нафарга яқин талаба таҳсил олган муассасада жорий ўқув йилида 8,5 минг нафардан зиёд талаба қабул қилинган бўлса, эндиликда яқин йиллар ичида 15 минг нафар ёш авлодни таълим жараёнига жалб қилиш режалаштирилган. Албатта, талабаларга сифатли таълим бериш билан бирга, уларни иш билан таъминлаш ҳам муҳим масала саналади. Биргина мисол, университетни 2022 йилда 12 та бакалавриат йўналиши, 10 та магистратура мутахассисликлари ҳисобидан 869 нафар ёш мутахассис тамомлади. Жами битирувчиларнинг 650 нафари, яъни 85 фоизи “Навоий кон-металлургия комбинати” акциядорлик жамияти тизимида ишга қабул қилинган бўлса, ёш мутахассисларнинг 15 фоизини Навоий вилояти ҳамда мамлакатимизнинг бошқа йирик корхона ва ташкилотларига ишга жойлаштириш ишлари давом этмоқда.

ДУАЛ ТАЪЛИМ ВА УНИНГ САМАРАСИ

Сўнгги йилларда юртимиз олий таълим тизимида содир бўлаётган муҳим ўзгаришлардан бири бу – дуал таълим тизимининг ташкил этилганлигидир. Дуал таълим қисқа муддат ичида ёш мутахассисда қимматли тажриба ва кўплаб профессионал кўникмалар билан бирга, академик даража ва касбий малакага эга бўлиш имконини беради.

Маълумки, Германия меҳнат бозорида таълимнинг мазкур тури катта аҳамиятга эга. Кёп Иқтисодий тадқиқотлар институти томонидан ўтказилган сўровномалар шуни кўрсатдики, олий таълим битирувчилари кўпинча назарий билимларини амалиётга татиқ этишда қийналадилар. Бу эса таълим ва ишлаб чиқариш корхоналари интеграцияси кучайтиришни тақозо этмоқда. Европада бу борада қатор муваффақиятли ислохотлар олиб бориляпти.

Германияда дуал таълим тизими 50 йил давомида муваффақиятли амалга ошириб келинмоқда. Бу тизим қатор Европа мамлакатлари, шунингдек, Хитой, Индонезия, Колумбия, Эквадор ва Перу каби давлатларда ҳам қабул қилинган. Бугунги кунда амалиётга йўналтирилган таълимнинг афзалликлари дунёнинг кўплаб мамлакатлари учун долзарбдир. Буни 2012 йилдаёқ ривожланаётган мамлакатларда касб-хунар таълими лойиҳалари учун инновацион танловни бошлаган Германия Иқтисодий ҳамкорлик ва тараққиёт федерал вазирлиги алоҳида қайд этган [3].

Дуал таълим таълим дастурининг назарий, ўқув-амалий қисми профессионал таълим муассасасида, малака ҳамда компетенцияларни шакллантириш, бошқача қилиб айтсак, ишлаб чиқариш билан боғлиқ амалий қисми корхона ёки ташкилотда амалга ошириладиган ўқитиш тури ҳисобланади.

“Дуал таълим дастури” эса таълим муассасаси ва корхона ёхуд ташкилотда битирувчига маълум бир мутахассислик бўйича касбий фаолиятни малакали бажаришга қаратилган профессионал таълим тайёргарлигининг асосий мазмунини белгиловчи таълим стандартлари, малака талаблари, ўқув режа, ўқув дастур (модул)лари, ўқув ва ишлаб чиқариш амалиёти дастурларидан иборат ҳужжатлар тўпламидир.

Айтиш жоизки, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 29 март санасидаги “Профессионал таълим тизимида дуал таълимни ташкил этиш чора-тадбирлари ҳақида”ги қарори билан юртимиз таълимида янги тартиблар жорий этилди. Яъни ҳар йили 1 мартга қадар иқтисодиёт тармоқларида тегишли касблар ва мутахассисликлар бўйича ўрта бўғин кадрларига бўлган эҳтиёжни мунтазам ўрганиб, дуал таълим тизимини ташкил этиш ҳамда битирувчилар бандлигини таъминлаш юзасидан тегишли чора-тадбирлар белгиланди. Бундан ташқари, ҳар йили 1 апрелга қадар дуал таълим ташкил этиладиган ташкилотлар бўйича Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигига таклифлар киритиб бориш тартиби жорий этилди. Шунингдек, ушбу қарор билан профессионал таълим тизимида дуал таълимни ташкил этиш тартиби тўғрисида низом ҳам тасдиқланди [4].

Давлатимиз раҳбарининг жорий йил 28 июнь санасидаги “Мис ва ноёб металллар хомашёсини қайта ишлашнинг технологик заңжирларини кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорида ҳам юртимиздаги бир қатор профессионал ва олий таълим муассасаларида дуал таълим тизими жорий этилиши белгиланган бўлиб, ушбу тизим йўлга қўйилган юртимиздаги 4 та олий таълим муассасасидан бири ҳам айнан Навоий давлат кончили ва технологиялар университетида.

ТАЪЛИМ ВА ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ИНТЕГРАЦИЯСИ: “НАВОИЙ ТАЖРИБАСИ” НИМАДАН ИБОРАТ?

Навоий давлат кончиликлари ва технологиялар университетида Энерго механика факультетида машинасозлик, электр-энергетикаси, автоматлаштириш бошқарув кафедраси, Кончиликлари факультетида кончилик иши, кончилик электр-механикаси, ноёб ва раидоактив металллар рудаларини қазиб олиш ва қайта ишлаш, меҳнат муҳофазаси ва техника хавфсизлиги кафедраси каби 11 та мутахассислик кафедралари фаолият юритади.

Мутахассислик кафедраларида ўқиётган талабалар биринчи курсдан бошлаб амалиёт ўтайди. Яъни биринчи ва иккинчи курсда ўқув-танишув амалиёти, учинчи курсда малакавий битирув амалиёти ва тўртинчи босқичда битирув иши олди амалиёти. Барча талабалар курс охирида ишлаб чиқариш жараёнлари билан танишиш учун корхоналарга бириктирилади. Бундан ташқари, барча мутахассислик кафедраларининг корхоналарда ишлаб чиқариш филиаллари мавжуд. Булар, асосан, “Навоий кон-металлургия комбинати”, “Қизилқумцемент”, “Навоийазот”, “Навоий иссиқлик электр станцияси”, “Навоий ҳудудий электр тармоқлари” акциядорлик жамиятларидир. Талабалар белгиланган тартибда ҳафтанинг икки кунда мазкур корхоналарда, яъни кафедралар филиалларида машғулотга боради. Улар ушбу жараёнда биринчи курсдан бошлаб корхона, заводлар фаолияти билан танишади ва уларда касб лаёқати ҳамда малакаси шаклланиб боради. Бундан ташқари, университет негизида технопарк ташкил этилган бўлиб, талабалар бевосита мазкур муассасада ишлаб чиқариш амалиётини чуқур ўрганадилар.

Учинчи курслар учун 14 кунлик катта амалиёт ҳам мавжуд бўлиб, ўз соҳаси ва йўналиши

лиши бўйича тегишли устозга бириктирилган ҳолда, тўғридан-тўғри ишчи сифатида меҳнат фаолиятини олиб боради. Айтайлик, кончилик соҳасида таълим олаётган талаба бир вақтнинг ўзида шахталарда иш олиб боради ва ушбу амалиёт давридаги меҳнати учун тегишли тартибда ойлик маошга эга бўлади. Тўртинчи курсга борганида эса битирув малакавий иши мавзуси бўйича корхоналарда амалиёт ўташ ва ишлаш давомида ёки мазкур жараён якунида ёш мутахассисга бевосита иш разряди бўйича тегишли ҳужжат ҳам тақдим этилади ва келгусида айна шу асосда исталган корхонада ёш мутахассис меҳнат фаолиятини давом эттириб кета олади.

Интеграция масаласида яна бир йўналиш сифатида заводлардаги юқори малакали ходимлар ўриндошлик асосида университетда талабаларга таълим бераётганлигини қайд этишимиз мумкин. Бугунги кунда вилоятдаги йирик ишлаб чиқариш корхоналарининг 40 нафарга яқин етук мутахассислари бевосита ёшларга таълим бериш жараёнларига жалб этилган. Шу билан бирга, университет ўқитувчилари ҳам заводларда стажировка ўтаб қайтмоқда. Бу эса уларнинг ишлаб чиқариш жараёнлари борасидаги тасавурларини оширади ва тўғридан-тўғри таълим жараёнларида ёшларга чуқур билим беришда мазкур кўникмалар самарали ёрдам беради.

Демак, ўқув жараёнининг ишлаб чиқариш билан узвий боғланганлиги сабабли ишлаб чиқаришдан узилмасдан, сиртқи таълим шаклида, умуман, институтда билимини ошираётган ёш мутахассислар кимё, машинасозлик, тоғ-кон саноати ривожини йўлида хизмат қиладиган малакали ва етук кадрлар бўлиб шаклланимоқда.

Шуни алоҳида қайд этиб ўтиш лозимки, иш берувчи корхона ва ташкилотларнинг талаб ва эҳтиёжларини инобатга олган ҳолда,

2022/2023 ўқув йилидан бошлаб Навоий давлат кончилиги ва технологиялар университети қабул режасига қўшимча янги бакалаврият таълим йўналишлари ва магистратура мутахассисликлари ташкил этилди. Яъни бакалавр кундузги ва сиртқи таълим йўналишлари бўйича биотехнология, материалшунослик ва янги материаллар технологияси, меҳнат муҳофазаси ва техника хавфсизлиги, магистратура мутахассисликлари бўйича иқтисодий, кончилик ишларини электрлаштириш ва автоматлаштириш каби янги йўналишлар очилди. Бу ҳам, албатта, таълим ва меҳнат бозори, хусусан, ишлаб чиқариш интеграциясининг амалий ифодаси ҳисобланади. Университетнинг ўтган йилги қабул сифими 1131 нафарни ташкил этган бўлса, жорий ўқув йилида бакалавр таълим йўналишлари бўйича 980 нафар, сиртқи бакалавр таълим йўналишлари бўйича 1370 нафар, магистратура мутахассисликлари бўйича 104 нафар – жами 2400 нафардан ортиқ ёшлар университет бўйича ўқишга қабул қилинди.

ХУЛОСА

Умуман олганда, университетимизда узоқ йиллардан буён амалга оширилиб келаётган таълим ва ишлаб чиқаришнинг интеграцияси ўз самарасини кўрсатмоқда. Биринчидан, талабалар ишлаб чиқариш амалиётлари даврида келгусидаги фаолиятлари юзасидан тўлиқ тасаввурга эга бўлиб, уларда касб лаёқати эрта шаклланишига эришилмоқда. Иккинчидан, олий таълимнинг илк босқичлариданоқ ёшлар келгусидаги иш жойида юзага келиши мумкин бўлган муаммолар, техника хавфсизлигига тўлиқ риоя қилиш бўйича амалий кўникмаларга эга бўлиб боришмоқда. Учинчидан, ишлаб чиқариш корхоналари ҳам олий таълим муассасалари билан бевосита ҳамкор-

лик қилишдан манфаатдор бўлиб, компанияларда иш давомийлигини таъминлаш учун малакали мутахассисларга эга бўлиш имкони яратилмоқда. Тўртинчидан, соҳага оид илмий ёндашадиган мутахассис кадрлар ишлаб чиқариш жараёнларида юзага келадиган муаммоларни бартараф этиш борасида ўз мулоҳаза ва рационализаторлик таклифларини билдириб, уларнинг амалиётга жорий этилиши оқибатида корхоналар иқтисодий самардорликка ҳам эришмоқда.

Таълим ва ишлаб чиқариш интеграцияси ҳақида гап кетганда, ана шу жиҳатларга кўпроқ эътибор қаратиш ва мамлакатнинг ривожига амалий ҳисса қўшиш назарда тутилади. Бу борада жаҳон тажрибасининг Ўзбекистонда қўлланилаётгани ҳам ислохотларнинг аҳамиятини янада ошириб, эришиладиган самара кўламининг кенгайишига ҳам ижобий маънода таъсир кўрсатади. Юртимиз олий таълим тизимида, бу соҳада олиб борилаётган барча саъй-ҳаракатларда университетимиз пешқадам олийгоҳлар сафида бўлиб келаётгани бизни беҳад қувонтиради ва яна ҳам сидқидилдан меҳнат қилишга ундайди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. <https://lex.uz/uz/docs/5841063> – Ўзбекистон Республикаси қонунчилик маълумотлари миллий базаси.
2. <https://lex.uz/uz/docs/5933941> – Ўзбекистон Республикаси қонунчилик маълумотлари миллий базаси.
3. <https://www.daad.de/en/study-and-research-in-germany/plan-your-studies/dual-study-programmes/> — “German Academic exchange service” — Германия академик алмашинув хизмати сайти маълумотлари асосида тайёрланди.
4. <https://lex.uz/docs/5346217> — Ўзбекистон Республикаси қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

ОЛИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИНИНГ ИНВЕСТИЦИЯВИЙ ЖОЗИБАДОРЛИГИНИ ОШИРИШДА ЎЗИГА ХОС ТАЖРИБА

Бугун олий таълим инсон капиталини ривожлантиришнинг энг муҳим соҳасига айланиб, уни молиялаштиришда дунёнинг барча мамлакатларида ўзига хос тажриба шаклланган. Сўнгги пайтда миллий хусусиятидан қатъи назар, соҳага қўшимча ресурсларни жалб қилиш истаги эмас, балки улардан фойдаланишнинг иқтисодий самарадорлигини таъминлаш заруратга айланди. Бу эса таълим жараёнига инвесторларни жалб қилиш имконини беради. Инвестициялар эса тизимни ривожлантириш ва рақобатбардошлигини ошириш, илмий-техникавий тараққиётни жадаллаштириш, қатор ижтимоий муаммоларни ҳал этишга хизмат қилади.

Ўзбекистондаги илк нодавлат олий таълим муассаси сифатида ташкил этилган Акфа университети ҳам ана шу мақсадларни кўзлаган инвестицион лойиҳа сифатида иш бошлади.

Университет Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Тошкент шаҳрида Акфа халқаро университетини ташкил этиш тўғрисида”ги қарори ва Соғлиқни сақлаш вазирлиги, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳамда “Akfa Medline” МЧЖ ташаббуси асосида 2019 йилда ташкил этилган. Таълим муассасасига 2019/2020 ўқув йили учун 917 нафар абитуриент ҳужжат топширди, уларнинг 152 нафари талабалар сафига қабул қилинди.

Акфа университети лойиҳасининг умумий қиймати 80 миллион доллардан ортиқ бўлиб, биринчи босқич доирасида 43 миллион долларлик бунёдкорлик ишлари олиб борилди ва 10 минг талабага мўлжалланган замонавий кампус қуриб битказил-

Бехзод ЖАЛИЛОВ,
Акфа университети ректори

ди. Кампус замонавий ўқув хоналари, лабораториялар, кутубхона, спорт мажмуалари, 3 минг талабага мўлжалланган ётоқхона ва бошқа қулайликларни ўз ичига олиб, унда талабаларга замонавий таълим бериш учун барча шароитлар яратилди.

Нодавлат университетлар фақат даромад олиш учун эмас, балки сифатли таълим учун интилиши лозим. Шундагина ҳозирги рақобатбардош таълим бозорида ўз ўрнини топади, кейинчалик нафақат маҳаллий, балки халқаро майдонда ҳам ўз ўрнини эгаллайди.

Акфа университети ҳам аккредитация қилинган мутахассисликлар бўйича таълим фаолиятини олиб бориш, давлат томонидан тан олинган дипломлар бериш, айниқса, талабаларга турли имтиёз ва енгилликлар яратишда бошқа нодавлат университетлардан ажралиб туради. Қолаверса, меҳнат бозорининг ўзгарувчан талабларига тезроқ муносабат ва оптимал жавоб бериш, инновацион қарорлар қабул қилишда етакчилиқни қўлдан бой бермай келмоқда.

**Акфа университетининг
халқаро миқёсда танилиши ва
рақобатбардошлигини таъминловчи
стратегиялар**

Халқаро тажрибадан кўринадики, ҳозирда сақланиб қолган хусусий университетларнинг мавқеи давлатникидан яхшироқ. Улар замонга тез мослашувчанлиги, иш берувчиларнинг эҳтиёжларига кўпроқ эътибор қаратганлиги ва ўқув дастурларини тасдиқлаш тартибига талабчанлиги учун таълимни гиперконсервативлашишдан асраб туради.

Олий таълим тизими тадқиқотчиси, академик С.Маргинсон жаҳоннинг турли мамлакатларида глобаллашувнинг замонавий шароитида жаҳон андозалари даражасидаги университетларни ривожлантириш стратегиясининг учта асосий моделини таклиф этган бўлиб, университетимиз биринчи кенг қўламли стратегия – “Breadth-strategy” деб аталувчи моделини амалиётга татбиқ этган ҳолда, юқори сифатли оммавий олий таълимдан тортиб, жаҳон даражасидаги университетларни яратишни ўз олдига мақсад қилган.

Ушбу стратегия олий таълимнинг энг юқори стандартларига эришиш, аҳолининг сифатли

таълим хизматларидан фойдаланиш имкониятларини кенгайтириш, университетларнинг илмий салоҳиятини ошириш, жаҳон бозорида рақобатлаша оладиган университетни босқичма-босқич шакллантиришни назарда тутди. Одатда, Ғарбий Европа мамлакатларида қўлланилаётган бу кенг қўламли стратегиядан Акфа университети ҳам халқаро миқёсда танилиш ва рақобатбардошлигини таъминлаш учун тажриба сифатида фойдаланмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясида таълим соҳасидаги жозибадорликни ошириш, халқаро миқёсдаги рақобатбардошликни юзага келтириш соҳасидаги муаммолар илгари сурилган бўлиб, университет ушбу муаммоларни ҳал қилиш стратегиясини ишлаб чиққан. Жумладан:

Республика олий таълим муассасалари халқаро эътироф этилган ташкилотлар рейтингининг биринчи 1000 та ўриндаги олий таълим муассасалари рўйхатига, уларнинг расмий веб-сайтлари Webometrics

халқаро рейтингининг 1000 талик рўйхатига кирмаган.

Ҳозирги вақтда учта халқаро рейтинг ташкилотлари энг машҳур. Улар: Жаҳон университетларининг академик рейтинги (“Шанхай рейтинги” ARWU деб аталади), Times Higher Education Magazine (THE) рейтинги ва Британиянинг Quacquarelli Symonds консалтинг компаниясининг рейтинги (QS). Қайд этиш жоизки, Акфа университети Ўзбекистонда фаолият юритаётган нодавлат таълим ташкилотлари орасида биринчи бўлиб Times Higher Education (THE)нинг Impact Ranking рейтингига кирди. Умумий рейтингда 29,5 балл билан 1001+ гуруҳига киритилди. Қолаверса, Акфа университети 17 та БРМ (Барқарор ривожланиш мақсадлари)дан 6 тасида иштирок этмоқда:

- 1) БРМ 1 – Қашшоқликнинг барча турларини тугатиш: 591 олийгоҳ орасида 301-400 ўрин;
- 2) БРМ 3 – Соғлом ҳаёт ва фаровонликни таъминлаш: 871 олийгоҳ орасида 801+ ўрин;
- 3) БРМ 5 – Гендер тенглик: 776 олийгоҳ орасида 601+ ўрин;

4) БРМ 8 – Самарали бандликни ошириш ҳамда эркаклар ва хотин-қизларни муносиб иш билан таъминлаш асосида барқарор ва умумқамровли иқтисодий ўсишга қўмаклашиш: 685 олийгоҳ орасида 401-600 ўрин;

5) БРМ 16 – Тинчликсевар ва очиқ жамиятлар барпо этилишига қўмаклашиш, барча учун одил судлов имкониятидан фойдаланишни таъминлаш ва барча даражаларда самарали, ҳисобдор ва кенг иштирокка асосланган муассасаларни ташкил этиш: 653 олийгоҳ орасида 401-600 ўрин;

6) БРМ 16 – Глобал шериклик доирасида амалга ошириш воситаларини мустаҳкамлаш ва ишларни фаоллаштириш: 1154 олийгоҳ орасида 1001+ ўрин.

Айтиш жоизки, университет илмий тадқиқотлар олиб бориш ва турли фанлар бўйича ўқув дастурларининг муҳим портфолига эга.

Ҳар бир давлат ўзининг иқтисодий салоҳияти, мавжуд ресурслари, маданий хусусиятлари, ментал қадриятлари билан ажралиб туради. Шундай бўлса-да, етакчи университетларнинг халқаро рейтингдаги ўрнини

ошириш давлатимиз раҳбари томонидан қўйилган энг долзарб вазифалардандир. Кўрииб турибдики, рейтингдаги ўрин ўз-ўзидан мақсад эмас, балки миллий таълим тизимининг ҳолати ва рақобатбардошлигининг муҳим белгисидир. “Давлат таълим ва илм-фанининг жаҳон бозорида ўз рақобатбардошлигини қандай намоён эта олади?” деган савол устувор масалага айланди.

Таълим дастурлари ва талабалар билимини баҳолаш тизими халқаро стандартларга мослаштирилмаган.

Акфа университети таълим тизимини яратишда дунёнинг ТОП университетлари билан кенг қўламли ҳамкорлик муносабатларини олиб борди. Жумладан, тиббиёт соҳасида Гачон университети (Жанубий Корея) билан мустаҳкам ҳамкорлик ўрнатилган. Бундан ташқари, Туркиянинг TED университети билан ҳамкорлик йўлга қўйилди.

Мавжуд талабалар турар жойлари ҳамда ижтимоий инфратузилма объектлари хорижий талабалар эҳтиёжларига мослаштирилмаган.

Айни дамда университет кампусида 3000 нафар талабага мўлжалланган, замонавий жиҳозланган ва юқори сифатли сервис кўрсатувчи ётоқхонага эга бўлиб, университетнинг деярли барча хорижий талабаларини қамраб олган.

Хорижий фуқароларни мамлакатимизда таълим олишга кенг жалб қилиш борасидаги тарғибот ишлари, жумладан PR лойиҳалар етарли даражада ташкил қилинмаган.

Бу борада интерактив виртуал платформа мавжуд эмас.

Университет сайти инглиз тилида юритилади ҳамда хорижий талабалар билан алоҳида шуғулланувчи халқаро бўлим мавжуд. Акфа университети 2020 йилда Халқаро тиббиёт талабалари федерациясига аъзо бўлди. Айни дамда университетда корейс, ҳинд, яҳудий, афғон, форс миллатига мансуб 32 нафар хориж талабалари таҳсил олмоқда. Кейинги йилларда университетда дунёнинг барча минтақаларидан халқаро талабалар салмоғини кўпайтириш режалаштирилган.

Нуфузли университет мақоми ва ташқи дунё томонидан тан олинишга асос бўлувчи омиллар

Жаҳон миқёсидаги университетлар нафақат олий таълим соҳасидаги ўқув ва илмий тадқиқот фаолиятининг сифати билан, балки илғор билимларни эгаллаш ва яратиш орқали дунё таълим бозорида муваффақиятли рақобатлашиш учун олий таълимнинг салоҳиятга эгалиги билан ҳам ажралиб туради. Энди нуфузли университет мақоми халқаро тан олиш асосида ташқи дунё томонидан тасдиқлашни талаб қилмоқда. Акфа университетининг бу талабларга мувофиқ келиши учта асосий хусусиятнинг мавжудлиги билан тавсифланади:

1 Иқтидорли ўқитувчилар, тадқиқотчи ва талабалар концентрацияси. Университетнинг талабалар, ўқитувчилар, тадқиқотчиларни жалб қилиш қобилияти етарли даражада шаклланган бўлиб, бу таълим сифатининг юқорилиги ва академик анъаналарнинг барқарор давом этиши, шунингдек, меҳнат бозорида битирувчиларга бўлган талабнинг юқорилигида кўринади. Айни дамда университетда 1000 га яқин талабалар, 42 нафар профессор-ўқитувчи фаолият олиб бормоқда.

2 Ресурсларнинг кўплиги ва замонавий инфратузилма. Хусусий капитал, ўқув тўловлари, тадқиқот грантлари ва бошқалар ҳисобига университет ўз инфраструктураси ва ресурслар салмоғини етарли даражага олиб чиқа олди. Акфа университетига таъсисчилар томонидан лойиҳалар учун 83 миллион АҚШ доллари инвестиция ажратилиб, университетда факультетлар ҳамда талабалар сонини янги таълим йўналишларини очиш орқали ошириш, замонавий ўқиш ва ўқитиш тизими, ўқув-амалиёт бинолари, кампуслар, спорт иншоотлари, лаборатория ва ёрдам биноларини ҳамда тиббиёт йўналишида таълим олаётган талабалар ўқув-амалиётларини ўташи учун замонавий тиббиёт комплексини қуришни ўз ичига олади.

3 Самарали менежмент. Университетни бошқаришнинг самарали тизими ишлаб чиқилган бўлиб, бу университетнинг институционал мустақиллиги, унинг автономияси ва академик эркинлиги, кучли бошқарув жамоасининг мавжудлигида, стратегик фикрлаш ва етакчилиқни қонунчилик даражасида рағбатлантиришида кўринади.

Хулоса ўрнида...

Давлатлар миқёсида ўзларининг миллий университетларидан жаҳон даражасидаги университетларни яратишга урғу бериш ва бунини амалга ошириш усуллари бўйича танлаган стратегиялари мавжуд институционал шаклларга, шунингдек, давлатнинг маданий хусусиятлари ва анъаналарига боғлиқ эканлигига алоҳида урғу бермоқчиман. Ҳар бир мамлакат ўзининг иқтисодий салоҳияти, мавжуд ресурслари, маданий хусусиятлари, ментал қадриятлари билан ажралиб туради. Шундай бўлса-да, етакчи университетларининг халқаро рейтингдаги ўрнини ошириш давлат раҳбари томонидан қўйилган кечиктириб бўлмас вазифадир. Замонавий, ривожланган ва рақобатбардош таълим тизимисиз, яъни том маънодаги олий таълимсиз халқ фаровонлигининг юқори даражасига эришиш, унинг маданий ва миллий ўзига хослигини асраш ва сақлаб қолиш мумкин эмас.

ЯХШИ ТАЪЛИМ – МУВАФФАҚИЯТ КАЛИТИ ЁХУД ЖАНУБИЙ КОРЕЯ ОЛИЙ ТАЪЛИМИГА БИР НАЗАР

Жанубий Корея иқтисодиёт соҳасидаги мисли қўрилмаган ютуқлари учун “Осиё йўлбарси” деган номни олган. Корейсларнинг ўзи мана шу оламшумул муваффақиятнинг асосий сири таълим соҳасининг яхши йўлга қўйилганлигида деб ҳисоблайди. Ҳақиқатда ҳам, Жанубий Кореянинг иқтисодиёт ва техникада эришган ютуқлари ўз вақтида инсон капиталига йўналтирилган сармоялари натижасидир.

Жанубий Корея нафақат иқтисодиёт ва техника соҳасида, балки таълим соҳасида ҳам жаҳонда етакчи ўринларни эгаллайди. Бу мамлакатнинг 6 та университети (Сеул миллий университети, KAIST, Koryo университети, Yonsey университети, Pohang илм-фан ва технологиялар университети, Sunkyungvan университети) жаҳоннинг 100 та энг нуфузли университетлари сирасига киради.

Хўш, мамлакатнинг таълим соҳасидаги бундай ютуқлари бош омили нима? Келинг, тарихга бир назар ташлайлик.

Азиза МАШРАББЕКОВА,
Корея Республикасидаги Hankuk
чет тиллари университети
профессори, PhD

Тарихга назар

Жанубий Корея таълим тизими тараққиёти уч қироллик (Koguryo, Pakche, Shilla) даврига бориб тақалади. “Таеһак” деб аталган биринчи мактаб 372 йилда барпо этилган ва бу ерда, асосан, Конфуций асарлари ўргатилган, ўқувчиларнинг жисмоний ва жанг санъатларини такомиллаштиришга эътибор қаратилган. Кўп ўтмай йирик аҳоли пунктларида хусусий мактаблар пайдо бўлган. Бу мактаблар “kyodang” деб аталган ва у ерда фақат юқори табақага мансуб оилаларнинг ўғил фарзандлари таҳсил олган.

682 йилда биринчи олийгоҳ – “tehak” юзага келди. У ерда таълим асосан тиббиёт, астрономия ва математика соҳалари бўйича олиб борилди. Мактабларда бўлгани каби “tehak”да ҳам фақат нуфузли оила аъзоларигина билим олиш имкониятига эга эди.

XV-XVI асрларда янги университет ва мактаблар шаклланди: Sungkyungvan академияси (биз юқорида бу университет ҳақида маълумот берган эдик), Совон мактаблари ва бошқа бир нечта машҳур ўқув юртлари шу даврда ташкил топди.

Таъкидлаш лозимки, Жанубий Корея таълим тизими давр руҳига биноан ўзгариб, такомиллашиб борди ва таълимдаги замонавий ислохотлар XIX аср охиридан бошланди. XX асрда эса Япония, Хитой ва АҚШ таълим тизимлари таъсирида қатор ўзгаришларни бошдан кечирди ва бугунга келиб у дунёдаги энг илғор таълим тизимларидан бирига айланди.

**Таълимга
бўлган
интиқлик**

Корейс жамиятида Конфуций дав-
ридан бошлаб анъанавий равишда ўқи-
мишли шахсга нисбатан чуқур эҳтиром
ва ҳурмат туйғуси бугунги кунга қадар
сақланиб қолган. Шу боис Кореяда ҳар
бир инсон шундай мавқега эга бўлиш ис-
тагида улғаяди ва яшайди. Бундан ташқари,
Жанубий Корея Шарқий Осиёнинг
бошқа мамлакатлари каби мустақкам ои-
лавий ришталар ва иерархия, меҳнатсе-
варлик, тежамкорлик ва ўқишга бўлган
ғайрат-шижоат улуғладиган ва амалда

бўлган конфуцийлик таълимотига асос-
ланган мамлакат эканлиги ҳеч кимга сир
эмас. Корейс оилаларида “олий таълим”
ва “ҳаётдаги муваффақият” тушунчала-
ри бир-бири билан чамбарчас боғлиқ.
Ҳеч бир ота-она ўз фарзандининг сифат-
ли таълим, келажакда нуфузли олий ўқув
юртига кириши учун куч ва маблағини
аямайди. Корейс жамиятидаги бу ҳодиса
образли қилиб “таълим талвасаси” деб
ҳам аталиб, миллий хусусиятларнинг
бирига айланган.

**Рейтинг
tizими**

Жанубий Кореяда рейтинг тизими
ҳаётнинг деярли барча жабҳаларига тат-
биқ этилади. Аммо бу тизим, айниқса,
таълим соҳасида жуда муҳим. Энг яхши
талабалар мамлакатнинг нуфузли уни-
верситетларида таҳсил оладилар. Жану-
бий Кореядаги энг юқори рейтингга эга
университетлар учлиги “SKY” деб ном
олган. Бу учликка ҳозирги кунда Сеул
миллий университети, Когую универ-

ситети ва Yonsey университети киради.
Нуфузли университетга кириш абитури-
ентнинг мактабдаги ютуқлари ва кириш
имтиҳонлари натижаларига боғлиқ. Шу-
нинг учун корейслар эрта ёшликдан ай-
нан мана шундай нуфузли олийгоҳларга
киришни орзу қилиб, уларнинг келажак-
гини ҳал қилувчи “suneung” деб атал-
миш ягона давлат имтиҳонига астойдил
тайёргарлик кўрадилар.

**Энг муҳим
жараён
ёки
ҳаёт-
мамот
синови**

Кореяда “Suneung” ягона давлат
имтиҳони ҳар йили ноябрь ойида ўтқа-
зилади ва саккиз соат (соат 8.00 дан соат
17.00 гача) давом этади. Имтиҳон тўрт-
та мажбурий фан: математика, инглиз
тили, Корея тарихи ва корейс тили ҳамда
танланган йўналиш бўйича қўшимча
фанни ўз ичига олади. Бутун Жанубий
Корея бўйича “suneung” имтиҳони эълон
қилинган кун йўлда тирбандликнинг ол-
дини олиш ва абитуриентларнинг белги-
ланган имтиҳон манзилига кечикмасдан
етиб боришини таъминлаш мақсадида
барча корхоналар ўз ишини одатдагидан
бир соат кеч бошлайди. Имтиҳон пайти-
да талабаларнинг фикри чалғимаслиги
учун авиапарвозлар ва ҳарбий машғулот-
лар бекор қилинади. Бу кун тирбандлик
ёки бошқа бирор сабаб билан имтиҳонга
кечикаётган абитуриентларни имтиҳон
манзилига ўз вақтида элтиб қўйиш учун
полиция машина ва мотоциклларда шай
туради. Имтиҳонга кечикаётган абиту-
риент 112 телефон рақамига қўнғироқ

қилса, полиция зудлик билан етиб келиб,
сиреналарини ёқиб, имтиҳон манзилига
тез элтиб қўяди. Хуллас, ёшларнинг ҳа-
ётидаги энг муҳим имтиҳон куни бутун
Корея уларни қўлаб-қувватлашга ҳара-
кат қилади.

Мазкур имтиҳон тизими Жанубий
Кореяда 1993 йилда жорий этилган бў-
либ, унинг натижалари кўпроқ абиту-
риентларнинг ёд олиш қобилиятлари-
га боғлиқ бўлса-да, ҳозирги кунга қадар
иншо, оғзаки ва ижодий имтиҳонлар-
дан фарқли ўлароқ энг холис баҳоловчи
tizим бўлиб қолмоқда.

“Suneung” имтиҳонининг натижаси
тахминан декабрь ойининг ўрталарида
эълон қилинади. Абитуриент имтиҳон
натижалари, яъни имтиҳонда тўпла-
ган балларига, асосан, таклиф этилган
уч университетдаги йўналишлардан
бирини танлаш имкониятига эга бўла-
ди. Табиийки, энг юқори балл тўплаган
абитуриентлар тегишлича энг нуфузли
университетларга қабул қилинади.

Танганинг икки томони бўлганидек, бу имтиҳон тизими ҳам камчиликлардан холи эмас. Хусусан, имтиҳонда кутилган натижаларига эришмаган абитуриентларда тушқунликка тушиш, кучли депрессия ҳолатлари кузатилади. Кейинги йилларда корейлик пси-

хологлар бундай ақлий зўриқишлар ва ота-оналар томонидан болаларга нисбатан ўтказилаётган руҳий босим ёшларнинг соғлиғига салбий таъсир кўрсатаётгани ҳақида бонг урмоқда ва бу тизимни иложи борида тезроқ алмаштириш зарурлиги ҳақида гапирмоқда.

Олий таълим тизими

Ҳозирги кунда Жанубий Кореяда турли мавқедаги 440 дан зиёд олий ўқув юрти мавжуд бўлиб, ҳар йили мактаб битирувчиларининг 70 фоизидан кўпроғи ушбу олийгоҳларга қабул қилинади. Бу кўрсаткич бўйича Жанубий Корея жаҳон миқёсида етакчи ўринни эгаллайди.

Жанубий Корея олий таълим тизими Америка моделининг кўп жиҳатларини қабул қилган (танлов курслари, балл-рейтинг тизими) бўлса-да, ўзига хос хусусиятларини ҳам сақлаб қолган.

Мамлакатда уч турдаги университетлар мавжуд:

1

Миллий университетлар (ҳукумат томонидан ташкил этилади ва бошқарилади).

2

Давлат университетлари (маҳаллий ҳокимият органлари томонидан ташкил этилади).

3

Хусусий университетлар (хусусий нотижорат таълим фондлари томонидан ташкил этилади).

Шу ўринда айтиш жоизки, олийгоҳларнинг деярли 80 фоизи хусусий университетлардан иборат.

Жанубий Кореянинг барча университетларида олий таълим тизими амалда Болонья таълим тизимига мос келади ва уч босқич – бакалаврият, магистратура, докторантурани ўз ичига олади. Олийгоҳларда ўқиш корейс ва инглиз тилларида олиб борилади.

Бакалаврият (Haksa)

— университетнинг мақсади талабаларга жамият ва давлат тараққиёти учун зарур бўлган кенг қўламли билимларни бериш ҳамда бу билимларни татбиқ

этиш йўллариини ўргатиш орқали шахсни тарбиялашдан иборат. Бакалавриятда ўқиш муддати – 4 йил. Тиббиёт, Корея халқ таъбири, стоматология факультет-

ларида таҳсил олиш 6 йил давом этади. Одатда, университетни битириш учун 140 кредит тўплаш, ўқув режасида назарда тутилган барча фанлар бўйича имтиҳонлардан, битирув имтиҳон-

ларидан ўтиш ёки диплом ишини ҳимоя қилиш ва инглиз тилидан TOEIC сертификатини олиш талаб қилинади. Шу шартларни бажарган талабаларга бакалавр даражаси берилади.

Магистратура (Soksa) — бакалавр дастурини тугатгандан сўнг университет битирувчиси истаган мутахассислик бўйича магистратурага кириши мумкин. Жанубий Кореяда магистратурага кириш учун мутахассислик шифрларининг мос келиши талаб қилинмайди. Магистратура дастури танланган мутахассисликни чуқурроқ ўрганиш билан бирга, нафақат таълим дастурига риоя қилиш, балки мустақил равишда таълим олишни ҳам кўзда тутди. Магистратурада ўқиш муддати – 2 йил ва ундан ортиқ. Одатда, магистр даражасини олиш учун магистрантлар 24 кредит тўплаши, муайян имтиҳонларни топшириши ва тугалланган диссертацияни комиссияга топшириб, ҳимоя қилишлари керак.

Докторантура (Paksa) — фалсафа доктори (PhD) илмий даражасини олиш учун дастурлар камида 3 йил давом этади ва уни битириш учун 36 кредит ва докторлик диссертациясининг муваффақиятли ҳимояси талаб қилинади. Докторантлар оғзаки имтиҳон топширишлари, иккита чет тилини яхши билишлари ва 6 кредитга тенг бўлган диссертацияни ёзиб, ҳимоя қилишлари керак.

Бирлаштирилган магистратура ва PhD дастурлари сўнгги ишланма бўлиб, номинал муддати – 4 йилга тенг. Бунда талаба магистратурага ва докторантурага бирдан ҳужжат топширади ва суҳбат ёки имтиҳон орқали қабул қилинади. Бу дастурни танлаган магистр докторантурага кириш учун яна алоҳида имтиҳон топшириши талаб қилинмайди.

Ўқув йили. Жанубий Кореяда ўқув йили икки семестрдан иборат. Бошқа мамлакатлардан фарқли ўлароқ, “тонгги софлик мамлакати”да ўқув йили март ойида бошланиб, декабрнинг охириларигача давом этади. Бунда талабалар биринчи (баҳорги) семестрда март ойидан июль ойигача, иккинчи (кузги) семестрда эса сентябрь ойидан декабрь ойининг охиригача ўқийди. Ҳар бир ўқув семестри 16 ҳафтани ўз ичига олади. Семестрнинг биринчи ҳафтасида талабалар ўзлаштириши лозим фанларни танлаб, бу фанларга синов тариқасида қатнашадилар. Иккинчи ҳафтада танлаган фанларини ўзгартиришлари мумкин бўлади. Учинчи ҳафтада эса у ёки бу сабабдан қатнаша олмайдиган курсларини тарк этади. Семестрнинг 8-ҳафтасида оралиқ назорат, 16-ҳафтасида эса якуний назорат ўтказилади.

Дарс жадвали. Олийгоҳларда ўқув машғулоти, одатда, эрталаб соат 9:00 (университетнинг шаҳар чеккасида жойлашган кампусларида эса уларнинг узоқлиги инобатга олиниб, соат 9:30) да бошланади ва соат 17:00 гача (тегишли равишда соат 17:30 гача) давом этади. Академик соат 50 минутни ташкил этади ва шундай академик соат 1 кредитга тенг бўлади. Кореяда дарслар Ўзбекистондагидек “пара” ёки “жуфтлик” эмас, “соат” деб юритилади. Чунки аксарият дарслар учун, одатда, 2 академик соат берилишига қарамай, баъзида ўқитилаётган курснинг форматига кўра, дарсга 1 ёки 3 соат ажратилади.

Талаба ишлаши мумкинми? Корея университетлари талабаларининг кўпчилиги оиласига ёрдам бериш, тажриба орттириш, шахсий эҳтиёжлари учун маблағга эга бўлиш мақсадида ўқишдан бўш пайтларида меҳнат қилишдан бош тортмайди. Жанубий Корея Меҳнат кодексига биноан, 18 ёшдан ошган ҳар қандай шахс ҳафтасига 52 соатгача меҳнат қилиш ҳуқуқига эга. Талабалар ҳам бу қоидадан истисно эмас. Асосий шарт: меҳнат фаолияти таълим жараёнига халақит бермаслиги лозим.

Жанубий Кореяга таҳсил олиш учун келган чет эллик талабалар ҳам меҳнат қилиш ҳуқуқига эга. Лекин бунинг учун Корея қонунчилигида муайян шартлар белгиланган. Қонунга мувофиқ, Корея университетида камида 6 ой давомида ўқиётган талаба иммиграцион идорадан тегишли рухсатни олган тақдирдагина, ҳафтасига 20 соатгача ишлаши мумкин.

Таътил. Корея университетлари узоқ ёзги ва қишки таътиллари билан ҳам фарқ қилади. Ёзги таътил июнь ойининг охиридан сентябрь ойигача, қишки таътил эса декабрь ойи охиридан март ойигача давом этади. Қишки таътилнинг ҳам бундай узоқ давом этиши тарихан қахратон қишда иссиқлик қуввати-ни тежаш зарурати билан боғлиқ бўлган.

Таътил даврида ҳам талабалар ўз устида ишлашни тўхтатмайди. Университетлар томонидан ташкил этилган ёзги ва қишки мактабларда ўқишади, турли курсларга ёзилишади, ўзлари мустақил равишда бошқа соҳалар бўйича имтиҳонларга тайёргарлик кўришади.

Таълим нархлари. Жанубий Кореяда деярли барча ўқув муассасалари пуллик, жумладан олий ўқув юртлари ҳам тегишли тўлов талаб қилади. Лекин ҳукумат донациялари (молиявий ёрдами) шарофати билан Корея университетларида сифатли билим олиш Европа ва Ғарб университетларига нисбатан анча арзон саналади. Бундан ташқари, университет ва ҳукумат томонидан талабаларга турли стипендиялар ва ёрдам пуллари жорий этилган.

Жанубий Корея университетларида бир семестр учун тўлов 2000 АҚШ долларидан 8000 АҚШ долларигача. Бу нархга, албатта, университетнинг нуфузи ва рейтинги, шунингдек, танланган мутахассислик таъсир қилади. Анъанага кўра, тиббиёт, Корея халқ табobati, табиий фанлар, муҳандислик ва санъат соҳасидаги таълим энг қиммат ҳисобланади. Сеул миллий университети Жанубий Корея университетлари рейтингида 1-ўринни (жаҳон университетлар рейтингида 29-ўринни) эгалласа-да, миллий университет бўлгани сабабли бундан мустасно.

Таълим мазмуни. Жанубий Кореяда бакалаврият, магистратура ёки докторантурада ўқиш муддатлари Ўзбекистонда белгиланган муддатлар билан деярли бир хил, аммо таълим жараёнининг мазмуни сезиларли даражада фарқланади.

Кўпгина Корея университетлари либерал таълим стандартларига амал қилади. Бу ерда қатъий ўқув дастурлари мавжуд эмас: талабалар ўзларини қизиқтирган фанларни мустақил равишда танлайдилар, ўзларига маъқул дарс жадвалини тузадилар. Талабалар танлайдиган фанлар орасида умумий илмий ва профилли фанлар мавжуд. Бундай формат талабаларни фанларни танлашда масъулият билан ёндашишга ундайди.

Университетдаги таълимнинг қанчалик фойдали ва самарали бўлиши кўп жиҳатдан талабанинг ўзига, яъни унинг ўзи тузган ўқув режасига, танлаган фанларининг устуворлигига боғлиқ бўлади. Шундай қилиб, зоҳирий эркинлик талабалар зиммасига катта масъулият ва мажбуриятларни юклайди. Яна бир янгилик – мамлакатда 2022 йил сентябрь ойидан баъзи юқори мактаблар (юқори синф ўқувчилари ўқийдиган илм маскани)да фанларни мустақил равишда танлаш синов тарикасида татбиқ этила бошлади.

Университетларда талабалар учун иккинчи курсдан бошлаб параллель тарзда исталган иккинчи мутахассислик бўйича таълим олиш имконияти ҳам яратилган.

Жанубий Кореядаги университетларда семинар машғулоти ўтказилмайди, ўқув дастури фақат маъруза ва амалий машғулотлардан иборат. Маърузаларнинг бир нечта формати мавжуд. Профессор-ўқитувчи мана шу форматлардан мақсадга мувофиғини ўзи танлайди. Масалан, ўқитувчи талабага ёки талабалар гуруҳига ўрганилаётган мавзунинг айрим жиҳатлари бўйича тақдимот тайёрлашни топширади. Дарс давомида талабалар берилган топшириқ бўйича йиққан ва ўрганган маълумотлари асосида тақдимот қиладилар. Ушбу форматни қўллашдан асосий мақсад талабаларни нотиклиқка, маълумотларни қисқа баён этиш ва тез ўзлаштиришга, жамоада унумли ишлашга ўргатишдан иборатдир.

Яна бир формат талабалар ўртасидаги қизгин мунозара бўлиб, унда ўқитувчи модератор ролини бажаради: етакчи саволларни беради, муҳокама мавзуларини белгилайди, мисоллар келтиради, нутқ сўзлашга таклиф қилади. Музокара пайтида талаба ҳиссиёт билан ўз нуқтаи назарини исботлаши ўрганилаётган материалнинг мустаҳкам ўзлаштирилишига, узоқ муддат хотирада сақланишига ёрдам беради.

Баҳолаш тизими. Маълумки, талаба билимини баҳолаш мураккаб ва кўп қиррали жараён ва бу баҳонинг объективлигига, талабанинг касбий ривожланишига, ўқишга бўлган муносабатига таъсир қилади. Шунинг учун баҳо қўйиш ўқитувчидан катта масъулият ва эҳтиёткорликни талаб қилади.

Кореяда рақобат кучли бўлгани боис мактаб ва университетда, кириш имтиҳони ва турли сертификатларга оид имтиҳонларда олинган баҳо ёшлар учун жуда муҳим. Университетни битиргандан кейин яхши жойга ишга кириш кўп жиҳатдан мана шу баҳоларга боғлиқ. Шу сабабдан ҳам бу мамлакатда баҳолаш тизимига жуда жиддий қаралади.

Университетларда, асосан, нисбий баҳолаш рейтинг тизими қўлланилади. Фақат курсни қайта тинглаётган талабага мутлақ баҳо олиш имкони берилади.

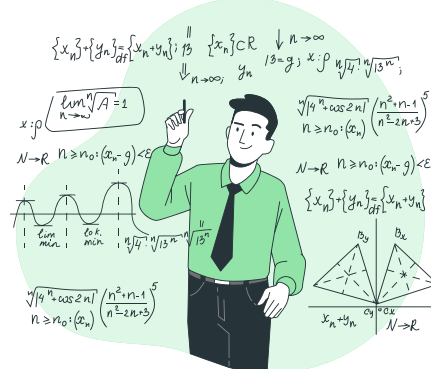
Нисбий баҳолаш рейтинг тизими талабанинг ўқув фаолиятини рағбатлантиришга қаратилган. Чунки қолганларга нисбатан юқори балл тўплаган талаба қўшимча имтиёزلарга эга бўлади. Масалан, стипендия, жамоатчилик томонидан эътироф ва бошқалар. Бироқ

A+	95~100%
A0	90~94%
B+	85~89%
B0	80~84%
C+	75~79%
C0	70~74%
D+	65~69%
D0	60~64%
F	0~59%

рейтинг тизими билвосита рақобатга асосланганлиги туфайли талабаларда дўстлик ва ҳамкорлик ҳиссидан кўра рақобатчилик ҳиссини кучайтиради. Рақобатчилик ҳисси эса ҳар доим ҳам ижобий қабул қилинавермайди ва ҳамма талабага ҳам мотивация беролмайди. Шунга қарамай, билимларни тўлиқ ва холис баҳолай оладиган тизим ҳали ишлаб чиқилмаган, шунинг учун университетлар бундай баҳолаш тизимидан воз кеча олгани йўқ.

Жанубий Корея олийгоҳларида ҳарфий баҳолаш тизими жорий этилган. Бу тизим деярли барча университетларда қуйидагича кўринишга эга:

Талабаларни баҳолашда уларнинг оралиқ ва якуний назорат натижалари, давомати, уй топшириқларини бажариши ва дарслардаги фаоллиги иноватга олинади. Баҳолар университет саҳифасига киритилгандан сўнг бир ҳафта давомида талабалар ўқитувчидан баҳоларини қайта кўриб чиқишни сўраб мурожаат қилишлари мумкин бўлади.

Ўқитувчиларни баҳолаш. Семестр ва имтиҳонлар тугагандан сўнг талабалар дарс берган ўқитувчини баҳолашлари зарур. Акс ҳолда, улар баҳо қўйилган саҳифаларини очиб, якуний баҳоларини кўриш имкониятига эга бўлмайдилар. Ўқитувчи талаба томонидан аноним тарзда ўттиздан ортиқ мезон бўйича баҳоланади ва баҳоларни қайта кўриб чиқиш муддати якунлангач, икки ҳафта давомида ўқитувчининг рейтинги эълон қилинади.

Талабаларнинг фанни танлаши муайян ўқитувчининг рейтингига ҳам боғлиқ бўлади. Шунинг учун университет раҳбарияти рейтинг баланд профессор-ўқитувчиларни илжи борица қўллаб-қувватлашга, рағбатлантиришга ҳаракат қилади.

Талабалар турар жойи. Ҳар бир университет ўз ётоқхона мажмуаларига эга. Бундай ётоқхоналарда яшаш унча арзон эмас: бир семестрга тахминан 1600 АҚШ долларини ташкил қилади. Шундай бўлишига қарамай, ўқишда маълум бир ютуқларга эришган талабаларгина университет ётоқхоналаридан жой олиш имкониятига эга бўладилар. Ўзбекистондаги ётоқхоналардан фарқли равишда, Корея университетларининг ётоқхоналари ёнгин хавфсизлигини кўзда тутиб ошхона билан таъминланмайдди. Талабалар қўшимча пул тўлаб, мажмуа қошидаги ошхонада 3 маҳал овқатланишлари мумкин бўлади. Қизлар ва йигитлар алоҳида ётоқхона биноларига жойлаштирилади: қизларнинг ётоқхонасига йигитлар, йигитларнинг ётоқхонасига қизлар кириши ман этилади. Одатда, хоналар икки кишилик бўлади.

Бундан ташқари, университетларнинг атрофида ижарага топшириладиган кичик ҳажмдаги бир хонали хонадонлар мавжуд. Бирор сабабдан университет ётоқхонасида тура олмайдиган ёки туришни исламайдиган талабалар бу хонадонларни ижарага оладилар. Кўпинча, бундай хонадонлар жуда кичик бўлса ҳам, керакли барча қулайликлар билан жиҳозланган бўлади. Бундай хонадонларнинг нархи жойлашуви ва ҳолатига кўра турлича бўлади. Аксар ойлик ижара нархи 350 АҚШ долларида бошланади.

Кибер университетлар. Ўтган асрнинг сўнги йилларида Жанубий Корея ҳукумати ижтимоий тенгликни таъминлаш ва умрбоқий таълим имкониятларини яратиш мақсадида масофавий таълим ғоясини илгари сура бошлади. Айнан мана шу мақсадда 1998 йилда мамлакатда хусусий ташкилотлардан таркиб топган биринчи бешта кибер университетлар билан тажриба лойиҳаси ишга туширилди. Ҳозирги вақтда Кореяда 19 та кибер университет фаолият кўрсатади. Бу университетлар томонидан асосан онлайн таълим таклиф этилади. Дунёнинг турли бурчакларидан туриб таҳсил олиш имконияти борлиги, талабаларнинг ёши чекланмаганлиги, нархларининг нисбатан арзонлиги сабаб кейинги йилларда кибер университетларнинг машҳурлиги ортиб бормоқда. Кибер университетлар бакалаврият, магистратура ва докторантура курсларини таклиф қилади.

Олий таълимдаги машҳур лойиҳалар. Жанубий Корея ҳукумати олий таълим тизимида ислохотларни амалга ошириш учун турли лойиҳаларни амалга оширади. Жумладан:

“Brain Korea 21” лойиҳаси (1999 йил) ижодий ёндашувчи ва истиқболли тадқиқотчиларни қўллаб-қувватлаш ва рағбатлантиришга қаратилган. Ушбу лойиҳада иштирокчи университетлар тадқиқот тармоқларини ташкил қилади ва долзарб тадқиқотлар олиб боради. Ҳукумат маблағлари тўғридан-тўғри магистратура ва докторантуранинг иқтидорли талабаларига йўналтирилади ва уларга чет элда ўқиш имконияти берилади.

“The New University for Regional Innovation (NURI)” лойиҳаси пойтахтдан ташқарида жойлашган олий ўқув юр்தларини рағбатлантириш, қўллаб-қувватлаш, “миллатнинг мувозанатли ривожланиши”ни таъминлашга қаратилган. Вилоятлардаги олий таълим муассасалари битирувчилари Сеул шаҳри ҳудудидаги таълим муассасалари мавқеининг устунлиги туфайли ишга жойлашишда жиддий қийинчиликларга дуч келади. Келажакда бундай муаммоларнинг олдини олиш мақсадида NURI лойиҳаси минтақавий институтларнинг рақобатбардошлигини оширишга мўлжалланган.

“Study Korea” лойиҳаси (2004 йил) хорижий талабалар учун янада кенгроқ стипендия дастурларини таклиф қилиш, хорижда қўллаб-қувватлаш марказларини ташкил этиш ва ривожлантириш, инглиз тили курсларининг сонини ошириш ва хорижлик талабалар учун яхшироқ турар жой таклиф қилишга қаратилган.

Мамлакатда 2008 йили “World Class Research-oriented University (WCU)” лойиҳаси иш бошлаган. Ушбу лойиҳа доирасида технологик инновациялар бўйича тадқиқотлар олиб боришда корейлик олимлар билан ҳамкорлик қилиш учун чет элдан юқори даражадаги тадқиқотчилар жалб қилинади.

Олий таълимни халқаролаштириш мақсадида Миллий Ассамблея 2007 йилда “Маҳаллий ва хорижий университетлар ўртасида қўшма ўқув дастури тўғрисида” Низом қабул қилди. Бу Низомга кўра, Корея университетларига биринчи марта чет элда курслар ўтказиш ва хорижий университет билан қўшма илмий даража бериш имконини берилди.

Хорижий талабалар учун стипендиялар. Жанубий Корея, юқорида айтилганидек, чет эллик талабаларни ўз университетларига жалб қилишдан манфаатдор. Шу сабабдан чет эллик абитуриентлар учун бир қатор стипендия дастурлари мавжуд.

Масалан:

Global Korea Scholarship (GKS) –

Жанубий Корея ҳукуматининг энг машҳур стипендия дастури бўлиб, у мамлакатда бакалаврият, магистратура ва докторантура дастурларидан бирида ўқиш ва Кореяда яшаш билан боғлиқ харажатлари тўлиқ қоплайди.

Бундан ташқари, бир қатор жамоат ташкилотларининг стипендиялари, шунингдек, университетларнинг ўз стипендиялари мавжуд. Университетга киргандан сўнг, юқори академик ютуқларга эга бўлган талаба ҳам университетлар ёки бошқа ташкилотлар томонидан моддий рағбатлантирилади. Грантлар миқдори таълим нархининг 30 фоизидан 100 фоизигача бўлиши мумкин.

Алмашинув дастурлари

Жанубий Кореяда минимал моддий харажатлар билан ўқиш имконини беради. Алмашинув дастурлари ўзаро ҳамкорлик шартномалари мавжуд икки мамлакат университетлари орасида амалга оширилади. Бундай дастурлар доирасида қабул қилувчи олийгоҳ алмашинув талабасининг университетда бир семестр давомида ўқиши билан боғлиқ харажатларини ўз зиммасига олади ва турар жой билан таъминлайди.

Жанубий Корея университетини битирган хорижлик фуқароларнинг ишга жойлашиш истиқболлари ва имкониятлари.

Жанубий Кореяда ишсизлик даражаси паст бўлишига қарамай, иш ўринлари учун рақобат кучли. Ишга жойлашишда чет элликлар учун ҳеч қандай махсус имтиёз мавжуд эмас: иш берувчи маҳаллий номзод каби хорижий номзоднинг ҳам ўқишдаги ютуқлари, тажрибаси, ўқиш давомидаги илмий тадқиқотларини баҳолайди.

Жанубий Кореядан ташқарида ишлаш ҳақида гапирадиган бўлсак, деярли барча мамлакатларда Корея университетларининг дипломлари юқори баҳоланади. Шубҳасиз, бундай ҳужжат Жанубий Корея билан ҳамкорлик қилувчи компанияларга жойлашишда катта ёрдам беради.

Хулоса қилиб айтганда, Жанубий Корея – ўзига хос менталитетга (корпоратизм, ёши катталарни ҳурмат қилиш, жамоавий масъулият) эга мамлакат. Бу мамлакатнинг таълим тизими, гарчи у европача услубга йўналтирилган бўлса-да, ўзига хослигини сақлаб қолган ва таълимни янада такомиллаштириш ишларини мунтазам давом эттирмоқда.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Education system South Korea (nuffic.nl).
2. Система образования Южной Кореи | Глобал Диалог (globaldialog.ru).
3. South Korean Education System, Facts & Rankings | Leverage Edu.
4. Academic Grading System in South Korea Schools Universities (southkoreaeducation.info).

ИСПАНИЯДА ОЛИЙ ТАЪЛИМ: КИРИШ ОСОНУ БИТИРИШ ҚИЙИН УНИВЕРСИТЕТЛАР

Испания университетлари узоқ тарихга эга бўлиб, бу мамлакатдаги илк олийгоҳлар фаолияти XIII асрга бориб тақалади. Мамлакатдаги йирик шаҳар ва марказларда талабаларни турли соҳаларда тайёрлашга ихтисослашган кўплаб университетлар мавжуд бўлса-да, энг кўп олийгоҳ жойлашган манзил бу – пойтахт, яъни Мадрид шахридир.

Қайд этиш лозимки, испан университетлари тизими умумий ҳисобда дунё рейтингда 5-ўринни эгаллайди [1].

Ёшлар учун қулай макон:

Испан университетлари АҚШ ёки Буюк Британия олий таълим муассасалари каби дунё рейтингда энг етакчи ўринларни эгалламаса-да, Европа Иттифоқига аъзо бошқа давлатларга нисбатан Испанияда яшаш анча арзонлиги, солиқларнинг ҳукумат томонидан назоратда ушлаб турилиши сабаб мазкур давлатда ўқишга нафақат испаниялик, балки хорижлик ёшлар ҳам кўп интилади. Испаниянинг нуфузли олийгоҳлари дунёнинг энг яхши беш юзталигидан жой олган. Масалан, Барселона университети (114), Валенсия университети (195), Барселона автоном университети (200), Гранада университети (233), Севилья университети (278), Мадрид автоном университети (289), Каталон политехника университети (302), Мадрид политехника университети (322), Валенсия политехника университети (339), Сарагоса университети (390) шулар жумласидандир [2].

Маҳфуза ОРТИҚОВА,
Филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Испан тили ўқитувчилари Европа Ассоциацияси аъзоси, Испания ташқи ишлар вазирлиги стипендиати

Испанияда таҳсил олмоқчимисан, испан тилини ўрган!

Испания университетларининг аксариятида дарслар кастельяно (адабий испан тили) да олиб борилади. Баск мамлакати ҳамда Галисияга ўхшаш автоном ҳудудлар бундан мустасно. Мазкур ҳудудлардаги олий ўқув юртларида ўқитиш тили испан тили билан бирга эускера ёки гальегодир. Талаба курсни танлашдан аввал қайси тилда таҳсил олишни истагани ҳам келтириб ўтиш ҳуқуқига эга. Талабанинг хоҳиш-истагидан келиб чиққан ҳолда, олий таълим муассасаси унга шароит яратиб беради.

Тамомила онлайн университетлар:

Бугунги кунда қиролликда жами 78 та давлат ҳамда нодавлат олийгоҳлари фаолият юритади. Нодавлат университетларнинг мавқеи давлат университетлариникидан қолишмайди. Ҳаттоки дарсларни фақатгина онлайн ёки “масофавий” шаклда ташкил

этувчи университетлар ҳам мавжуд бўлиб, бу каби муассасалар фаолияти пандемия шароитида, айниқса, ривожланди.

Олий таълим муассасалари ўз битирувчиларига расмий мақомдаги дипломларни тақдим этади. Айрим норасмий мақомдаги диплом берувчи университетлар томонидан тақдим этилган ҳужжат докторантурада ўқиш, илмий изланиш олиб бориш учун тан олинмайди, аммо касбий фаолиятда бемалол қўллаш мумкин. Яъни бундай дипломлар иш берувчиларнинг эътирозига сабаб бўлмайди.

Йил сайин кўпроқ талаба қабул қилаётган ана шундай олийгоҳлардан бири MBA (Master in Business Administration) бўлиб, мазкур йўналишнинг тобора тараққий топиб бориши ҳам битирувчиларда иш топишга доир муаммонинг мавжуд эмаслигидан далолатдир.

Испан университетларида таълим уч босқич – бакалаврият, магистратура, докторантурадан иборат ва бу Европа олий таълим йўналишларига тўла мос келади [3].

240 та кредитли бакалавр

Дунёнинг кўплаб мамлакатларидаги каби Испанияда ҳам олий ўқув юртлари талабалари ECTS (European Credit Transfer and Accumulation System) тизимида таҳсил олишади. Яъни талабалар Ижодий ва Гуманитар фанлар, Экспериментал фанлар, Тиббиёт фанлари, Ижтимоий фанлар, Ҳуқуқ, Муҳандислик ва Архитектура йўналишларидан бирида бакалавр даражасига эришишлари мумкин. Бунинг учун эса талаба ўз имконияти ва билимидан келиб чиққан ҳолда, уч ёки тўрт йилда 240 та кредитни йиғиши лозим.

Хўш, мазкур жараён қандай юз беради? Ўзи танлаган йўналишга ўқишга кирган талаба олдида фанларни танлаш имконияти туғилади. У фанларни кредит сони ва қизиқарлилига қараб танлайди. Талабадан кунда аудиторияда ўтириш талаб этилмайди, университет администрацияси томонидан йўқлама ҳам қилинмайди. Агар талаба

дарс машғулотларига келишни истамаса, у фанни мустақил ўзлаштириш ҳуқуқига эга. Энг муҳими, етарли кредитни йига олса бас. Испания таълим тизимида талабалар билими 10 баллик системада баҳоланади. 10 дан 7 баллни қўлга киритган талаба фанга ажратилган кредитга эга бўлади.

Йил давомида фақатгина ўзига қизиқ бўлган фанларни, маҳоратли ўқитувчини ўз истаги билан танлаб олган талабадан тамомила ижодий ёндашув талаб қилинади. У олган назарий билимлари асосида имтиҳонда ўзининг янги қарашларини акс эттирган жавобларни бера олиши ёки ижодий ишини топшира олиши керак. Қўчирмачилик (плагиат)га асло йўл қўйилмайди.

Бакалавр босқичига мўлжалланган барча кредитларни йиққан талаба диплом соҳибига айланади. Ундан битирув малакавий иши талаб этилмайди.

Амалиёт қилмасдан курсни битириш мумкин эмас!

Ҳар бир курс сўнгидаги амалиёт ёки соҳага доир касбий фаолият ўша даражани тугатиш учун зарурий талаб ҳисобланади. Испанияда талаба китобда ёзилган назарий қарашларни такрорлашга мажбур эмас. У олган назарий билимларини амалиётда мустаҳкамлаши ва ана шу малака кўникмалари асосида етук кадр бўлиб етишиши шарт. Борди-ю, талаба йил мобайнида яхши ўқиган бўлса, зарур кредитларни йиғса, дарсларга бекаму кўст қатнашса, аммо амалиётда иштирок этмаса, амалиётчи сифатида бириктирилган ташкилотидан ижобий тавсиянома ололмаса, у ўқиган курс тамомланмаган ҳисобланади. Зеро, мазкур мамлакатда ишга жойлашиш учун диплом эмас, ўз соҳасининг усталаридан олинган тавсияномаларга устунлик берилади. Олган билимини амалиётда қўллай олмаган кадр қадрланмайди.

Магистр бу – талаба эмас, у илмий салоҳиятга эга шахс

Испанияда магистратура бу бакалавриятнинг давоми эмас. У илмий фаолият олиб бориш учун қўйиладиган илк қадам. Мамлакатда яхши ишга эга бўлиш учун тегишли тавсияномалар ҳамда бакалавр дипломининг ўзи кифоя. Магистр эса илмий ходимдир.

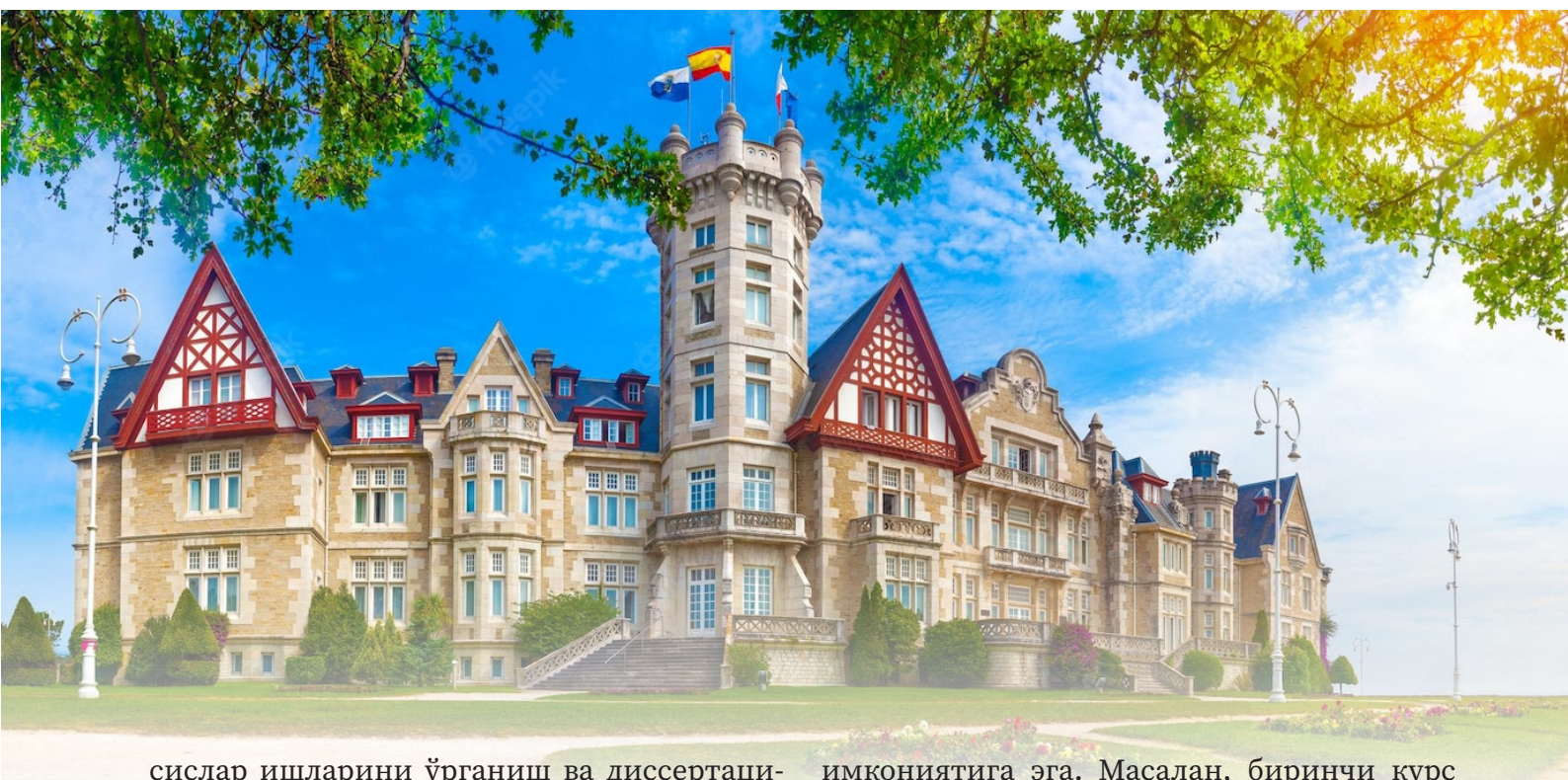
Магистр даражасига эришиш учун 1 ёки 2 йил талаб қилинади ҳамда 60 тадан 120 тагача кредит тўплаш зарур бўлади. Бундан ташқари, магистрлик илмий ишини ёзиш ва ҳимоя қилиш ўзгармас талаб бўлиб, магистрантнинг илмий салоҳияти ўта аҳамиятли ҳисобланади. Мазкур босқичда таълим олиш истагидаги талабаларнинг тадқиқот олиб бориши, академик фаолият кўрсатиши ёки ўз соҳасида ишлаши талаб этилади.

Одатда, бакалаврни битирган талаба ўша йилнинг ўзида магистратура босқичига ҳужжат топширмайди. У бир неча йиллик фаолиятдан сўнг, ўзини илмий ишга бағишламоқчи бўлса ёки бирор янги тадқиқот устида изланиш олиб боришни истасагина, магистрликни танлайди.

Докторантура

Докторлик даражасини олиш учун, аввало, ўқиш мобайнида 60 та кредит тўплаш лозим. Сўнгра эса илмий тадқиқот олиб борилади. Илмий ишнинг янгилиги, бирор тадқиқотни такрорламаслиги устувор вазифадир. Гарчи докторлик диссертацияси устида иш олиб бориб, уни ҳимоя қилиш учун аниқ муддат белгиланмаса-да, одатда, Испанияда мазкур жараён 3-4 йилни талаб этади.

Ундан ташқари, Европа Докторантура-си дастури мавжуд бўлиб, мазкур йўналиш тадқиқотчидан энг камида 3 ой мобайнида Испаниядан ташқарида бўлишни, Европа Иттифоқига аъзо хорижий давлатда ҳам тажрибалар ўтказишни, хорижлик мутахас-

сислар ишларини ўрганиш ва диссертацияни ёзишда испанчадан бошқа тилдан ҳам фойдаланишни талаб этади.

Вальядолид университети профессори Пилар Селма хонимнинг қайд этишича, докторлик (PhD ёки DSc) мақомига эга бўлиш учун диссертациянинг ўзи кифоя қилмайди. Тадқиқотчи дунёнинг энг нуфузли журналларида амалий натижалар қайд этилган илмий мақолаларини чоп этган бўлиши, мамлакат ичида ва хорижда илмий анжуманларда шахсан иштирок этиб, тадқиқотининг хулоса ҳамда илмий натижаларини муҳокамадан ўтказган бўлиши зарур. Шунингдек, ҳар бир илмий тадқиқотнинг эксперимент, сўровнома ва статистик маълумотларни қамраб олиши муҳим шартдир.

Бир ёки ярим ҳажмдаги ўқиш

Бир ёки ярим ҳажмда ишга кириш ҳақида эшитган бўлсангиз керак. Аммо ўқиш ҳақида-чи?

Ўзбек таълим тизимидан фарқли равишда, испан университетларида талабалар тўлиқ ёки ярим ҳажмда ўқишни танлаш

имкониятига эга. Масалан, биринчи курс мобайнида тўлиқ ҳажмда таҳсил оладиган талаба энг камида 48 кредит тўпласа, ярим ҳажмдагилар эса 24 кредит йиғиши лозим. Бундай ўқиш тури талабага бемалол ишлаш имкониятини беради. Табиийки, ярим ҳажмда таҳсил оладиган талабанинг ўқишга сарфлайдиган йиллари бир ҳажмдаги талабаникидан икки баробар узоқдир.

Талаба бўлиш осонми?

Испан олий таълими талабаларни танлов асосида қабул қилади. Мазкур жараён Prueba de Acceso a la Universidad (PAU), яъни университетга кириш учун имтиҳонлар деб аталади.

PAU икки босқичда амалга оширилади: Умумий имтиҳонлар ҳамда Мутахассислик имтиҳонлари. Умумий имтиҳонлар мажбурий бўлиб, Испан тили ва адабиёти, Хорижий тиллар (инглиз, итальян, немис, француз ёки португал), Испания тарихи ёки Фалсафа тарихи (қайси биридан имтиҳон топшириш талабанинг ихтиёрида) ҳамда ўрта таълимдаги йўналишига кўра, истал-

ган фан (абитуриент танлови асосида) каби 4 та бўлим бўйича тузилган машқларни ўз ичига олади. Автоном ҳудудларда бешинчи бўлим бўйича ҳам имтиҳонлар жорий этилган бўлиб, талабаликка даъвогар Испанияда расмий тил мақомини олган эускера, галлего ёки каталан тилларидан саволларга жавоб беради [4].

Мазкур машқларни бажаришга бир ярим соат вақт ажратилади ва ҳар бир имтиҳон орасида 45 дақиқадан танаффус берилади.

Мутахассислик имтиҳонлари эса абитуриент танлаган йўналишдан келиб чиққан ҳолда амалга оширилади. Масалан, Умумий имтиҳонларга киритилмаган фанлар бўйича ўқишга кириш истагини билдирганлар яна алоҳида имтиҳонларни топширишади.

Йиқилдингми, қайта топшир!

Испания таълим тизимидаги яна бир ўзига хослик талаба бўлиш имкониятининг бир неча бор берилишидир.

Ўқувчилар имтиҳонларга истаганча қайта ва қайта киришлари мумкин. Кўплаб ўқувчилар яхшироқ натижага эришиш мақсадида имтиҳонларга бир неча маротаба киришади, зеро айрим йўналишлар талаба бўлиш учун юқори натижаларга эришишни талаб этади.

Талабага қайта ва қайта имконият берилиши университетлар ўртасидаги рақобат, талаба тўлов шартномасининг университет молиявий ҳолатидаги аҳамияти сабаблидир. Яъни талаба университет учун эмас, балки университет талаба учун кураш олиб боради. Чунки университетларнинг молиявий барқарорлиги талабаларнинг олий таълим муассасасига тўлаётган шартномаси ҳисобидан таъминланади. Талаба айнан шу университетни танлаши учун таълим муассасаси соғлом рақобатга киришади ҳамда талабага бир неча бор имконият беради.

Университетлар давлат томонидан молиялаштирилмагани сабабли ҳар бир олий-

гоҳ ўз талабаси ва мавқеи учун кураш олиб боради: рекламани кучайтиради, тарғибот-ташвиқот ишларини юргизади, энг яхши профессор-ўқитувчилар таркибини шакллантиради. Зеро, талаба университетни кўр-кўрона эмас, қайсидир соҳанинг етук вакилларида таълим олиш учун танлайди.

Испания Университетлар Вазирлиги эса фақатгина олий таълим муассасаларда давлат сиёсатини юритишни, университетлар орасида соғлом рақобат бўлишини, ходимлар ҳуқуқларининг поймол бўлмаслигини таъминловчи бошқарув органи ҳисобланади. Вазирлик талаба ва тадқиқотчилар учун стипендия ва грант дастурларини топишга кўмаклашади. Мазкур давлат органи университетлар котибияти орқали ўз фаолиятини олиб боради. Университет ички сиёсати, молиявий масалалари ҳамда квоталарига аралашмайди.

Квотани ким белгилайди?

Талаба қабул қилиш бўйича квоталарни олий таълим муассасасига кириш истагини билдирган ўқувчилар сонини эътиборга олган ҳолда, университетларнинг ўзи белгилайди. Айрим университетлар РАУ юқори натижаларини талаб этса-да, аксарият олийгоҳлар учун юқори натижа муҳим ҳисобланмайди.

Агар университет йиллар мобайнида ўз тарғиботини тўғри йўлга қўя олган бўлса, олий таълим муассасасида лаёқати баланд, талабаларга янгилик бера оладиган ўқитувчилар ишласа, абитуриентлар сони ортиб боради. Университет ўша йили ўз квотасини ариза берувчилар сони (Preinscripción – олдиндан курсга ёзилиш)га кўра белгилайди.

Имтиҳонлар қачон бўлиб ўтади?

Олийгоҳларга кириш имтиҳонлари учун белгиланган умумий вақт бу – июнь ойидир. Кейинроқ эса имтиҳондан ўта олмаган ёки балини кўтармоқчи бўлган абитуриентлар учун хоҳишига кўра яна имконият берилади. Имтиҳонлар ташкил этиладиган жойлар олий таълим муассасалари томонидан мутахассисликка кўра белгиланади.

25 ёшдан катталар учун имтиҳон

Университетга ҳужжат топширилган йилнинг 1 октябригача 25 ёшни қарши оладиган абитуриентлар учун имтиҳон шартлари ўзгаради. Улар энди тўрт эмас, балки учта бўлим бўйича билимларини синовдан ўтказишади, яъни биринчи бўлимда мазкур талабгор долзарб муаммо ҳақида матн ёзиши, иккинчи бўлимда испан тили ва учинчисида эса хорижий тилдан билимларини синаши лозим.

Европанинг кўплаб мамлакатларида автоуловни ижарага олишда 25 ёшгача бўлганларга жуда қиммат нархда лицензия берилади. Бу уларнинг қизиққонлиги, тезликни ошириш натижасида автомашинага зарар етказиш эҳтимолининг юқорилиги билан изоҳланади. Худди ана шу муносабат таълим тизимига ҳам оид бўлиб, 25 ёшни қоралаганларга имтиҳонларда енгиллик берилишига уларнинг аниқ манзилли ҳаракат қилиши, соҳани танлаб улгургани сабабдир.

40 дан ошдингми, ўқийвер!

40 ёшдан ошган ва олий таълимда таҳсил олиш истагини билдирган шахслар университетларга РАУ, яъни имтиҳон топширмасдан, фақатгина университет ректори билан суҳбат асосида қабул қилинади. Юқорида айтиб ўтилганидек, олий таълимда тажриба муҳим омил ҳисобланади. Соҳада узоқ йиллар ишлаган кишилар олий таълим тизими учун керакли кадрлардир. Шу сабабдан ҳам 40 ёшдан ошганлардан назарий билимларни имтиҳонда синаш талаб этилмайди. Аксинча, уларнинг таж-

рибасига назарий билимларни янада бойи-тиш учун зарур манба сифатида қаралади.

Ўқув йилиқачондан бошланади?

Сентябрь ойи Испанияда ўқув йилининг бошланиши ҳисобланади, бироқ умумий сана қайд этилмаган. Сентябрьнинг қайси кунидан ўқув йилининг бошланишини университетлар сайтидан аниқлаш тавсия этилади. Бу ҳам университетларнинг мутлақо эркинлигидан далолат беради. Ўқув йили эса июлгача давом этади. Испания аҳолисининг катта қисмини католиклар ташкил этгани сабаб Navidad (Рождество) ҳамда Янги йил муносабати билан 22 декабрдан 8 январгача барча университет талабалари ва ўқитувчилари қишки таътилга чиқишади.

Ётоқхона – қиммат турар жой

Ётоқхонага жойлашиш мусофирчиликда қулай усул ҳисобланади. Чунки испан университетлари ётоқхоналарида уч маҳал овқатланиш имконияти мавжуд. Бундан ташқари, хоналар тегишли ходимлар томонидан тартибга келтирилади ва тозала-нади. Бироқ ётоқхонада яшаш талабаларга ижарада туришдан кўра қимматроққа тушади. Масалан, Мадрид университетлари ётоқхонасида яшаш учун бир талаба ойига ўртача 600-750, агар қўшимча хизматлардан фойдаланса 1000 евро сарф қилади. Овқатланиш мазкур нархга кирмайди, агар талаба ётоқхонада овқатланишни истаса уч маҳаллик егулик учун 300 евро, икки маҳаллик учун эса 250 евро миқдорида қўшимча ҳақ тўлаши керак бўлади. Саламанкада эса ётоқхонани 590 еврогача олиш ва 3 маҳал овқатланиш учун 250 евро тўлаш билан муаммони ҳал қилиш мумкин. Шу сабабдан

ҳам аксарият талабалар 4 кишигача бўлган гуруҳ билан уй ижарага олиш ёки бирор бир оила яшаб турган жойдан битта хонасида яшашни афзал кўришади.

Хулоса

Испания олий таълимида таҳсил олиш, аввало, испан тилини ўрганишни талаб қилади. Шунингдек, мазкур мамлакат олий-гоҳларига кириш имтиҳонларини қайта топшириш имконияти ёшларга енгиллик яратса-да, кредит йиғиш жараёни, назарий билимларни амалиётга татбиқ этиш, малакага орттириш ва тамомила ижодий ёндашув асосида курс ишлари тайёрлаш катта меҳнат талаб қилади.

Испания ўзининг бой тарихи, маданияти, одамларининг қувноқ ва очиқ табиати, пляжларининг кўплиги, қизғин тунги ҳаёти сабаб Европа давлатлари орасида энг мафтункоридир. Шунинг учун ҳам кириш осону битириш қийин бўлса ҳам, бугунги кунда мазкур мамлакат олий таълим муас-сасаларида ўқиш истагини билдирган хо-рижлик ёшларнинг сони кун сайин ортиб бормоқда.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. <https://www.european-funding-guide.eu/es/art%C3%ADculos/panorama-general-de-financiamiento/La-educaci%C3%B3n-superior-en-Espa%C3%B1a> (мурожаат этилган сана: 8.08.2022).
2. <https://www.webometrics.info/es> (мурожаат этилган сана: 8.08.2022).
3. https://administracion.gob.es/pag_Home/Tu-espacio-europeo/derechos-obligaciones/ciudadanos/educacion/sistema-educativo/superior.htm (мурожаат этилган сана: 7.08.2022).
4. <https://www.nosequeestudiar.net/orientacion/por-pais/como-es-el-acceso-a-las-universidades-en-espana/> (мурожаат этилган сана: 3.08.2022).

Маффуза ОРТИҚОВА билан
суҳбат видеосини кўриш учун
QR кодни сканер қилинг!

ЎЗБЕКИСТОН ОЛИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИ РИВОЖИ УЧУН...

Ҳар бир соҳанинг ўз тараққиёт йўли бор. Бунда тажрибалар давлатлар, соҳа ҳаракатини таъминловчи иштирокчилар, уларнинг тили, миллату менталитетига қараб турлича шаклланади. Амалда қўлланилганларнинг барчаси ҳам омадли бўлавермайди. Уларда самара ва самарасизлик коэффиценти ёнма-ён юради. Аммо таҳлил, ўрганиш, таққос каби индикаторлар ҳам борки, улар қилинажак янгиликлар мувафаққиятини 70 фоизга бўлса-да, кафолатлайди. Шунинг учун бутун дунёда тажрибаларни синчиклаб ўрганиш, шу асосда қарорлар қабул қилиш, маълум хулосаларга келиш тамойили доим трендда.

Биз ҳам мазкур анъанага содиқ қолган ҳолда, жаҳон олий таълим тизимларининг ўзига хослиги, ютуқ ва камчиликларини таҳлил қилиш мақсадида хориж мамлакатлари олийгоҳларида таҳсил олаётган ватандош ёшлар фикр-мулоҳазалари билан қизиқдик.

Акмалжон ОДИЛОВ

1991 йил Навоий вилояти Хатирчи туманида туғилган. Иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD). Ҳозирда АҚШнинг Колумбия университетида “Капитал бозорининг иқтисодиёт ривожланишига таъсири” мавзусида илмий изланиш олиб бормоқда

Аккредитациядан ўтказиш тизими ислоҳ қилиниши лозим

– Ўзбекистон ва Америка олий таълимидаги ўхшаш жиҳат шундаки, ҳар икки мамлакат олийгоҳлари маҳаллий ва халқаро меҳнат бозори талабларига жавоб берадиган кадр тайёрлашни мақсад қилган. Фарқли жиҳати эса Америка университетлари, хусусан, мен изланиш олиб бораётган Колумбия университети бу миссиясига илдамроқ эришмоқда. Мамлакатимиз олий таълим муассасаларида эса ҳануз бу мақсад ижроси тўла-тўқис таъминланмаяпти.

Назаримда, биринчидан, олий таълим муассасаларидаги мутахассислик йўналишларига асосланган ўқув дастурини ишлаб чиқиш ва амалиётга жорий қилиш керак. Ҳозир олий таълим муассасалари ўқув дастурлари гуманитар, ижтимоий ва табиий фанлардан ташкил топган ўқув дастурларига асосланган. Бу курслар гарчи илгаригига қараганда анча камайтирилган бўлса-да, талабаларнинг вақтини олиб қўймоқда, натижада эса мутахас-

сислик фанларини ўзлаштиришга етарли вақт қолмаяпти.

Иккинчидан, талабаларни баҳолашда инсон омили аралашувини олиб ташлаш ва паст кўрсаткичга эга олий таълим муассасалари учун санкциялар қўллаш тизими жорий қилиниши керак.

Учинчидан, олий таълим муассасаларини аккредитациядан ўтказиш тизимини ислоҳ қи-

лиш лозим. Олий таълим тизимида фаолият олиб борган мутахассис сифатида ўтган йиллар ичида бирорта олий таълим маскани аккредитациядан ўта олмагани ҳақидаги маълумотга қўзим тушмаган. Аккредитация таълим муассасасини маҳаллий ва халқаро меҳнат бозорига рақобатбардош кадр етиштириб бераётганини кўрсатиб берувчи индикатор. Миллий тажрибада эса бунинг аксига гувоҳ бўляпмиз.

Ўқитувчи ва талаба муносабатларидаги самимийлик

Муслимбек ЗИЯВЕТДИНОВ

2002 йил Тошкент вилояти Чирчиқ шаҳрида туғилган. Ҳозирда Германиянинг Берлин шаҳрида жойлашган Арден университети Маркетинг йўналиши 2-босқич талабаси

– Германияда давлат ва хусусий университетлар мавжуд. Давлат университетларида ўқиш мутлақо бепул. Хужжат топширишда асосий эътибор мактаб баҳолари яхши бўлиши ва немис тилини билиш даражасига қаратилади. Мамлакат олий таълим муассасаларига турли давлатлардан хужжат топширувчилар кўп бўлгани учун рақобат жуда кучли. Хужжатларда камчилик бўлмаса, ўқишга киришда муаммо бўлмайди. Аммо

университетларни битириш жуда қийин. Бунинг учун соҳани чуқур ўрганиш шарт.

Хусусий университетларда инглиз тилида таълим олиш мумкин. Шунинг учун ҳам аксарият талабалар хусусий университетларда ўқийди. Бу ерда ўзимизда бўлгани каби профессор-ўқитувчилар талабаларга нафақат билим, балки ҳаётий масалаларда ҳам кўмак беришади, маслаҳатларини аяшмайди. Шунинг учун ҳам педагог ва талабалар ўртасида муаммолар деярли кўзга ташланмайди. Агар талабанинг баҳолари ва ўқишга бўлган эътибори пасайса, дарҳол профессор-ўқитувчилар улар билан суҳбат ўтказиб, муаммосига ечим топиш чорасини кўра бошлайди. Менга энг ёққан жиҳати шуки, бу ердаги кутубхоналарда ҳар қандай китобни топшингиз учун шарт-шароитлар мавжуд. У ерда истаганингизча ўз устингизда ишлашингиз, мустақил билим олишингиз мумкин.

Ўзбекистон олий таълимини ривожлантиришга ҳисса қўшиш – энг муҳим мақсадларимдан бири. Насиб қилса, ўзим улғайган жойда ўқув маркази очишни режалаштирганман.

Фикримча, Ўзбекистон олий таълим муассасаларида ҳам талабаларга эътибор яна-да кучайтирилиши, талабалар эса ўзи қизиққан соҳада таҳсил олиши лозим. Бунинг учун мактабдан болани мустақил фикрлашга ўргатиш, ўз имкониятларини тўғри баҳолайдиган, истакларини яхши ташхислай оладиган қилиб тарбиялаш керак бўлади. Негаки инсон ўзи яхши кўрган соҳа-

ни ўргансагина, илм олишда дангасалик қилмайди. Генри Форднинг “Энг яхши иш – катта маош тўланадиган ҳобби” деган гапи айна ҳақиқатдир.

Муваффақиятга эришишнинг энг муҳим шарти мақсадни тўғри қўйишдир. Ҳаракат мунтазам бўлиши, вақтни эса тўғри тақсим-

лаш талаб қилинади. Баъзида шунинг нима кераги бор, бошқа иш билан шуғуллансанг бўлмайдими, қабилидаги гаплар билан йўлингиздан қайтармоқчи бўлган кишилар учрайди. Маслаҳатим, уларни ҳеч қачон эшитманг, шунчаки мақсадингизга бўлган ҳаракатни кучайтиринг.

Бахтиёр НАРЗИЛЛОВ

1994 йил Бухоро вилояти Бухоро туманида туғилган. Хитой Халқ республикаси Фудан университетида докторантура босқичида таҳсил олган

– Хитой Халқ Республикасининг машҳур Фудан университетига назарий физика соҳаси бўйича PhD талабаси сифатида ўқишга кирдим. Уч йиллик ўқишдан кейин диссертациямни муваффақиятли ҳимоя қилиб, 2021 йил июнда физика фани бўйича фалсафа фанлари доктори (PhD), жорий йилнинг июль ойи охирида эса физика-математика фанлари доктори илмий даражаларини қўлга киритдим.

Мен физиканинг назарий астрофизика соҳасида илмий изланиш-

Олий таълим тизимида ижтимоий таъминотга эътибор қаратилиши керак

лар олиб бораман. Унда асосан қора туйнуклар (ўралар) деб аталувчи эгзотик осмон жисмларининг ва улар атрофида рўй берадиган ҳодисаларнинг хусусиятларини ўрганамиз. Мақсадим илм-фан соҳасида етук кадр бўлиб етишиш ҳамда интилувчан ёшларга юқори марраларни эгаллашида тўғри йўл кўрсатиш, шу орқали Ўзбекистоннинг илм-фан соҳасидаги юксалишига ўз ҳиссамни қўшишдан иборат.

Мен бакалаврият ва магистратурани ўқиб юрган пайтларимда Ўзбекистон олий таълими бугунгидан тубдан фарқ қиларди. Ҳозир Хитой давлати олий таълим муассасаларидаги тизим билан жуда ўхшаш, деса бўлади. Улар ҳам кредит-модуль тизимидан фойдаланишади. Аммо бу Ўзбекистон учун ҳали янги ва уни Хитойдаги даражага етказиш учун биров вақт талаб қилинади. Бироқ сўнгги йилларда бу йўналишда қатор ишлар қилинмоқда. Ўйлайманки, бу ҳаракатлар тез орада ўз самарасини беради.

Фарқли жиҳатларига келадиган бўлсак, Хитойда талабаларга яратиб берилган шароитлар Ўзбекистондаги олий таълим муассасаларига қараганда яхшироқ. Бу ерда талабалар турар жой, транспорт, кунлик харажатларни қоплаш муммосига деярли дуч келмайди, яъни талабаларнинг ижтимоий ҳимоя масаласига эътибор катта. Грант асосида ўқишга кирган бўлсангиз, сизда бу каби муаммолар умуман бўлмайди. Яшашингиз учун талабалар турар жойидан текин хона, университет ҳудуди ва унинг атрофида арзон ошхоналар, шаҳарнинг турли нуқталаридаги олийгоҳ кампуслари орасида қат-

найдиган хусусий текин автобуслар, кунлик харажатларга бемалол етадиган ойлик стипендиялар, фойдаланишингиз учун бепул ноутбук, бепул тиббий суғурта кабилар билан таъминланасиз. Асосий эътиборни фақат ўқишга, ўз устингизда ишлашга қаратасиз. Албатта, бу Хитойнинг иқтисодий салоҳияти билан боғлиқ, уларда буни реализация қилиш учун улкан капитал бор. Ўзбекистонда ҳам охириги йилларда талабаларни ижтимоий қўллаб-қувватлаш масаласига алоҳида эътибор қаратилмоқда. Бу ислохотларнинг амалда тўлиқ самара бериши учун, табиийки, вақт ва университетларнинг иқтисодий барқарор бўлиши талаб қилинади. Айти пайтда олий таълим муассасаларига молиявий эркинлик берилаётгани бу масала ечимига қараб кетаётганимизни кўрсатади, назаримда. Яна бир жиҳатни алоҳида таъкидлагим келади: Хитойда университетлар ўртасида соф рақобат муҳити шаклланган. Улар дунё университетлари рейтингида юқори натижа қайд этиш учун чет давлатлардан энг яхши талабалар, кадрларни жалб қилишга катта эътибор қаратишади.

Хитойда барча талабалар ҳам университетни битира олмайди, фақатгина талабга жавоб берадиган, соҳа билимларини белгиланган мезонлар асосида ўзлаштирган талабалар ўз вақтида битириб диплом олади. Билимли, ўз устида ишлайдиган, интилувчан талаба мутахассис эканини тасдиқловчи ҳужжатга эга бўлади, акси бўлса, ҳар йили шартнома пулини тўлайверади, токи белгиланган талабга жавоб бермагунича. Фикримча, бундай ёндашиш ҳар томонлама самарали. Биринчидан, университет сифатли кадрларни тайёрлайди. Иккинчидан, талабаларни ўз устида ишлашга, ривожланишга ундайди. Учинчидан, талабга жавоб бермайдиган талаба билим даргоҳини катта миқдордаги маблағ би-

лан узлуксиз таъминлаб туради.

Мамлакатимиз олий таълим тизимини ривожлантириш учун ўз тажрибам доирасида қуйидаги таклифларни билдираман:

Аввало, ихтиёрий тизимни ривожлантириш учун шу тизимга алоқадор шахслар, яъни профессор-ўқитувчи ва талабаларга қулай шароит яратиб бериш зарур. Уларни моддий қўллаб-қувватлаш масаласи қайта кўриб чиқиши лозим, деб ўйлайман. Хусусан, ҳозирда талабалар олаётган стипендия етарли миқдорда эмас. У на кундалик сарф-харажатга, на турар жой учун тўлов қилишга етади. Кўпгина талабалар, айниқса, вилоятлардан келиб шаҳарда ўқийдиганларини қийнаб келаётган асосий муаммо бу – молиявий етишмовчилик. Бундан ташқари, олий таълим тизимида ишлайдиган кадрларни ижтимоий ҳимоя қилишни янада кучайтириш даркор. Кўпгина бошқа вилоятдан келиб ишлайдиган ёш оилали кадрларнинг асосий харажатлари ижара ҳаққини тўлашга тўғри келади. Инсон молиявий томондан қанчалик яхши таъминланган бўлса, у асосий эътиборини севган касбига қарата олади. Давлат уларга қанчалик ғамхўрлик қилса, улар ҳам шунча самарали ишлай олади, бу соҳада ишлашга қизиқувчилар сони ортади, пировардда кадрлар ўртасида соғлом рақобат вужудга келади.

Бундан ташқари, инглиз ва дастурлаш тилларини ўрганиш ҳозирги замон олимлари учун ажралмас сифатга айланган. Юртимиздаги барча олий таълим муассасаларида талабаларнинг бу борадаги кўникмаларини оширишга эътибор қаратилиши шарт. Шундагина улар замонавий меҳнат бозорида ўз ўрнини топишда камроқ муаммога дуч келишади.

Садоқат МАХСУМОВА
ёзиб олди

Хайдарали ЮНУСОВ,
Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия
университети ЮНЕСКОнинг “Халқаро
ҳуқуқ ва инсон ҳуқуқлар” кафедраси
доценти

ЎЗБЕКИСТОНДА ОЛИЙ ТАЪЛИМ СОҲАСИДА ХАЛҚАРО ГРАНТ ДАСТУРЛАРИНИ ЖАЛБ ЭТИШНИНГ ДОЛЗАРЪ МАСАЛАЛАРИ

Бугун олий таълим ҳар қачонгидан ҳам кўпроқ ижтимоий раънақ тақдим этишга қодир. У биз ҳали билиб улгурмаган энг қудратли маърифий куч ҳамдир. Таълимга тикилган сармоя жамият фаровонлиги ва фуқаролар камолоти учун хизмат қилиши шубҳасиз. Шу боис ҳар қандай жамиятнинг ривожини унда берилаётган таълим сифатига қараб баҳоланади.

Таълим илм-фаннинг асоси ҳисобланади. Сифатли таълим ва тадқиқотчилик фан ва техникавий тараққиётнинг истиқболини белгилайди.

Таълим, фан ва изланиш олиб бориш чегара билмайди, балки энг янги билим ва кўникмаларни улашиш орқали инсониятнинг тараққиётга етаклайди, бир нечта халқлар тақдирига дахлдор бўлган муаммоларга биргаликда ечим топиш орқали мамлакатлар орасидаги дўстлик ва ҳамкорлик ришталарини мустаҳкамлайди.

Ўзбекистон Республикаси мустақилликка эришганидан сўнг барча жабҳаларда бўлгани каби таълим ва фан соҳасида ҳам халқаро ҳамкорликни кенгайтириб бормоқда. Хорижий давлатлар билан таълим соҳасида тузилган шартномалар сони бир нечта юзликни ташкил этади. Республика олий таълим муассасалари ва хорижлик ҳамкорлар ўртасида эришилган келишувлар сони эса йилдан-йилга ўсиб бормоқда. Мазкур ҳамкорликнинг мақсади умумдахлдор муаммоларга биргаликда илмий ечимлар қидириш, энг янги билим ва илмий ишланмаларни улашиш, тажриба алмашиш, билимларга асосланган маърифий жамият ва рақамлашган иқтисодиётни янги босқичга олиб чиқишдир.

Шу маънода, халқаро грант дастурларини республика олий таълим тизимида жалб этиш

халқаро ҳамкорликнинг энг қулай ва жозибадор шаклидир. Мазкур дастурларни амалга ошириш илм-фан соҳасида умумий стандартлар ва эталонларнинг шаклланишига ёрдам беради, билим ва тажриба алмашиш платформаси бўлиб хизмат қилади, барча учун фойдали бўлган аниқ натижалар сари етаклайди. Айниқса, аниқ эҳтиёжларга йўналтирилган грант дастурлари халқаро ва миллий миқёсдаги илмий, техникавий, ижтимоий ёки иқтисодий ёхуд бирор тармоқдаги манзилли муаммоларни ҳал этишга кўмак беради.

Мамлакатимизда халқаро ҳамкорлик ва халқаро грант дастурларини миллий олий таълим тизимида жалб этишнинг ҳуқуқий асослари яратилган. 2020 йил 23 сентябрь куни қабул қилинган ва 2020 йил 24 сентябрда кучга кирган янги таҳрирдаги Ўзбекистон Республикасининг ЎРҚ-637-сонли “Таълим тўғрисида”ги Қонуни 67-68-моддалари таълим соҳасидаги халқаро ҳамкорликка бағишланган [1].

Юқори малакали кадрлар тайёрлаш жараёнини сифат жиҳатидан янги босқичга қўтариш ва олий таълимни модернизация қилиш мақсадида эса Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрдаги ПФ-5847-сон Фармони билан қабул қилинган ва тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси Олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепцияси”да олий таълимнинг инвестициявий жозибадорлигини оширишга, хорижий таълим ва илм-фан технологияларини жалб этишга алоҳида эътибор қаратилган [2].

Мазкур Концепцияда хорижий олий таълим муассасалари билан ҳамкорлик доирасида профессор-ўқитувчилар ва докторантларнинг академик мобиллиги дастурларини ривожлантириш (1-§); илм-фан соҳасида халқаро ҳамкорликни ривожлантириш, менторлик модели асосида нуфузли хорижий олий таълим ва илмий тадқиқот муассасалари билан етакчи маҳаллий олий таълим муассасалари ҳамкорлигини йўлга қўйиш (3-§); хорижий олий таълим муассасалари билан ҳамкорликда қўшма таълим дастурлари асосида кадрлар тайёрлаш фаолиятини кенгайтириш, ҳамкорликда ўтказиладиган илмий конференция ва семинарлар сонини кўпайтириш, халқаро илмий ва таълим лойиҳаларини амалга ошириш, олий таълим соҳасида халқаро ҳамкорликни ривожлантириш мақсадида халқаро молия институтлари, етакчи халқаро ташкилотлар билан алоқаларни мустаҳкамлаш, бу борада мамлакат таълим тизими манфаатларига мос келувчи инновацион ташаббусларни қўллаб-қувватлаш (9-§) вазифалари қўйилган.

Халқаро грант дастурлари – фан соҳаларини комплекс ривожлантириш, таълим ва тадқиқотчиликни услубий ва моддий қўллаб-қувватлаш, олий таълим муассасаларининг моддий, шунингдек, инсоний салоҳиятини мустаҳкамлаш, фан ва таълим соҳасида бошқарув самарадорлигини ошириш, соҳада фаолият кўрсатаётган персоналларнинг касбий кўникмалари ва илмий салоҳиятини бойитиш, таълим олувчи бенефициарлар (талаба ва докторантлар) учун янги имкониятлар яратиш, олий таълим муассасалари ва илмий тадқиқот институтлари орасида халқаро ҳам-

корликни ривожлантиришга йўналтирилган молиявий дастурлардир.

Грант дастурларини молиялаштириш манбасига қараб, халқаро ташкилотларнинг грант дастурлари, алоҳида давлатлар томонидан молиялаштириладиган хорижий грантлар, хусусий фонд ва жамғармаларнинг филантропик грант дастурлари ҳамда алоҳида олийгоҳ ва илмий тадқиқот институтларининг хусусий грантларига ажратиш мумкин.

Биринчи туркумга БМТнинг ихтисослашган муассасалари (ЮНЕСКО, ХМТ, Жаҳон банки)нинг таълим дастурлари, БМТ Тараққиёт дастури, Жаҳон савдо ташкилоти, Ислом ҳамкорлик ташкилоти, Ислом тараққиёт банки, Осиё тараққиёт банки, Европа Иттифоқи, Европа Кенгаши ва бошқа ташкилотларнинг таълим ва тадқиқотчиликка йўналтирилган грант дастурларини киритиш мумкин. Улар соҳавий илмий лойиҳалар, малака ошириш курслари, таълим дастурлари, ёзги ва қишки академик курслар, индивидуал академик мобилликни молиялаштириш ва бошқа шаклларда бўлиши мумкин.

Ривожланган давлатларнинг учинчи мамлакатлар, айниқса, кам ривожланган ҳамда ривожланаётган мамлакатларда таълим ва тадқиқотчиликни такомиллаштиришга қаратилган грант дастурлари иккинчи туркумни ташкил қилади. АҚШнинг академик алмашинув дастурлари (Фулбрайт, Хамфри стипендиялари дастури, Ўқитувчиларнинг малакасини ошириш дастури (Faculty Enrichment Program (FEP)), Халқаро тадқиқот ва алмашинув кенгаши дастурлари (The International Research & Exchanges Board (IREX)), Келажак етакчилари алмашинув дастури (Future Leaders Exchange Program (FLEX)), Германиянинг Германия академик алмашинув хизмати (DAAD) томонидан бошқариладиган академик алмашинув дастурлари, Александра фон Гумбольдт жамғармаси (Alexander von Humboldt-Stiftung), Германия илмий тадқиқотлар жамияти (DFG) грантлари, Буюк Британия ҳукуматининг Чивнинг (Chevening) стипендия дастури, Франциянинг академик мобиллик ва илмий тадқиқот грантлари (“Эйфель” стипендияси дастури (Le programme de bourses “Eiffel”), Франция ҳукуматининг стипендиялари (les

Bourses du Gouvernement Français), Япония халқаро ҳамкорлик агентлиги (JICA) томонидан бошқариладиган “Япония ҳукуматининг беғараз ёрдам дастури доирасида кадрлар тайёрлаш учун стипендиялар ажратиш (JDS)” дастурлари, Корея халқаро ҳамкорлик агентлиги (KOICA) томонидан бошқариладиган академик стипендиялар дастури, Туркия, Хитой, Ҳиндистоннинг таълим стипендиялари шулар жумласидандир.

GERDA HENKEL STIFTUNG

Фан, таълим ва тадқиқотчиликни қўллаб-қувватлашга қаратилган филантропик жамғармаларга мисол сифатида Германиядаги Герда Хенкел жамғармаси (Gerda Henkel Stiftung), Макс Планк жамияти (Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften), Швейцариядаги Европа учун Жан Моне жамғармаси (Fondation Jean Monnet pour l'Europe) ва бошқаларни келтириш мумкин.

Бундан ташқари, дунёнинг юзлаб нуфузли университетлари иқтидорли талабалар, тадқиқотчи ва профессор-ўқитувчилар учун таълим ва тадқиқотчилик грантларини эълон қилади. Улар орасида АҚШнинг Ҳарвард, Йел, Массачусетс, Колумбия, Стенфорд университетлари, Буюк Британиянинг Оксфорд ва Кембридж университетлари, Франциянинг Сорбонна университети, Миллий бошқарув мактаби, Япониянинг Нагоя, Васеда университетлари пешқадамлик қилади.

Учинчи мамлакатларда фан, таълим ва тадқиқотчиликни ривожлантириш ҳамда халқаро ҳамкорликни рағбатлантиришда Европа Иттифоқининг таълим ва тадқиқотчилик грантлари катта ўрин тутди.

Иттифоқнинг Галилей, Горизонт, Эразмус+ ва Мария Склодовская-Кюри дастурлари бутун дунёда шухрат қозонган. Сунъий йўлдошларни аниқлаш, навигация ва датация хизматларини равожлантиришга қаратилган Галилей тадқиқотчилик дастурларидан фойдаланиш бўйича ҳамкорлик келажакда транспорт боғлиқлигини осонлаштириш ҳамда энергия ва телекоммуникация тармоқларидан фойдаланиш иловаларини тақдим этади. Мария Склодовская-Кюри дастурлари орқали минтақалараро тадқиқотчиларнинг мобиллиги ва кадрлар алмашинуви рағбатлантирилади.

Европа Иттифоқининг 2019 йилда қабул қилинган “ЕИ ва Марказий Осиё: янада кучлироқ шерикчилик учун янги имкониятлар” номли янги стратегиясида ҳам Горизонт, Эразмус+ ва Мария Склодовская-Кюри дастурлари доирасида Марказий Осиёлик бенефициарларнинг профилларини диверсификация қилиш ва уларнинг сонини ошириш кўзда тутилган. Айниқса, Марказий Осиёдаги университетларни модернизация қилиш ҳамда Болония олий таълим жараёни мақсадларига ҳамда Касб-хунар таълими ва малака ошириш бўйича Турин тамойилларига эришиш йўлида Европа Иттифоқининг Эразмус+ дастуридан фойдаланиш зарурлигига алоҳида урғу берилган эди [3].

Таълим соҳасида мазкур стратегияда белгиланган вазифаларни бажариш йўлида Европа Иттифоқи томонидан тегишли норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилинди. 2014–2020 йилларга мўлжалланган Эразмус+ дастури ўз ниҳоясига етиши муносабати билан 2021 йил 20 майда Европа Парламенти ва Европа Иттифоқи Кенгаши томонидан “Таълим ва малака ошириш, ёшлар ва спорт учун Эразмус+ дастурини жорий этиш тўғрисида” (Establishing Erasmus+: the Union Programme for education and training, youth and sport) 2021/817-сонли Регламент асосида 2021–2027 йилларга мўлжалланган янги дастури қабул

қилинган [4]. Регламентнинг 17-моддасига мувофиқ, Янги дастурга ажратилган маблағ 2014–2020 йиллар учун мўлжалланган аввалги дастурга ажратилган маблағ (14.7 млрд. евро) га нисбатан 11,5 млрд. еврога кўпайтирилиб, жами 26,2 млрд. еврога ташкил этган. Маблағнинг 83 фоизи (20,4 млрд. евро) – таълим ва касбий тайёргарликка, 10,3 фоизи (2,3 млрд. евро) – ёшларга, 1,9 фоизи (467 млн. евро) – спортга йўналтирилган. 2021–2027 йилларга мўлжалланган янги дастурининг йиллик молиявий ҳажми ўртача 4 млрд. еврога тенг.

Жан Моне йўналиши учун 2014–2020 йилларда умумий бюджетнинг 1,9 фоизи (ёки 280 млн. евро) ажратилган бўлса, 2021–2027 йиллар учун мўлжалланган маблағ умумий бюджетнинг 1,8 фоизи ёки 367.1 млн. еврога ташкил этади [5]. Йиллик ўртача бюджет – 52,4 млн. еврога тенг.

Шунингдек, Европа Парламенти ва Европа Иттифоқи Кенгашининг 2021 йил 28 апрелдаги “Тадқиқот ва инновациялар учун Иш дастури – Европа Горизонтини жорий этиш тўғрисида”ги 2021/695-сонли Регламенти асосидаги 2021–2027 йилларга мўлжалланган янги дастури қабул қилинди [6]. Регламентнинг 12-моддасига кўра, дастур учун 97 млрд. евро маблағ ажратилган. 2014–2020 йилларга мўлжалланган маблағ 77 млрд. еврога ташкил этган эди [7]. Кўриниб турибдики, Иттифоқнинг таълим ва тадқиқотчиликка ажратаётган молиявий маблағи йилдан-йилга ошиб бормоқда.

Европа Иттифоқи ва Ўзбекистон алоқаларида ҳам фан, таълим соҳаси ҳамкорлигининг энг истиқболли йўналиши бўлиб қолмоқда. Мамлакатимиздаги таълим ва тадқиқотчилик муассасалари Европа Иттифоқининг Эразмус, Горизонт каби халқаро грант дастурларида муваффақиятли иштирок этиб келмоқда. Ҳар йили юзлаб ўзбекистонлик талабалар Европа университетларида таълим олиш имкониятига эга бўлмоқда.

Ўз навбатида, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 11 декабрда қабул қилинган 129-сон Баённомаси билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси ва Европа Иттифоқи ўртасида ҳамкорликни янада ривожлантириш бўйича “Йўл харитаси”ни амалга ошириш Режаси амалга тизимли татбиқ этилди.

Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати томонидан тасдиқланган “Ўзбекистон ва Европа Иттифоқи ўртасида икки томонлама муносабатларни чуқурлаштириш бўйича амалий чора-тадбирлар режаси (“Йўл харита”)”нинг (№24/17-8; 23.04.2021 й.) 19-бандида Европа Иттифоқининг “Erasmus+ 2021–2027” дастурида Ўзбекистон вакиллариининг иштирокини таъминлаш чораларини кўриш топшириғи белгиланган.

Erasmus+

Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 1 июндаги 24/1-621-сонли “Европа Иттифоқининг Марказий Осиё бўйича янгиланган Стратегиясини амалга оширишда Ўзбекистоннинг фаол иштирокини таъминлаш бўйича амалий чора-тадбирлар режаси” ишлаб чиқилган. Унинг 8-банди (Ўзбекистон вакиллариининг “Эразмус+” дастурида иштироки) ижросини таъминлаш йўлида республика олий таълим муассасалари халқаро лойиҳаларда иштирок этиб келмоқда.

Олий таълим вазирлигининг Ўзбекистон олий таълим муассасалари ректорларига йўллаган 2020 йил 12 июндаги №87-03-2045-сонли ва унга қўшимча 2021 йил 23 мартдаги №87-01-300-сонли, шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Ташқи ишлар вазирлигининг 2021 йил 1 мартдаги №10/7033-сонли хатида республика олий таълим муассасаларининг 2021–2027 йилларга мўлжалланган янги Эразмус+ дастурида фаол қатнашиши қўллаб-қувватланган.

Шундан келиб чиқиб, Ўзбекистон олий таълим муассасаларининг Европа Иттифоқи олий таълим грантларидаги иштироки фаоллашиб бормоқда. Айниқса, Эразмус+ дастури доирасида Жан Моне грант лойиҳалари йўналишидаги иштироки йилдан-йилга кучаймоқда.

2016–2019 йилларда Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университетида “Европа Ит-

тифоқи ҳуқуқи ва сиёсати бўйича Жан Моне кафедраси” (Jean Monnet Chair in EU Law and Politics)” фаолият кўрсатди. Худди шундай йўналишда “Европа Иттифоқи ҳуқуқи кафедраси” (“Jean Monnet Chair in EU Law”) фаолияти Тошкент давлат юридик университетида 2021 йилдан йўлга қўйилди. Тошкент давлат иқтисодиёт университетида 2017–2020 йилларда “Бизнес, иқтисодиёт ва молия соҳасида модуль дастури” (“Jean Monnet Module on European Studies in Business, Economics and Finance”) амалга оширилди. 2020 йилда Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университетида “Тошкент Жан Моне номидаги Европа тадқиқотлари бўйича илғор тажриба маркази” (“Tashkent Jean Monnet Centre of Excellence for European studies”) лойиҳаси доирасида Европа тадқиқотлари маркази ташкил этилди. Шу тариқа Европа таълим ва тадқиқотчилиги бўйича Марказий Осиёдаги биринчи институционал тузилма шакллантирилди.

2022 йилда Тошкент давлат иқтисодиёт университети, Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети, Тошкентдаги Вестминстер халқаро университети ва Бухоро давлат университети яна 4 та Эразмус+, Жан Моне номидаги грант лойиҳаларини қўлга киритди.

Ўзбекистон олий таълим муассасалари Европа Иттифоқининг олий таълим муассасалари илмий ва моддий-техник базасини мустаҳкамлаш ва академик мобилликни кучайтиришга қаратилган барча йўналишдаги грант дастурларида иштирок этиб келмоқда. Мазкур дастурлар Ўзбекистон олий таълим тизимининг Европа умумий олий таълим маконига интеграциялашувида, таълим ва тадқиқотчилик соҳасида илғор Европа тажрибаларини ўзлаштиришда, уларнинг халқаро нуфузи ва рақобатбардошлигини оширишда, фан ва таълим соҳасидаги бошқарув ҳамда илмий тадқиқотлар натижаларини тижоратлаштиришда, Европа ва жаҳон стандартларини жорий этишда қўл келмоқда.

Фан ва техника ютуқлари сониялар ичида тезкор оммалашаётган ҳозирги глобаллашган рақамли дунёда таълим ва тадқиқотчилик соҳасида халқаро ҳамкорликни ривожлантириш заруратга айланган. Халқаро грант дастурларини тобора академик ва молиявий

мустақилликка эришаётган республика олий таълим муассасалари ва илмий тадқиқотчилик институтларига янада кенг жалб этиш таълим сифатини оширишда муҳим аҳамият касб этади.

Бу борада республикада халқилиниши лозим бўлган бир нечта муаммолар мавжуд.

1 Биринчидан, Ўзбекистон олий таълим муассасалари ва илмий тадқиқот институтлари халқаро миқёсда нуфузга эга эмас, халқаро рейтинглар тизимида топ мингталикларга кирмаган. Бу ҳолат халқаро илмий тадқиқотларни амалга оширувчи университетларaro халқаро конкорциумлар тузишга ёки уларнинг таркибига киришга биров монъелик қилади. Дунёнинг барча университетлари, табиийки, нуфузли университетлар билан ҳамкорлик қилишга интилади. Бу борада республика олий таълим муассасалари ва илмий жаомаларининг рақобатбардош эмаслиги яққол сезилади. Ўзбек университетларини халқаро миқёсда танитиш учун атоқли олимлар ва профессор-ўқитувчиларнинг илмий ишланмаларини оммалаштириш ҳамда илмий ишланмалар натижаларини патентлаш орқали тижоратлаштириш даражасини ошириш лозим бўлади;

2 Иккинчидан, республика олий таълим муассасаларининг халқаро грант дастурлари билан ишлаш соҳасида институционал кўникмалари заиф. Грант танловларида иштирок этиш ва бошқариш тизими етарлича йўлга қўйилмаган, маълумотлар базаси яратилмаган. Айниқса, грант маблағларининг молиявий бошқарувида тизимли муаммолар кўп учрайди. Кўпгина илғор хорижий мамлакатларда университетлар қошида халқаро грант лойиҳаларини жалб этиш учун махсус тузилмалар (Fundraising office, Development office) фаолият кўрсатади;

3 Учинчидан, республикада олий-гоҳларининг халқаро грант дастурлари билан ишлаш бўйича услу-

бий-техник кўникмалари етарли эмас. Оддий сўз билан айтганда, улар халқаро танловларда иштирок этиш, электрон каналлар орқали хорижий шерикларни излаб топиш, лойиҳа ҳужжатларини тақдим этиш тартибларидан тўлиқ хабардор эмас. Университет миқёсида грант лойиҳалари доирасида жамоа бўлиб ишлаш кўникмалари етишмайди. Кўпгина олийгоҳларнинг халқаро грант тендерлари порталларида шахсий профиллари (Personal account) яратилмаган, шахсий идентификация рақамлари (Personal Identification Code – PIC) мавжуд эмас. Бу эса уларнинг халқаро танловларда иштирок этишига тўғридан-тўғри тўсқинлик қилади;

Тўртинчидан, халқаро грант танловларида муваффақиятли иштирок этиш учун республикамиз олийгоҳлари миллий баҳамжиҳатлик ва академик солидарликни намоён этишлари зарур бўлади. Йирик халқаро грант лойиҳаларини амалга ошириш учун миллий университетларaro конкорциумлар тузиш тақозо этилади. Халқаро грантлар билан ишлаш соҳасида ўзаро тажрибалар алмашиш ва қўмаклашиш яхши натижаларга етаклаши мумкин. Бу борада Ўзбекистон Республикаси олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Фанлар академияси, Инновацион ривожланиш вазирлиги, илмий ва касбий уюшмалар Ўзбекистондаги Эразмус+ Миллий офиси ва бошқа тегишли муассасалар билан биргаликда ҳаракат қилиши мақсадга мувофиқдир.

Хулоса қилиб айтганда, халқаро грант дастурлари фан ва таълим соҳасида умумжаҳон стандартлар ва эталонларни жорий этишга ёрдам беради, энг янги билим ва тажриба алмашиш платформаси бўлиб хизмат қилади, “чегара билмас таълим” концепциясини рўёбга чиқаришда, таълим ва тадқиқотчи-

лик институтларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш ҳамда таълим тизимини трансформация қилишда муҳим аҳамият касб этади.

Халқаро грант дастурлари олийгоҳлар орасида миллий, минтақавий ва халқаро миқёсдаги ҳамкорлик учун майдон яратади, билимларга таянадиган янги жамият қуриш йўлидаги саъй-ҳаракатларни бирлаштиради. Республикамиз олийгоҳлари, илмий тадқиқот муассасалари ва таҳлилий марказларнинг ушбу имкониятлардан тўлақонли фойдаланиши айни муддаодир.

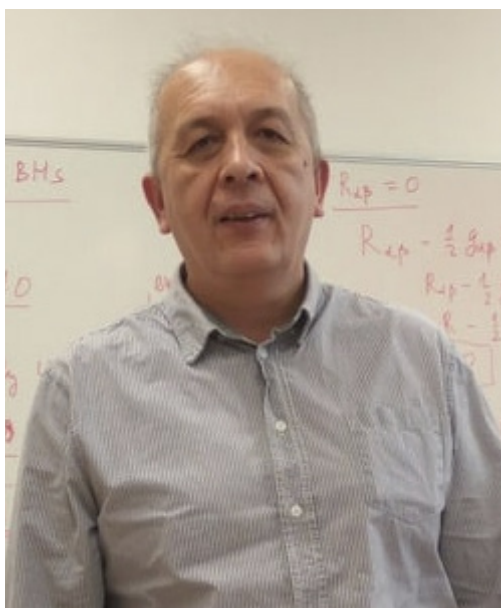
Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикасининг Қонуни, 23.09.2020 йилдаги ЎРҚ-637-сон: <https://lex.uz/docs/5013007>
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 08.10.2019 йилдаги ПФ-5847-сон Фармони: <https://lex.uz/docs/4545884>
3. Joint Communication to the European Parliament and the Council. The EU and Central Asia: New Opportunities for a Stronger Partnership. Official Document of the European Commission and High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy/Brussels, 15.05.2019 JOIN (2019) 9 final. The text derived from the official source: https://eeas.europa.eu/sites/default/files/joint_communication_-_the_eu_and_central_asia_-_new_opportunities_for_a_stronger_partnership.pdf
4. Regulation (EU) 2021/817 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2021 establishing Erasmus+: the Union Programme for education and training, youth and sport and repealing Regulation (EU) No 1288/2013 Official Journal of the European Union L 189 of 28.5.2021, p.1-33. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ%3AL%3A2021%3A189%3ATOC>
5. Regulation (EU) 2021/817 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2021 establishing Erasmus+: the Union Programme for education and training, youth and sport and repealing Regulation (EU) No 1288/2013 Official Journal of the European Union L 189 of 28.5.2021, p.1-33. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ%3AL%3A2021%3A189%3ATOC>

Ҳайдарали ЮНУСОВ билан
суҳбат видеосини кўриш учун
QR кодни сканер қилинг!

Бобомурод АХМЕДОВ,

Ўзбекистон Фанлар академияси Астрономия институти Назарий астрофизика бўлими мудири, астрофизик олим, профессор

ЎЗБЕКИСТОН ОЛИЙ ТАЪЛИМИ ЖАҲОНДАГИ ЎЗГАРИШЛАРГА ҚАНЧАЛИК МОС ҲАРАКАТЛАНМОҚДА?

Инсон саволлар ичида яшайди, бирига жавоб топилиши билан кейингиси кўндаланг туради. Албатта, ечимларга ўз-ўзидан келинмайди, бунинг учун изланилади, китоблар varaқланади, маълумотлар тўпланиб таҳлил қилинади. Демак, дунёда ҳар ким, ҳар биримиз тадқиқотчимиз. Бу эса бутун башарият илм-фанга муҳтожлигини англатади. Чунки саволлардан иборат оламда яшаб бўлмайди, қаердадир уларга ечим топилиши шарт. Ҳозирга қадар олимлар нафақат Ер сайёраси, балки коинотдаги ўнлаб жумбоқларга ечим топди, сирли ҳодисаларнинг сабаб ва оқибатларини таҳлил қилди, тушунтирди. Аммо мўжизалардан иборат биз яшаётган ҳаётда билмаганларимиз билганларимиздан кўп.

Даврлар ўзгараверади, унга мос равишда тараққиёт ўзанлари ҳам. Бироқ инсоният олдидаги асосий миссия бўлган излаш — топиш — қўллаш амалиёти ҳеч қачон эскирмайди. **Ўзбекистон Фанлар академияси Астрономия институти Назарий астрофизика бўлими мудири, астрофизика соҳасида дунё тан олган олим, профессор Бобомурод Аҳмедов билан суҳбатимиз ҳам айна доирада кечди. Биз жавоб излаган жумбоқ эса бугун жаҳон олий таълимида кузатилаётган ривожланиш тенденциялари бўлди.**

— Барча соҳаларда бўлгани каби олий таълимда ҳам сифатни яхшилаш тенденциялари доимий равишда ўзгариб бормоқда. Фикримча, таълим сифати шундай бўлиши керакки, таълим муассасаси битирувчиси бир парча қоғозга эга кадр эмас, балки соҳа тараққиётига ҳисса қўшувчи мутахассис бўлиб етишиши лозим. Бунинг учун таълим даргоҳида, аввало, моддий-техник база яхши бўлиши керак.

Иккинчидан, дунё давлатларида бўлгани каби Ўзбекистонда ҳам илмий мактаблар шаклланиши, уларга эътиборни кучайтириш, халқаро ҳамкорликни ривожлантириш, олий таълим муассасаларида олиб борилаётган илмий фаолият эса халқаро талабларга жавоб бериши шарт. Масалан, хорижда битта ёки иккита мақола билан ҳам фан доктори даражасини олиш мумкин. Бунинг учун ўнлаб мақолалар чиқариш эмас, мақола сифатли бўлиши талаб қилинади. Илмий даража олишга даъвогар халқаро Q1 ёки Q2 даражасидаги журналда мақола чиқарса, шуни ўзи етарли, аслида. Ҳозир чоп қилинаётган мақолалар рақамни сунъий оширишга хизмат қиляпти, холос. Афсуски, сон кетидан қувган талабгорнинг дипломидан фақат битта кишига фойда бор, жамият эса бундан бирор наф кўрмайди. Узоққа бормайлик, Қозоғистонда илмий раҳбарнинг бири маҳаллий, иккинчиси хорижий нуфузли университетдан бўлиши талаб қили-

нади. Мазкур тажрибани биз ҳам қўллашимиз мумкин. Боиси илмий даража олаётган тадиқотчи олий таълим муассасалари ва илмий тадқиқот институтларининг маҳсулоти. Унинг сифатли ва рақобатбардош бўлиши нафақат шу даргоҳнинг, балки мамлакатимиздаги илмнинг мавқеини, имижини белгилаб беради. Жаҳон тажрибасига назар ташласак, Германияда асосий илмий даража бу — PhD. Чехияда фақат илмий тадқиқот муассасаларидагина DSc даржасига талаб мавжуд. Аксарият рейтинги юқори бўлган олий таълим муассасалари учун олим ва тадқиқотчининг илмий унвони ёки даражаси эмас, рақобатбардошлиги муҳим.

— *Ҳар қандай кашфиёт даставвал илмий тадқиқот объекти сифатида ўрганилади, таҳлил қилинади ва унинг натижалари олдиндан баҳоланади, илмий башорат қилинади. Айни пайтда қўлаб ривожланган мамлакатлар тараққиёти негизида ҳам илм ётганига гувоҳ бўляпмиз. Шу нуқтаи назардан, бугун илмий изланиш олиб боришда энг муҳим талаб нимада? Жаҳон илми ривожига қандай замонавий таомиллар кузатишмоқда?*

— Анъанавий таълим жаҳонда ҳозир ҳам трендда. Доска ва бўр айни пайтда ҳам профессор-ўқитувчиларнинг асосий дарс бериш қуроли. У ерда дарс жараёни видеога ёзилади ва ижтимоий тармоқларга жойланади. Германия мисолида гапирсак, мамлакатда университетларнинг рейтинги у ерда қандай илмий тадқиқотлар олиб борилаётганига қараб белгиланади. Масалан, Франкфурт университети физика факультетининг ўзида 5 та илмий текшириш институти бор. Илм мажбуриликдан эмас, иштиёқ ва хоҳиш билан қилиниши керак. Трансформация жараёнлари илм-фандаги аввалги чегараларни ювиб ташлади, ҳозир бир нуқтада туриб дунёнинг бутун бурчагини кезиб чиқиш мумкин.

Биргина ҳаётий мисол келтираман. 1967 йилда британиялик олима Жоселин Белл томонидан пульсарлар, яъни нейтрон юлдузлар топилган. Ўша вақтда атоқли совет астрономи Иосиф Шкловский ҳам бу мавзуда изланиш олиб борарди. Олим Кембриж университетига келганида инглизлар кашфиёти ҳақида чурқ этмайди. Ваҳоланки, мақола NATURE журна-лида чоп қилиниб бўлганди. Аммо Шкловский янгиликдан бир йил ўтибгина хабар топган ва фурсатни бой берганидан жуда ҳам ранжиган.

Яқин тарих, яъни 2015 йилда дунё олим-лари коинотдаги гравитацион тўлқинларни аниқлашди. Ушбу оламшумул воқелик ҳақида биринчилардан бўлиб биз хабар топгандик. Институтимиз ёш илмий ходими Бобур Тошматов эса “Physical Review D” журна-лида бу бўйича бир йилда тўққизта мақола чиқарганди. Бу воқеалар рақамлаштириш, техника ютуқлари имкониятларидан унумли фойдаланиш ривожланишнинг яна бир муҳим ва энг керакли тенденцияларидан бири эканлигига оддий далилдир.

XX аср бошида Альберт Эйнштейн, Эрвин Шрёдингер каби буюк олимлар индивидуал тарзда фаолият кўрсатган. Ўша вақтда Нобель мукофотини олиш учун қоғоз, қалам ва ўтқир ақл кифоя эди, холос. Лекин ҳозир вазият бошқача. Ер юзида илм-фан интеграцияси кузатишмоқда. Халқаро илмий коллаборацияга қўшилмаган олим оламшумул кашфиёт қилиши амримаҳол. Боиси, фундаментал тадқиқотлар олиб бориш ҳам, уларнинг экспериментал қисмини бажариш ҳам катта маблағ талаб қилади. Астрономияни олайлик. У дунёдаги энг қиммат фан ҳисобланади. Астрофизиканинг долзарб масалалари билан шуғулланиш, астрономик кузатувлар олиб бориш учун бизга суперкомпьютерлар ва юқори аниқликда ишлайдиган замонавий телескоплар керак. Бундай асбоб-ускуналарнинг нархи ниҳоятда

қиммат. Шу боис, одатда, йирик илмий лойиҳаларни АҚШга ўхшаган қудратли давлатлар молиялаштиради.

— Уларда ўзбекистонлик олимлар ҳам қатнашяптими?

— Ёшлар учун ташкил қилинаётган стажировка дастурлари эвазига кўпгина тадқиқотчилар хорижий давлатлардаги етакчи илмий муассасаларда ишлаш ва тажриба орттириш имконига эга бўляпти. Ўзим ҳам Ҳиндистон, Хитой, Италия, Чехия, Германия ва бошқа давлатларда мунтазам илмий сафарда бўлман. Бир нарсани тан олиш керак:

Ғарбда илм-фандаги нуфузингиз унвон ва даражалар билан белгиланмайди ва бу тўғри! Кеча докторлик диссертациясини ёқлаган бўлсангиз ҳам, ўз устингизда ишлашда давом этмасангиз — тадқиқотларда қатнашмасангиз, мақола ёзмасангиз, илмий журналларда чиқишингиз бўлмаса, эътибордан четда қолаверасиз. Натижада, бошқалар сиздан ўзиб кетиши ҳеч гап эмас.

Ҳақиқий рақобат муҳити докторантга ҳам, таниқли профессор олдига ҳам бир хил талабни қўяди. Ҳаракат қилган — ўзади, йўқса, даврандан чиқиб кетишингиз керак. Афсуски, собиқ иттифоқ даврида бизда тамомила бошқача ёндашув ҳукмрон эди. Профессор ҳамisha улуғланган, ўн йиллаб самарасиз ишласа ҳам, улуғ мартабага эришганидан кейин биронта мақола чиқармаган бўлса ҳам, ойликни олиб юраверган. Тўғри, ҳозир ҳам шундай “профессор”лар бор. Бироқ дунёни кўриб келаётганлари, жаҳон талабларига жавоб бера олаётганлари ҳам кам эмас. Сабаби сўнгги йилларда давлатимиз илм-фанда рақобатни кучайтириш имконини берадиган рағбат механизминини яратди.

Бугун етакчи олимга 1000 АҚШ долларига эквивалент миқдордан кўпрок маош тайинланяпти ва ойликларимиз йилдан-йилга ортиши кутилмоқда. Илгари мен учта жойда ишлаган бўлсам, энди бунга зарурат йўқ. Қолаверса, ҳозир кичик илмий ходим ва профессор маоши ўртасидаги фарқ тўрт-беш бараварга етказилди. Бир неча йил аввал эса ушбу фарқ бор-йўғи 10 фоизни ташкил қиларди.

Олимнинг асосий маҳсулоти — илмий мақола. Мақола қанчалик қизиқарли бўлса, шунчалик кўп ўқилиб, жаҳон илмий ҳамжамиятида танилади. Бу эса сифатли ва самарали ишлаётганингиздан далолатдир.

Рақобатбардош бўлишда тил билишнинг аҳамияти эса жуда катта. Маълумки, илк ўрта асрларда яшаган буюк аждодларимиз илмий асарларини араб тилида битган. Агар бошқа тилда ёзганида, турган гапки, бу хазинадан дунё бебаҳра қоларди. Кейинчалик илмий доираларда француз тили юқори мақомга кўтарилди. Иккинчи жаҳон урушигача эса немис тили доминант ҳисобланган. Масалан, ўша даврнинг кўзга кўринган намояндаси Альберт Эйнштейн инглиз тилини деярли билмаган ва асарларини немис тилида чоп этган. Ниҳоят, XX аср ўрталарида эстафета инглиз тилига ўтди. Афсуски, мамлакатимизда илм-фан ҳамон русийзабон бўлиб қолмоқда. Инглиз тилини билмайдиган олимлар, талабаларимиз жуда кўп. Асосий камчилигимиз ҳам шу. Назаримда, аниқ ва табиий фанлар бўйича магистратура таълими тўлиқ инглиз тилида олиб борилиши керак. Боз устига, Ўзбекистонда Ғарб типидagi илмий тадқиқот муассасасини очиш вақти ҳам келди. Юртимизда илмий фа-

олиятни ташкил этиш ва бошқаришда жаҳон талабларига мос замонавий тизимни жорий қила олсак, ишончим комилки, оёғимизга кишан солиб турган анча-мунча муаммолар барҳам топади.

— *Уларнинг ечимида сиз қандай таклифларни билдирасиз?*

— Халқаро миқёсда эътироф этилган олим бўлишни, катта маош олиб, йирик илмий тадқиқотларда қатнашишни, хориждаги етакчи муассасаларда ишлашни хоҳлаган ҳар ким инглиз тилини ўрганиши шарт. Фикримни бир мисол билан очиқлайман. Америкалик машҳур олим Эдвин Хаббл 1929 йилда коинотда галактикалар борлиги, яъни юлдузлар тўпламларда жойлашганини экспериментал тарзда исботлайди. Шунингдек, у астрономик кузатувлар асосида коинотимиз кенгайиб бораётганини аниқлаган. Шундан буён мазкур жараён Хаббл қонуни деб атала бошланди.

Аслида Хабблдан аввал илк бор Жорж Леметр коинот кенгайишига доир далилларни келтирган. Фақат Леметр тадқиқот натижаларини француз тилида эълон қилади. Шу боис унинг мақоласи оммалашмайди. Фақат 2018 йилга келиб тарихий адолат тикланди, яъни Халқаро астрономлар жамиятининг хулосасига кўра, космологларга яхши таниш бўлган атама Хаббл-Леметр қонуни тарзида ўзгартирилди.

Четга чиққан ёш ҳамкасбларимиз кўпинча Ўзбекистонда ўқиш жараёнида дастурлаш бўйича етарли билим ололмаганидан афсусланади. Чунончи:

Юртимиздаги физика факультетларида техник таъминот масаласи жуда-жуда оғриқли. Кўп фанлар назарий ўтилади-ю, аммо амалиёт йўқ.

Яна бир муҳим масала – бу талабаларда келажакда илм билан шуғулланишга мотивация уйғота олишдир. Физика факультетида иқтидорли ёшлар кўп. Аммо олим бўламан дейдиганлари санокли. Чунки бу билан рўзгор тебратишига кўзи етмайди. Аниқроғи, шундай стереотип миямизга маҳкам ўрнашиб олган. Давлатимиз жон-жаҳди билан илмий кадрларнинг моддий аҳволини яхшилаш, жамиятдаги обрў-эътиборини юксалтиришга ҳаракат қилмоқда. Мана, масалан, охириги йилларда ўзим фаолият юритаётган Астрономия институтида ёш ходимлар сафи анча кенгайди. Бу юртимизда олиб борилаётган ислохотларнинг амалда самара бераётганини кўрсатади, албатта.

— *Мазмунли суҳбатингиз учун раҳмат!*

Садоқат МАХСУМОВА суҳбатлашди.

Бобомурод АҲМЕДОВ билан
суҳбат видеосини кўриш учун
QR кодни сканер қилинг!

Олий таълим муассасаларида таълим сифатини ошириш: асосий муаммолар ва уларни ҳал этиш йўллари

Олий таълимни ривожлантириш тадқиқотлари ва илғор технологияларни татбиқ этиш маркази олий таълим муассасаларидаги таълим сифати бўйича мавжуд муаммоларни ўрганиш, шу асосда таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқиш мақсадида тадқиқот ўтказди.

Тадқиқот учун 2022 йил апрел-май ойларида Республикадаги олий таълим муассасаларининг 13 мингдан ортиқ талабалари ўртасида сўровнома ўтказилди, 50 дан ортиқ талабалардан интервью олинди ва 30 га яқин энг фаол профессор-ўқитувчилар иштирокида таълим сифатига бағишланган алоҳида давра суҳбати ташкил этилди, уларнинг фикр-мулоҳазалари ўрганилди.

Сўровномада иштирок этган энг фаол ҳудудлар: Тошкент шаҳри 27,6%, Сурхондарё вилояти 14,6% Андижон вилояти 12,6%, Жиззах вилояти 11,4%, Қорақалпоғистон Республикаси 8,8%. Энг пасив ҳудудлар: Навоий вилояти 0,5%, Наманган вилояти 1,4%, Хоразм вилояти 1,6%, Фарғона вилояти 2%, Самарқанд вилояти 2%.

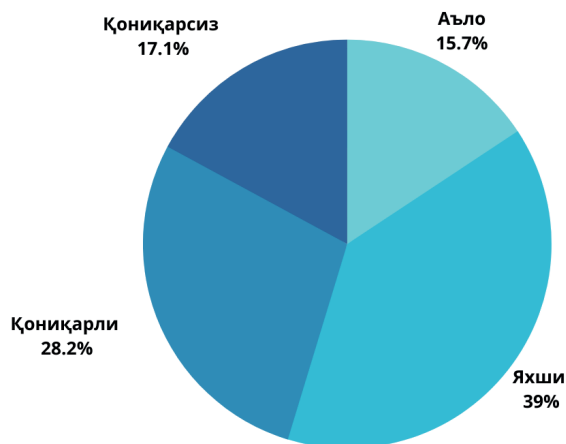
Тадқиқотда қатнашган талабаларнинг 96,8%(12 732 нафар)и бакалаврият босқичида, 3,2% (423 нафар)и эса магистратурада таҳсил олмоқда. Бу рақам олий таълим муассасаларида таҳсил олаётган бакалаврият ва магистратура талабалари умумий сони нисбатига мос келади. Сўровномада иштирок этган талабаларнинг 47,2% (6 203 нафар)ини эркалар, 52,8% (6 592 нафар)ини эса аёллар ташкил этди.

Талабалар ўртасида ўтказилган сўровномада уларга бир нечта саволлар билан мурожаат қилинди. Жумладан, “Сиз таҳсил олаётган университетдаги таълим сифатини қандай баҳолайсиз?” деган саволга респондентларнинг 15,7 фоизи аъло, 39 фоизи эса яхши, 28,2

фоизи қониқарли, 17,1 фоизи қониқарсиз деб жавоб берган.

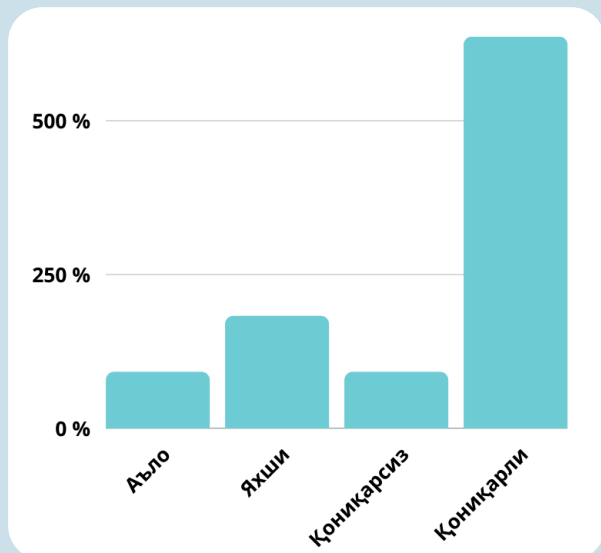
Демак, олий таълим муассасалардаги таълим сифатининг аҳволи етарли даражада эмас. Кўпчилик талабалар яхши жавобини белгиланган бўлса-да, уларнинг деярли учдан бир қисми қониқарли, бешдан бир қисми эса қониқарсиз деб жавоб берган. Салбий овозларнинг улуши салкам 50 фоиздан иборат эканини инобатга олсак, олий таълим муассасалардаги таълим сифати талаб даражасида эмаслиги маълум бўлади.

Сиз таҳсил олаётган университетдаги таълим сифатини қандай баҳолайсиз?

“Сизга таълим бераётган профессор-ўқитувчиларнинг умумий билим даражасини қандай баҳолайсиз?” саволига респондентларнинг 9,1 фоизи аъло, 18,2 фоизи яхши, 63,6 фоизи қониқарли, 9,1 фоизи эса қониқарсиз деб жавоб берган.

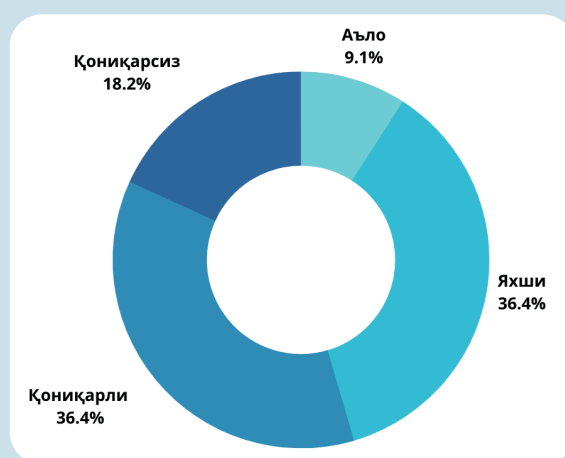
Сизга таълим бераётган профессор-ўқитувчиларнинг умумий билим даражасини қандай баҳолайсиз?

Талабаларнинг берган жавобларидан яққол намоён бўлиб турибдики, профессор-ўқитувчиларнинг умумий билим даражаси қониқарли ҳолатда.

“Ўқитувчиларнинг дарс машғулотларида илғор ва инновацион технологиялар (клоуд технологиялар, ўйинга асосланган ўқув платформалари ва бошқалар)дан фойдаланиш даражасини қандай баҳолайсиз?” деган саволга талабаларнинг 9,1 фоизи аъло, 36,4 фоизи яхши, 36,4 фоизи қониқарли, 18,25 фоизи эса қониқарсиз деб жавоб берган.

Ўқитувчиларнинг дарс машғулотларида илғор ва инновацион технологиялар (клоуд технологиялар, ўйинга асосланган ўқув платформалари ва бошқалар)дан фойдаланиш даражасини қандай баҳолайсиз?

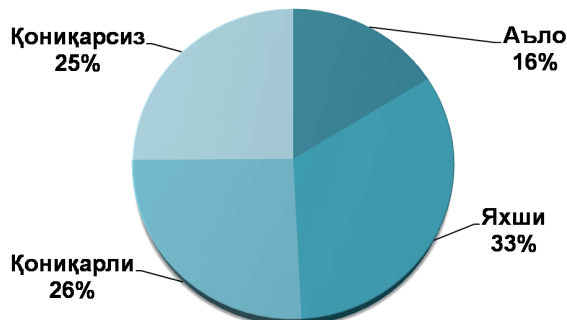
Натижаларга тўхталадиган бўлсак, қониқарли ва яхши жавоблари тенг овоз тўплаган. Аммо талабаларнинг салкам бешдан бир қисми қониқарсиз деб баҳо бермоқда. Аъло жавоби эса 10% ҳам овоз ололмаган. Бундан шундай хулоса қилиш мумкинки, аксарият ўқитувчилар дарс машғулотларида замонавий технологиялардан унумли фойдаланмасдан, дарсларга эскича услубда ёндашмоқда.

“Ўқитувчининг фан дастурида мавзуга оид замонавий адабиётлар (сўнгги беш йилликда нашр этилган миллий ва хорижий адабиётлар) ва интернет манбаларидан фойдаланиш даражасини қандай баҳолайсиз?” саволига талабаларнинг 21,7 фоизи аъло, 32,6 фоизи яхши, 21,2 фоизи қониқарли, 24,5 фоизи эса қониқарсиз жавобини белгилашган.

Бинобарин, барча жавоблар деярли бир-бирига яқин миқдорда. Демак, ҳар тўртта ўқитувчидан биттаси замонавий адабиётлар билан ишламайди.

“Ўқитувчиларнинг талабаларни эшитиш ва уларнинг фикрларини инобатга олиш даражасини қандай баҳолайсиз?” деган саволга респондентларнинг 16,2 фоизи аъло, 33 фоизи яхши, 25,7 фоизи қониқарли, 25,1 фоизи эса қониқарсиз деб жавоб беришган. Бу ерда ҳам салбий жавобларнинг улуши юқори эканлигини кўришимиз мумкин.

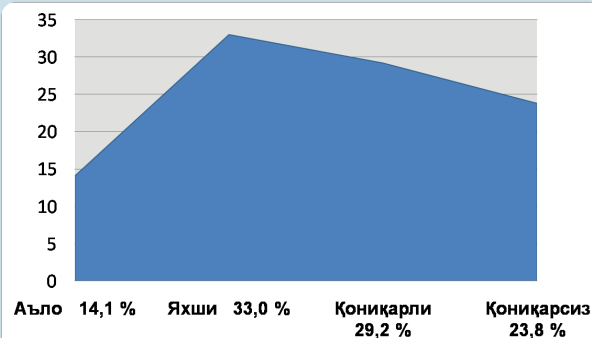
Ўқитувчиларнинг талабаларни эшитиш ва уларнинг фикрларини инобатга олиш даражасини қандай баҳолайсиз?

Демак, ҳар тўртта ўқитувчидан биттаси талабани умуман эшитмайди. Ўқитувчиларнинг талабалар фикрларини инобатга олмасликлари талабалардаги ўз хоҳиш-истакларини эркин намоён этиш хусусиятининг пасайишига ҳамда уларнинг ўзига нисбатан ишончи тушиб кетиб, дарсга совуққон ёндашишига олиб келиши мумкин.

“Университетда ташкил этилган мустақил таълим сифатини қандай баҳолайсиз?” саволига респондентларнинг 14,1 фоизи аъло, 33 фоизи яхши, 29,2 фоизи қониқарли, 23,8 фоизи эса қониқарсиз деб жавоб беришган.

Университетда ташкил этилган мустақил таълим сифатини қандай баҳолайсиз?

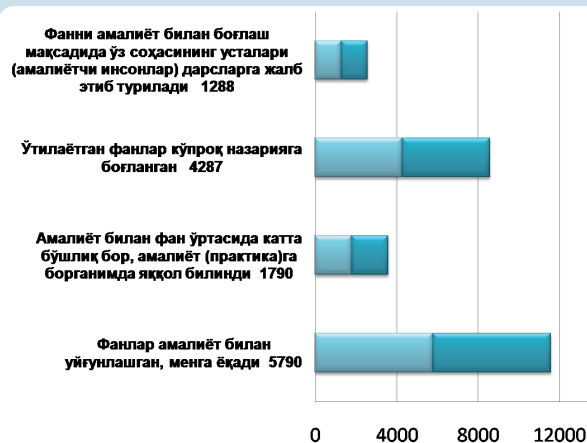

Бундан келиб чиқадики, ҳар учта олий таълим муассасасидан бирида мустақил таълим қониқарли аҳволда, ҳар тўрттасидан бирида эса мутлақо талабга жавоб бермайди.

“Университетда ўқитилаётган фанларнинг амалиёт (реал ҳаёт) билан боғланганлигига муносабатингиз қандай?” деган саволга талабаларнинг 44,1 фоизи фанлар амалиёт билан уйғунлашган, менга ёқади деган жавобни белгилашган, 32,6 фоиз талаба ўқитилаётган фанлар кўпроқ назарияга боғланган деган жавобни танлаган, 13,6 фоизи амалиёт билан фан ўртасида катта бўшлиқ борлигини, бу ҳолат амалиётга борганда билиниб қолаётганлигини таъкидлаган, 9,7 фоизи фанни амалиёт билан боғлаш мақсадида ўз соҳасининг усталари дарсларга жалб этиб турилишини билдирган.

Университетда ўқитилаётган фанларнинг амалиёт (реал ҳаёт) билан боғланганлигига муносабатингиз қандай?

Бундан келиб чиқадики, олий таълим муассасаларида ўқитилаётган фанларнинг учдан бир қисми фақат назария билан чегараланиб қолган. Айрим фанлар реал ҳаётдан узоқлашиб кетган, замонавий компетенцияларни шакллантириш қобилиятига эга эмас.

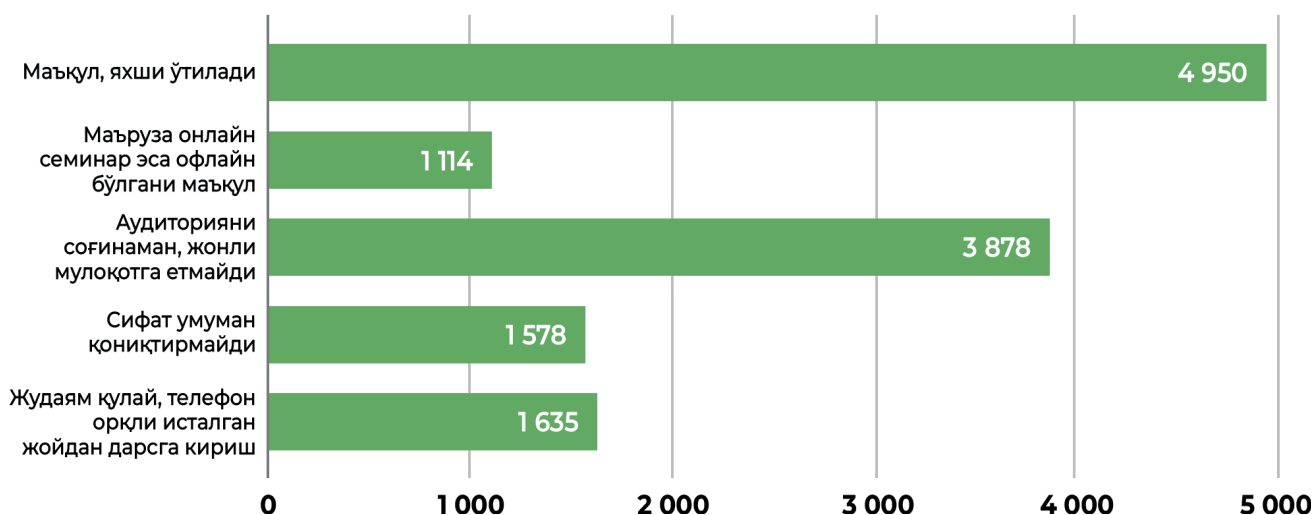

Бундан келиб чиқадики, олий таълим муассасаларида ўтиладиган фанларнинг учдан бир қисми фақат назария билан чегараланиб қолган. Айрим фанлар реал ҳаётдан узоқлашиб кетган, замонавий компетенцияларни шакллантириш қобилиятига эга эмас.

“Университетда (пандемия шароитида) ташкил этилган масофавий таълим сифатига муносабатингиз қандай?” саволига респондентларнинг 37,6 фоизи “Маъқул, яхши ўтилади”, 29,5 фоизи “Аудиторияни соғинаман, жонли мулоқотга етмайди”, 12,4 фоизи “Жудаям қулай, телефон орқали исталган жойдан дарсга кириш мумкин”, 12 фоизи “Сифат умуман қониқтирмайди”, 8,5 фоизи “Маъруза онлайн, семинар эса офлайн бўлгани маъқул” деган жавобни танлаган.

Қўпчилик талабалар масофавий таълим сифатини яхши деб баҳолаган бўлса-да, аксарият талабалар офлайн тарзда дарс ўтилишини хоҳлашмоқда, аудиторияларда ўтиладиган дарсларнинг таъсири ва аҳамияти барибир ҳам юқори бўлиб қолаверади.

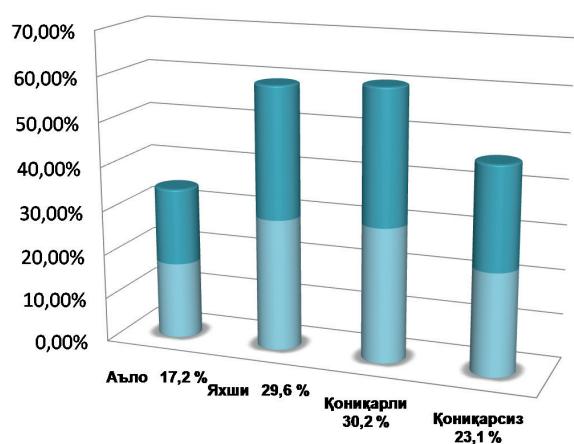
Университетда (пандемия шароитида) ташкил этилган масофавий таълим сифатига муносабатингиз қандай

“Сиз таълим олаётган университетнинг АРМ (кутубхона) фаолияти сизни қониқтирадими?” деган саволга талабаларнинг 34,5 фоизи “100% қониқтиради, кўпгина хорижий ва миллий адабиётларни электрон шаклда юклаб олиш мумкин” деган жавобни белгилашган бўлса, 33,7 фоизи “Қониқтиради, охириги йилларда адабиётлар анча янгиланган” деган жавобни танлаган. 31,8 фоиз талабалар “Қисман қониқтиради, интернетдан фойдаланиш имконияти мавжуд”, “Қониқтирмайди, излаган адабиётларимни тополмайман”, “Умуман қониқтирмайди, кутубхона 24 соат фаолият юритишини хоҳлайман” дея муносабат билдирган. Умуман олганда, олий таълим муассасалари кутубхоналари билан боғлиқ вазият ижобий даражада бўлиб, талабалардан кўпроқ ташриф буюриб, ўз устларида ишлашлари талаб этилади.

“Сиз таҳсил олаётган университетнинг моддий-техник базаси – замонавий компьютерлар, проектор, смарт доска, ўқув лаборатория жиҳозлари ва бошқалар билан таъминланганлик даражасини қандай баҳолайсиз?” саволига респондентларнинг 17,2 фоизи аъло, 30,2 фоизи қониқарли, 29,6 фоизи яхши, 23,1 фоизи эса қониқарсиз деб жавоб берган.

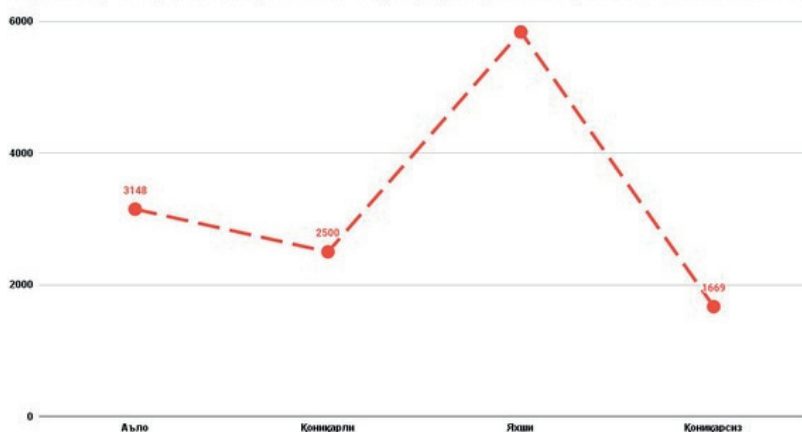
Сиз таҳсил олаётган университетнинг моддий-техник базаси – замонавий компьютерлар, проектор, смарт доска, ўқув-лаборатория жиҳозлари ва бошқалар билан таъминланганлик даражасини қандай баҳолайсиз?

Натижалардан шуни кўрсатадики, олий таълим муассасаларининг моддий-техник базаси яхши ҳолатда. Аммо талабалардан олинган интервьюларда кимё, биология ва физика каби табиий фанлар учун мўлжалланган ўқув-лаборатория жиҳозлари етарли даражада эмаслиги билдирилган.

“Университетда талабаларнинг бўш вақтларини мазмунли ўтказишлари учун яратилган шароитлар – спорт зал, машғулот зали, спорт тўғаракларнинг сифатини қандай баҳолайсиз?” саволига берилган жавоблардан маълум бўлмоқдаки, олий таълим муассасаларида спорт билан шуғулланиш учун зарур шарт-шароитлар яратилган бўлса-да, сифат даражаси унчалик юқори эмас.

Университетда талабаларнинг бўш вақтларини мазмунли ўтказишлари учун яратилган шароитлар – спорт зал, машғулот зали, спорт тўғаракларнинг сифатини қандай баҳолайсиз?

Ҳар учта олий таълим муассасасидан бирида спорт тўғараклари қониқарли тарзда ташкил этилиб, сифатга камроқ эътибор қаратишмоқда.

“Университет раҳбарияти талабалар олдига ҳисобдор бўлиши керак деган фикрни қўллаб-қувватлайсизми?” саволига талабаларнинг 41,7 фоизи “Албатта, етакчи хорижий

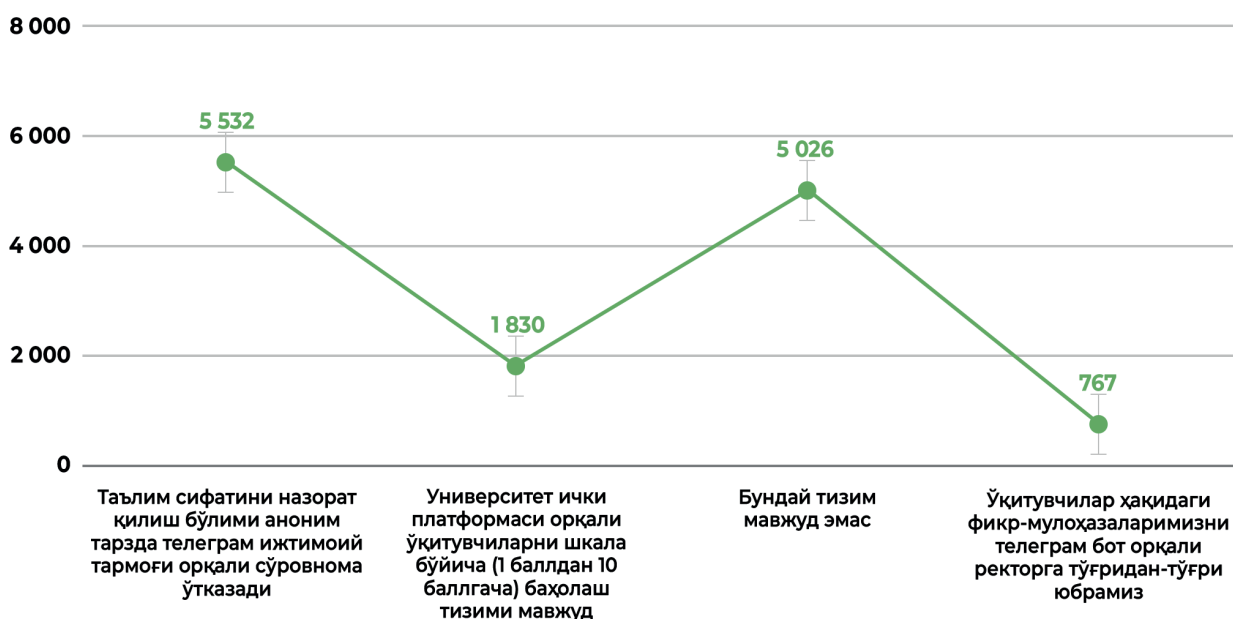
университетларда бу тизим одат тарзига айланган”, 22,2 фоизи “Бизда ҳали университетлар чинакам мустақил эмас, шунинг учун раҳбарият талабаларга эмас, юқори турувчи ташкилотларга ҳисобот беради”, 19,7 фоизи “Университет раҳбарияти талабаларга ҳисобот бериши ва уларнинг танқидий фикрларини инобатга олиши керак”, 11,8 фоизи “Бу

тизим ҳали-бери бизда жорий этилмаса керак”, 4,7 фоизи эса “Университет раҳбарияти аста-секин талабаларга ҳисобот беришни бошлади” деб жавоб берган.

Демак, бугунги кунда олий таълим муассасалари раҳбариятининг бор-йўғи 4,7 фоизи талабаларга ҳисобот бериш механизмини йўлга қўйган. Олий таълим муассасаларида таълим сифатини таъминлаш бўйича халқаро стандартларга кўра, раҳбарият, албатта, талабалар ва профессор-ўқитувчиларга фаолияти юзасидан мунтазам равишда (бир йилда) ҳисобот бериб боришлари тавсия этилади.

“Сиз таҳсил олаётган университетда ўқитувчилар фаолиятини талабалар томонидан баҳолаш тизими йўлга қўйилганми?” саволига талабаларнинг 42,1 фоизи “Таълим сифатини назорат қилиш бўлими аноним тарзда телеграм ижтимоий тармоғи орқали сўровнома ўтказди”, 38,2 фоизи “Бундай тизим мавжуд эмас”, 13,9 фоизи “Университет ички платформаси орқали ўқитувчиларни шкала бўйича (1 баллдан 10 баллгача) баҳолаш тизими мавжуд”, 5,8 фоизи “Ўқитувчилар ҳақидаги фикр-мулоҳазаларимизни телеграм бот орқали ректорга тўғридан-тўғри юборамиз” деб жавоб берган.

Сиз таҳсил олаётган университетда ўқитувчилар фаолиятини талабалар томонидан баҳолаш тизими йўлга қўйилганми?

Демак, деярли 40% университетларда ўқитувчилар фаолиятини талабалар томонидан баҳолаш тизими йўлга қўйилмаган, тийиб туриш механизми ишламайди. Ўқитувчилар фаолиятини баҳолайдиган амалий механизмлар мавжуд эмаслиги ўқитувчиларнинг ўз устида ишламаслик ва янгиликка интилмаслик ҳолатларининг ортиб боришига сабаб бўлмоқда. Бу, ўз навбатида, олий таълим муассасаларида таълим сифатининг тушиб кетишига олиб келмоқда.

“Сиз ўқиётган университетда сифатли таълим олишингизга нима халақит беряпти?” саволига талабаларнинг 39 фоизи “Ортиқча тадбирлар талабанинг кўп вақтини олади, талаба хоҳласа-хоҳламаса тадбирларда қатнашишга мажбур”, 24,4 фоизи “Университет бошқарув ходимлари талабаларни рағбатлантиришдан кўра кўпроқ мажбурлаш усуллари-дан фойдаланишни афзал кўради”, 8,5 фоизи “Университетдаги ички муҳит жудаям ёмон, гуруҳбозлик ва тарафкашлик авж олиб кет-

ган”, 19,7 фоизи “Турлича сабаблар” деб жавоб берган.

Натижаларни таҳлил қиладиган бўлсак, салкам 40% олий таълим муассасаларида ортиқча тадбирлар талабанинг кўп вақтини олаётганлиги, талабанинг асосий вазифаси ҳисобланган ўқиш қолиб, тадбирларга қатнашишга мажбур бўлаётганлиги маълум бўлади. Деярли 25% олий таълим муассасаларида раҳбарият эски усулдан фойдаланиб, талабаларни рағбатлантириш йўли билан эмас, аксинча уларни мажбурлаш орқали идора қилишга уринаётганлиги аён бўлмоқда. Олий таълим муассасаларидаги ички муҳит бўйича муаммолар бор. Респондентларнинг 8,5 фоизи университетда гуруҳбозлик ва тарафкашлик ҳолатлари ҳам учраб туришини маълум қилмоқда.

Талабалардан олинган сўровнома натижаларига кўра, ижобий жиҳатлар:

хотин-қизлар фаоллигини ошириш, уларга муносиб шарт-шароит яратиш бериш билан боғлиқ давлат сиёсатининг натижаси олий ўқув юртларида таҳсил олаётган қизларнинг фаоллигида ва ҳар бир жараёнга нисбатан дахлдорлик билан ёндашувида намоён бўлмоқда. Ўтказилган сўровномада қизларнинг фаол иштирок этганлиги ҳам бунга тасдиқлаб турибди;

ўқитувчиларнинг фан дастурларидаги мавзуга оид замонавий адабиётлар (сўнгги беш йилликда нашр этилган миллий ва хорижий адабиётлар) ва интернет манбаларидан фойдаланиш даражаси бирмунча яхшиланиб бормоқда. Бунга электрон адабиётлардан фойдаланиш имкониятлари ошиб бораётганлиги ва чет тилларни ўзлаштириш даражаси яхшиланаётганлиги ижобий таъсир кўрсатмоқда;

таҳлиллардан келиб чиқсак, ҳар тўртта ўқитувчидан биттаси талабани умуман эшитмаяпти, лекин мазкур кўрсаткич ижо-

бий томонга ўзгармоқда. Айни вақтда, талабаларнинг фикр-мулоҳазаларини инобатга олиш учун турли электрон ижтимоий тармоқ каналларини ташкил этилганлиги ҳам муҳим аҳамиятга эга бўлмоқда;

пандемия шароитида зарурат туфайли қўлланган масофавий таълимни ташкил этиш жараёнини талабалар ижобий баҳолаган. Яъни ўша пайтда олийгоҳлар томонидан олиб борилган масофавий таълим талабаларнинг билимларини оширишга ва уларни холис баҳолашга хизмат қилган;

сўнгги йилларда ахборот-кутубхона марказлари томонидан талабаларга хорижий ва миллий адабиётларни электрон шаклда юклаш имкониятини бераётганлиги респондентларнинг ижобий муносабатига сабаб бўлган. Ахборот-кутубхона марказлари ўзларидаги мавжуд адабиётларнинг электрон вариантлари тайёрлаш бўйича кенг қўламли ишларни олиб бормоқда.

олий таълим муассасаларининг моддий-техник базаси – замонавий компьютерлар, проектор, смарт доска ва бошқалар билан таъминланганлик даражаси ҳам талабаларни қониқтирмоқда. 2017–2022 йилларда олий таълим муассасаларнинг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш билан боғлиқ давлат сиёсати профессор-ўқитувчилар ва талабаларда ижобий муносабатни шакллантирган.

Муаммолар ва уларнинг ечими бўйича таклифлар:

– таълим сифатининг умумий ҳолати талаб даражасида эмас. Таълим сифатини таъминлаш бўйича олий таълим ташкилотининг ички мониторингини юритиш учун стандарт ва йўриқномаларнинг мукамал тизимини ишлаб чиқиш ва амалда қўллаш, олий таълим муассасаларида таълим сифатининг ички (олийгоҳнинг ички тузилмалари орқали таълим сифатини баҳолаш), ташқи (экспертлар, талабалар ва иш берув-

чилар томонидан таълим сифатини баҳолаш) ва мустақил (таълим сифатини холис баҳолаш учун мустақил тузилмаларни жалб этиш) баҳолашини ташкил этиш;

– олий таълим муассасаларида таълим сифатини баҳолаб боришнинг икки хил механизмидан, яъни доимий ҳамда даврий таъминлашдан самарали фойдаланиш, бунда сифатни такомиллаштиришга эътибор қаратиш, бинобарин, олий таълим муассасаларида дастур администратори, модул раҳбарлари фаолиятини йўлга қўйиш;

– профессор-ўқитувчиларнинг дарс машғулотида илғор ва инновацион технологиялар (клоуд технологиялар, ўйинга асосланган ўқув платформалари ва бошқалар) дан фойдаланиш ҳолати етарли эмаслигидан келиб чиқиб, дарс ўтиш маҳорати бўйича видео қўлланмаларни яратиш, маҳорати юқори ўқитувчиларни рағбатлантириш чораларини кўриш орқали услубий ишларни ривожлантиришни таъминлаш;

– талабаларнинг адабиётлар билан ишлаш лаёқатини такомиллаштириш, ҳар бир мавзу бўйича бир нечта адабиётлар таҳлилин амалга оширишга эътибор қаратиш, бунинг учун олий таълим муассасаларда янги ташкил этилган тьюторлар имкониятидан самарали фойдаланиш;

– айни вақтда барча олий таълим муассасаларда ҳам лаборатория жиҳозлари етарли эмас. Бунда талабалар билан ўтказилган сўровнома натижалари ҳам тасдиқлади. Шунинг учун кимё, биология ва физика каби табиий фанлар учун мўлжалланган ўқув-лаборатория жиҳозлари билан таъминлаш, шунингдек, кафедрадаги лаборант штатларига малакали ходимларни жалб этиш ва уларнинг ойлик маошини қайта кўриб чиқиш;

– профессор-ўқитувчилар фаолиятига бир томонлама баҳо бериш, яъни бунда талабалар фикрларини инобатга олмаслик ҳолати сақланиб турибди. Умуман дарс ўтиш қобилиятига эга бўлмаган профессор-ўқитувчилар ҳам мавжуд. Шу боисдан профессор-ўқитувчилар фаолиятига баҳо беришнинг таъсирчан механизмларини йўлга қўйиш;

– таълим жараёнига кредит-модуль тизими кенг татбиқ этилаётган бўлса-да, мустақил таълимдан фойдаланиш талаб даражасида эмас. Мустақил таълимнинг шаклини ҳам, мазмунини ҳам мукаммал ташкил қилиш, бунинг учун фан ўқитувчилари, услубчилар, тьюторлар масъулиятини ошириш;

– талабаларнинг диққатини назарий масалалар билан тўлиқ жалб этиш мураккаблашиб бормоқда. Бунда талабалар томонидан фойдаланилаётган электрон ресурслар, ёшларда шаклланаётган бозор муносабатларига хос прагматизм муносабати, натижага қаратилган фаолият ҳисобга олинishi зарур. Шундан келиб чиқиб, кўпроқ фанларнинг назарий машғулотларга ажратилган соатлар улушини камайтириб, амалий машғулотлар улушини ошириш, амалий машғулотларни ташкил этиш методикасини тубдан такомиллаштириш;

– ўтказилган сўровномада талабалар томонидан ўқув фаолиятига тааллуқли бўлмаган тадбирларга ҳам улар жалб этилаётганлиги билдирилган. Бу масалани ҳам алоҳида ўрганишга эҳтиёж юзага келмоқда. Ўқув фаолиятига тааллуқли бўлмаган тадбирлар сонини қисқартириш, маънавий-маърифий тадбирларнинг сонига эмас сифатига кўпроқ эътибор қаратиш муҳим.

Олий таълим муассасалари профессор-ўқитувчилари билан ўтказилган давра суҳбати-да билдирилган таклифлар:

– фан дастурларини мазмунан бойитиш, яъни фан дастурига киритилган мавзулар ва адабиётларни янгилаш, таълим натижаларини аниқ белгилаш (learning outcomes), фан дастурларини жаҳондаги таълим йўналишлари бўйича энг юқори турадиган ТОП-10 таликдаги университетларнинг фан дастурларига мослаштириш;

олий таълим муассасаларида ўқитилаётган фанларни жаҳон рейтингда ТОП-10 таликка кирган университетларда ўқитилаётган фанлар билан қиёсий таҳлил қилиш орқали замонавий фанларни жорий этиш;

чет эллик ўқитувчилар билан онлайн ва офлайн шаклда қўшма дарслар ташкил этиш, дарс соатини 80 дақиқадан 50-60 дақиқага қисқартириш, дарс жараёнларида илғор IT технологиялардан фойдаланиш, талабаларнинг ўз устида ишлашини ривожлантириш учун ўқув юкмасида аудитория соатини қисқартириш;

ректорларни тайинлаш тизимидан воз кечиш, уларни сайлаш тизимига босқичма-босқич ўтиш, ректорларнинг профессор-ўқитувчилар ва талабалар олдида ҳисобдорлигини ошириш;

олий таълим муассасалари раҳбар ходимлари фаолиятини KPI (энг муҳим самарадорлик кўрсаткичлари) тизими орқали баҳолашни йўлга қўйиш, юқори натижага эриша олмаган ходимлар билан шартномани бекор қилиш даражасидаги чораларни кўришнинг ҳуқуқий асосларини яратиш;

битирувчи талабаларнинг кадрлар бозоридаги ўрни, уларга эҳтиёж, соҳанинг яшовчанлик даражаси юзасидан кенгайтирилган хулосаларни шакллантириш;

соҳа ва йўналишларнинг рақамлаштирилиши натижаси ўлароқ кейинги 8 йилда 45% соҳа ва йўналишлар қисқариб кетиши эҳтимолидан келиб чиқиб, олий таълим муассасаларида тайёрланаётган соҳа ва йўналишларни оптималлаштириш;

кафедра мудирининг ваколатларини кенгайтириш, деканларнинг кафедра мудирининг фаолиятига аралашувига йўл қўймаслик, ўқитувчиларни дарс давомида безовта қилмаслик, аудиторияларга камeralар ўрнатган ҳолда, дарсларни масофадан кузатиш тизимига тўлалигича ўтиш;

ёшларнинг ўз устида доимий ишлаши ҳамда боқимандалик кайфиятини йўқотиш учун талабаларга грант фақат бир йилга бериш, кейинги йилларда талабанинг ўзлаштириш кўрсаткичига қараб белгилаш;

профессор-ўқитувчи ва ходимларни ишга қабул қилиш жараёнини шаффоф бўлиши, инсон омилининг аралашувига йўл қўймаслик, ишга қабул қилиш жараёнларини Youtube платформаси орқали тўлиқ онлайн тарзда ёритиб боришни ташкил этиш, демо-лекциялар орқали ўқитувчиларнинг билими ва педагогик маҳоратини текшириш усулларини жорий этиш.

**Олий таълимни ривожлантириш
тадқиқотлари ва илғор технологияларни
татбиқ этиш маркази**

Игорь ГАНЧЕРЕНОК,

доктор физико-математических наук, профессор, директор Белорусско-Узбекского межотраслевого института прикладных технических квалификаций в городе Ташкенте

КВАНТОВОПОДОБНАЯ ПАРАДИГМА В ОБРАЗОВАНИИ: КРЕДИТНО-МОДУЛЬНЫЙ ПОДХОД

Введение

В 2013 году в издательстве Кембриджского университета вышла монография, посвященная применению принципов квантовой механики в социальных науках. Видимо эта работа стала во многом стимулирующей для развития квантовоподобного подхода в психологии и экономике, которым сейчас активно занимаются

в ряде мировых научных центров, таких как, например, Международный центр математического моделирования» (ICMM) Университета Линнея (Швеция) («социальный лазер»), «Центр им. Лео Апостеля» (CLEA) Брюссельского свободного университета (применение квантового формализма квантовой механики в когнитивных, социальных и экономических областях), Исследовательский центр квантовой социальной и когнитивной науки» (IQSCS) Университета Лестера (Великобритания), Лаборатория исследования принятия решений Отделения психологии и мозга Университета Индианы (квантовые модели когнитивных процессов, компьютерные модели познания, принятия решений на основе квантовой теории), Лаборатория информационных исследований, искусственного интеллекта, обработки образов и когнитивных наук Квислендского технологического университета (Австралия). Соглашаясь с рядом международных экспертов из этих центров, что формализм квантовой теории совместим с описанием широкого спектра сложных систем за пределами квантовой механики в науках о человеке и обществе, в настоящей работе акцентируем, что первое применение такого подхода к системе образования было сделано нами за десять лет до работы [1]. Причем первая публичная презентация результатов была сделана как раз в Узбекистане на международной конференции по программе ТЕМПУС [2], где подчеркивалась не только возможная квантовая формализация кредитной технологии в образовании, но и соизмеримость, введенная Максом Планком (Нобелевская премия по физике в 1918 году), представление о квантах энергии в 1900 году, и внедрение «elective system» (прообраза кредитной технологии) в Гарвардском университете (США). В настоящей статье в рамках квантовоподобной парадигмы представлены кредитно-модульные подходы в высшей школе через универсализацию основных принципов и разработку количественного инструментария для внедрения в практику с учетом современных образовательных технологий, включая цифровые технологии.

Кредитные технологии как квантовоподобный механизм в образовании

Текущий период времени наполнен целым рядом проблем, угроз и конфликтов. Однако эти трудности, на наш взгляд, следует переводить в разряд возможностей, трансформируя найденные решения в конкурентные преимуществ высших учебных заведений. Например, сложная эпидемиологическая ситуация, «накрывшая» систему образования, привела к потере системности (перенос ряда практических, лабораторных исследований на более поздние сроки, комбинирование синхронных и асинхронных форм обучения (кредитные технологии), временная неопределенность, сложности в реализации концепции «Университет 3.0», воспитательной работы со студентами, возросшая трудоемкость управления в вузе, нагрузка профессорско-преподавательского состава и др.). Как результат, современное состояние высшей школы можно охарактеризовать как эволюцию сложной динамической (синергетической) системы (рис.1) в условиях открытости, нелинейного развития и интеллектуальной мобильности. При этом нынешнее состояние высшей школы международными экспертами GUNi (Global University Network for Innovation) оценивается как «точка водо-

раздела», а российскими учеными – как некая точка растерянности. В рамках синергетического формализма [3-4] такое состояние системы высшего образования можно охарактеризовать как состояние бифуркации, в котором существует вероятность перехода системы в качественно новое состояние. В таком случае появляется возможность формирования «фильтра новизны», что весьма принципиально для такого достаточно консервативного социального института как университет. С другой стороны, появляется необходимость формирования нового видения высшей школы в стратегической перспективе, в том числе в рамках предстоящей 3-ей Всемирной конференции ЮНЕСКО (3rd World Conference on Higher Education), где «инструментальной» темой ключевых направлений развития высшей школы выступают – инновации в управлении высшим образованием (мы выделили это «осью» управления на рис. 1 для формирования ковариантных/универсальных педагогических принципов) и цифровая трансформация высшей школы, которая включает дистанционное образование (ДО) и соответствующие технологии. Эти направления приоритезированы соответствующими нормативными документами Беларуси и Узбекистана.

Рис.1. Эволюция системы образования в синергетических координатах

В «Концепции развития системы высшего образования Республики Узбекистан до 2030 года» (Концепция) выделен специальный раздел «внедрение цифровых технологий и современных методов в образовательный процесс», который включает в качестве мероприятия организацию образовательных программ на основе современных информационно-коммуникационных технологий. Мероприятиями, направленными на расширение охвата высшим образованием и повышение качества подготовки специалистов, в Концепции также прописаны разработка механизмов и поэтапный перевод учебных планов вузов на кредитно-модульную систему.

В соответствии с новым Кодексом Республики Беларусь «Об образовании» дистанционная форма получения образования представляет собой обучение и воспитание, предусматривающие преимущественно самостоятельное освоение содержания образовательной программы обучающимся и взаимодействие обучающегося и обучающихся на основе использования дистанционных образовательных технологий. В качестве дистанционных выступают образовательные технологии, реализуемые преимущественно на базе информационно-коммуникационных технологий в рамках интегрированного информационного пространства при опосредованном (на расстоянии) взаимодействии обучающихся и преподавателей.

Соответствующие нормативные документы о дистанционной форме получения образования при реализации конкретных образовательных программ утверждаются Министерством образования.

Для организации контроллинга обучаемых и оценки эффективности их обучения в дистанционном режиме логично сориентироваться на систему кредитов (Рис. 2) (зачётных единиц в белорусской терминологии), реализованную в университетах Европы. Суть системы ECTS заключается в обеспечения студенческой мобильности (European Credit Transfer and Accumulation System), то есть с возможности перевода и получения образования в нескольких университетах, с гарантией трансформации из переводной в накопительную, как американская (United States Credit System – USCS) и английская (Credit Accumulation and Transfer System – CATS). Последние системы реализуют более расширенный функционал, однако они относительно сложнее по структуре и механизмам согласований, а также требуют существенных усилий по стандартизации.

Основными инструментами ECTS выступают: учебный договор (Learning Agreement), каталоги (программы) курсов (Course Catalogue), зачетная книжка (Transcript of Records). Следует отметить, что Европейская модель [5], а также азиатско-тихоокеанская модель в основном ориентированы на зачет кредитов с целью обе-

Рисунок 2. Компоненты системы зачётных единиц

спечения академической мобильности, американская и английская – на накопление кредитов. Кредитно-зачетные системы европейских вузов «отталкиваются» от понимания кредита как единицы оценки трудозатрат (трудоемкости) на освоение образовательной программы. Кредитно-накопительные же системы определяют кредит как единицу оценки образовательных достижений (знаний, умений, навыков) и как результат – сформированных компетенций.

В кредитных технологиях выделяют два основных параметра: трудоемкость учебного модуля (курса) и результаты обучения. В тоже время принципиально важными являются и принципы, которые мы формализовали в рамках квантоподобной парадигмы следующим образом:

1 Принцип «резонансности», т.е. каждый Болонский цикл высшего образования рассматривается как «квантовая» двухуровневая система (см. Рис. 3), для которой выполняется простая формула

$\langle \text{академическая степень} \rangle = \sum K_i = \text{Крезонансное}$,

где K_i – кредит. Другими словами, набрав определенную сумму кредитов (Крезонансное), студент получает искомую академическую степень. Таким образом, не надо избыточных знаний, достаточно необходимое (оптимальное) количество.

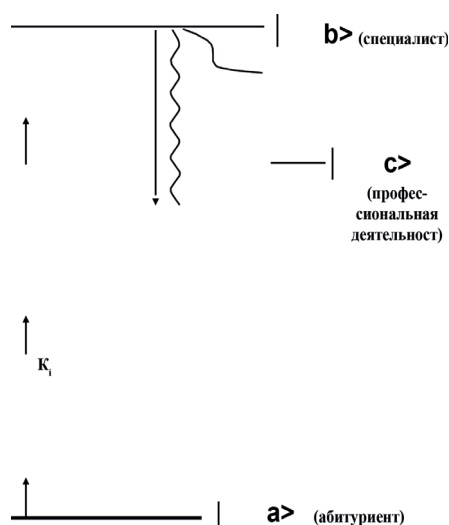

Рис. 3. Принцип резонансности в кредитной технологии.

2 Принцип асинхронности процесса обучения, т.е. отсутствие строгой, заранее определенной для всех обучающихся последовательности в получении кредитов (изучении курсов). Иногда термин асинхронный учебный процесс заменяют на термин «нелинейный». Но это далеко не одно и то же.

3 Принцип «перенормировки», т.е. переход от $Y=f(T)$ к $Y=f(K)$,

где Y – академическая степень (документ об образовании), T – время, K – кредиты.

4 Принцип индивидуализации образовательной траектории, т.е. каждый студент выбирает свою индивидуальную образовательную траекторию:

$\langle \text{академическая степень} \rangle = K_1 + K_5 + K_9 + \dots = K_3 + K_8 + K_m + \dots = \text{Крезонансное}$

5 Принцип технологичности, т.е. ориентация на массовое высшее образование, включая удаленные формы обучения и использования социальных сетей [6].

6 Принцип инвариантности, иными словами, утрачивается привязка к определенному периоду, физическому месту обучения. Однако при этом возникает проблема признания документов об образовании, которую предлагается решить через реализацию технологии блокчейна [7].

7 Принцип конвертируемости, т.е. кредиты и оценки, «заработанные» в разных вузах признаются в этих вузах без особых ограничений.

8 Принцип оптимальности, когда оптимизируются затрачиваемые на образование ресурсы.

Подчеркнем, что необходимость и значимость разработки совместимых национальных систем (например, Беларуси и Узбекистана) зачетных единиц обусловлена следующим:

формированием мобильного внутреннего рынка образовательных услуг и широким выходом на внешние рынки;

адаптивностью к потребностям заказчиков с возможностью сетевого обучения и формированием уникальных специализа-

ций (в том числе на стыке наук и направлений инженерии);

реализацией воспитательных аспектов в контексте академической свободы студента;

сравнением предметов учебных планов с планами зарубежных вузов при включенном обучении или учебных стажировках;

балансом обязательных и дисциплин по выбору, соотношением аудиторной и самостоятельной нагрузки студента;

формами контроля и оценкой знания на основе рейтинговой системы;

развитием международных учреждений высшего образования с высоким потенциалом интеллектуальной мобильности.

Механизм имплементации кредитных технологий

Следует отметить, что введение зачётных единиц ориентировано на обучаемых и приложение этой концепции к дистанционному образованию лишь увеличит нагрузку на обучающихся. Поэтому необходима система-посредник, которая автоматически будет трансформировать различные оценки промежуточных и итоговых испытаний, используемых в конкретных взаимодействующих учреждениях образования. Поскольку программное обеспечение для дистанционного образования типа Moodle предоставляет такие возможности. Следует смоделировать и реализовать соответствующие оценочные алгоритмы. При этом необходимо учесть возможности как динамического планирования загрузки обучаемых, так и планирования нагрузки обучающихся.

При использовании дистанционного обучения с поддержкой средствами информационно-коммуникационных технологий для профессорско-преподавательского состава, по данным специалистов Государственного университета управления (Российская Федерация), нормируются все виды учебной нагрузки аналогично очному обучению согласно традиционным подходам, но с учетом норм

времени, требующихся для освоения специфического инструментария дистанционного образования (презентации, анимация, гипертекст, тестирование и другие). Это должно регулироваться как системой соответствующих коэффициентов, так и классификатором единичных работ (операций образовательной технологии). Кроме того, следует учитывать поддержку преподавателями операций инструментальной разработки и технической поддержки учебного процесса учебно-вспомогательным персоналом.

Тогда формула расчёта семестровой учебной нагрузки преподавателей может принять следующий вид:

$$Z_j = \sum_i \frac{S_{ji}}{30} \times C_i \times (\alpha_i + \alpha\beta_{ji} + \gamma_{ji}),$$

где Z_j – расчётное значение нагрузки j -го преподавателя в зачётных единицах;

S_{ji} – количество студентов, записавшихся на занятия к j -му преподавателю по i -му предмету;

C_i – объём в зачётных единицах аудиторных занятий по i -му предмету;

α_i – коэффициент, учитывающий тип предмета (0,8 – для общеобразовательных, 1,0 – для общепрофессиональных, 1,2 – для специальных);

β_{ji} – коэффициент, характеризующий освоение и использование специфического инструментария дистанционного образования;

γ_{ji} – коэффициент, характеризующий поддержку преподавателями операций инструментальной разработки и технической поддержки учебного процесса дистанционного образования.

Вместе с тем, примерная нагрузка ППС за семестр в зачётных единицах может быть следующей: профессор – 16 з.е.; доцент – 20 з.е.; старший преподаватель – 26 з.е.; преподаватель, ассистент – 30 з.е.

Кардинальные изменения структуры образовательной деятельности, вызванные развитием дистанционных образовательных технологий и формированием открытых образовательных электронных площадок, поддерживающих мас-

совое использование электронного обучения, определили актуальность реинжиниринга реализованной в высшем образовании системы нормирования труда. Проблемы несоответствия принципов оплаты труда профессорско-преподавательского состава и персонала, занятого в создании и эксплуатации средств дистанционного обучения, достаточно выразительно проявились во время пандемии, которая способствовала ускорению цифровой трансформации всей системы образования. Решение этих проблем предполагает, что на уровне нормативных правовых актов должен быть регламентирован ряд организационных процессов дистанционного обучения, включая вопросы образовательного контроллинга и аттестации; этики дистанционного обучения; нормирования и финансирования; структуры норм дистанционных занятий и консультаций, научной работы и др.

Нормирование нагрузки преподавателей при дистанционном образовании должно учитывать и формирование образовательного контента в виде электронных учебно-методических комплексов, содержащих:

- электронный учебник или курс лекций (в том числе учебные презентации);
- электронные учебные пособия по отдельным модулям курса, ориентированные на конкретные специализации;
- электронный практикум с необходимой программной поддержкой;
- основные образовательные программы;
- методические указания по изучению дисциплин и выполнению контрольных и курсовых работ;
- набор тестов для самоподготовки, промежуточной и итоговой аттестации.

По нашим оценкам, традиционная система оценки и стимулирования учебного процесса и преподавателей не всегда способствует внедрению электронных образовательных технологий. В связи с этим считаем, что важным в оценивании деятельности преподавателя в рамках дистанционного образования должен стать «перенос центра тяжести» с учета отработки вмененного ему на проведение учебного процесса количества академических часов, на учет его деятельности, обеспечивающей студентам условия для эффективного усвоения знаний по

изучаемой дисциплине и приобретения соответствующих компетенций в рамках часов или зачетных единиц, отводимых в соответствии с учебным планом обучаемого. Зафиксированная в соответствующих документах (рабочей программе и учебном плане) трудоемкость (в часах, зачетных единицах) конкретных видов учебной работы (лекции, лабораторные и практические работы, самостоятельная работа, тесты и другие) определяет с одной стороны трудоемкость их освоения обучающимися, а с другой – устанавливает эффективность трудозатрат преподавателя. Задача преподавателя состоит в обеспечении студентов контентом и инструментарием для успешного выполнения этой работы. Однако он должен быть достаточно свободен в своих решениях при выборе эффективных средств для её решения при условии обеспечения установленного уровня качества результатов обучения. У преподавателя должны быть реальные и действующие стимулы по использованию новейших информационно-коммуникационных и образовательных технологий для повышения эффективности своего труда.

Выводы

Таким образом, квантоподобная формализация кредитно-модульной системы в образовании позволяет значительно упростить разработку нормативно-правовых и учебно-программных национальных документов, совместимых с международными подходами и трендами, и обеспечить проектирование образовательных программ. С другой стороны, кредиты (зачетные единицы) могут служить количественным инструментарием компетентностного подхода и масштабирования образовательных процессов формирования новых компетенций в парадигме образования через всю жизнь. Последнее позволяет проводить соответствующую оптимизацию затрачиваемых ресурсов и, следовательно, обеспечить эффективность образовательного менеджмента. В качестве объекта реализации квантоподобного подхода выбран Совместный Белорусско-Узбекский межотраслевой институт прикладных технических квалификаций в городе Ташкенте, выступающий как уникальный субъект интернационализации высшего образования на межгосударственном уровне.

Ўзбекистон олий таълимида кредит-модуль тизими: муаммо ва ечимлар

Мамлакатимизнинг барча соҳаларида ислохотларни амалга ошириш, одамларнинг дунёқарабини ўзгартириш, етук ва замон талабига жавоб берадиган мутахассис кадрларни тайёрлашни ҳаётнинг ўзи тақозо этмоқда. Шунинг учун ҳам ҳукуватимиз томонидан олий таълим тизимини ривожлантириш, унинг барча босқичларини сифат жиҳатдан янги босқичга олиб чиқишга катта аҳамият берилмоқда. Давлат раҳбари таъкидлаганидек: “Ҳозирги замонда ҳамма жабҳаларда илм, билим ва салоҳият сув билан ҳаводай зарурлиги, ҳар қайси давлат фақатгина шу асосда тараққиётга эришиши, содда қилиб айтганда, инсон билан кучидан кўра илм кучи билан кўпроқ даромад ва обрў-эътибор топиши мумкинлигини ҳаммамиз яхши англаймиз”.

Кредит-модуль тизимининг ташкилий-ҳуқуқий асослари

Айни эзгу мақсадни амалга ошириши учун олий таълим жараёнларига рақамли технологиялар ва замонавий ўқитиш усулларни жорий этиш, ёшларни илмий фаолиятга кенг жалб қилиш, коррупцияга қарши курашиш, кредит-модуль тизимини жорий этиш, ўқув режаларида мутахассислик фанлари бўйича амалий машғулотлар улушини оширишга қаратилган бир нечта ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилинди. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрдаги “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5847-сонли, “2017–2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини “Илм, маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йили”да амалга оширишга оид давлат дастури тўғрисида” 2020 йил 2 мартдаги ПФ-5953-сонли Фармонларини алоҳида айтиб ўтиш лозим. Мазкур ҳужжатлар олий таълим равнақининг янги босқичида ўзига хос ҳуқуқий асос бўлди.

Лочин ЗАРИПОВ,

Олий таълимни ривожлантириш тадқиқотлари ва илғор технологияларни татбиқ этиш маркази бўлим бошлиғи, педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент

Олий таълим соҳасини ривожлантиришга доир бундай норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган вазифалар ижросидан келиб чиқиб, Олий ва ўрта махсус таълим вазирининг 2020 йил 30 июндаги 357-сон буйруғи қабул қилинди. Шунга мувофиқ 2020/2021 ўқув йилида республика олий таълим муассасаларининг 35 тасида ўқув жараёни кредит-модуль тизимида ташкил этилди. Бир ўқув йилида тўпланган тажриба кредит-модуль тизимини амалиётда тўлиқ жорий қилишда муҳим аҳамият касб этди. Албатта, таълим жараёни жаҳон стандартларига мослаштириш кечиктириб бўлмайдиган вазифалардандир. Шундай бўлса-да, ҳар бир киритилаётган янгилик пухта тайёргарликни тақозо этади. Бинобарин, кредит-модуль тизимида босқичма-босқич ўтилмоқда. Олий ва ўрта махсус таълим вазирининг 2021 йил 16 июлдаги 311-сон буйруғи асосида 2021/2022 ўқув йилидан республикадаги барча давлат олий таъ-

лим муассасалари ва уларнинг филиалларида ўқув жараёни кредит-модуль тизими асосида ташкил этилди.

Олий таълимнинг ўқув-меъёрий ҳужжатларини такомиллаштириш босқичлари

Таълим сифати ва мазмунига таъсир этувчи омиллардан бири ўқув-меъёрий ҳужжатлардир. Ўқув-меъёрий ҳужжатлар қанчалик мукамал ва фойдаланишга қулай бўлса, таълим тизими фаолиятида ортиқча тушунмовчиликларга ўрин қолмайди. Янгича талабларга мувофиқ шакллантирилган давлат таълим стандартлари тегишли мазмун ва йўналишлар асосида ривожланмоқда. Шундан келиб чиқиб, олий таълимда ўқув-меъёрий ҳужжатларнинг ривожланишини бир неча босқичга бўлиш мумкин:

1 Биринчи босқич. 1997 йилда бошланган таълим тизими ислохотлари олий таълимга оид меъёрий ҳужжатларни қайта ишлаб чиқишни тақозо этди. Айниқса, олий таълимнинг икки босқич (бакалаврият, магистратура) асосида ташкил этилгани таълим йўналишлари бўйича стандартларни ишлаб чиқишни кун тартибига қўйди. Натижада, Вазирлар Маҳкамасининг 2001 йил 16 августдаги “Олий таълимнинг давлат таълим стандартларини тасдиқлаш тўғрисида”ги 343-сонли қарори асосида 139 та бакалаврият ва 674 та магистратура мутахассисликларининг Давлат таълим стандартлари ишлаб чиқилди ҳамда 2002 йилдан таълим жараёнига татбиқ этилди.

2 Иккинчи босқич. Олий таълим йўналишлари ва классификатори асосида бакалаврият таълим йўналишлари ва магистратура мутахассисликларига қўшимча ва ўзгартиришлар киритилиши муносабати билан Давлат таълим стандартлари 2008–2011–2014 йилларда такомиллаштирилган ҳолда таълим жараёнига татбиқ

этилди. Ушбу Давлат таълим стандартлари асосида барча бакалаврият таълим йўналишлари ва магистратура мутахассисликлари ўқув режа ва фан дастурлари қайта ишлаб чиқилди.

3 Учинчи босқич. Вазирлар Маҳкамасининг 2015 йил 10 январдаги “Вазирлар Маҳкамасининг “Олий таълимнинг Давлат таълим стандартларини тасдиқлаш тўғрисида” 2001 йил 16 августдаги 343-сон қарорига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш ҳақида”ги 3-сон қарори асосида янгиланган олий таълим йўналишлари ва мутахассисликлари Классификаторига мувофиқ Давлат таълим стандартлари фақат 26 та олий таълим соҳалари учун ишлаб чиқилди. Ушбу Қарорга асосан илгари ҳар бир таълим йўналиши ва магистратура мутахассисликлари учун тайёрланадиган Давлат таълим стандартлари ўрнига 443 та бакалаврият йўналишлари ва 571 та магистратура мутахассисликларининг малака талаблари ишлаб чиқилиб, олий таълим муассасалари ўқув жараёнига босқичма-босқич жорий этилди.

4 Тўртинчи босқич. Олий таълим тизимидаги ислохотлар натижасида 2020/2021 ўқув йилидан бошлаб Республиканинг 35 та олий таълим муассасалари таълимни кредит-модуль тизими асосида ташкил этди. 2021/2022 ўқув йилидан университетлар таълим жараёни кредит-модуль тизими асосида ташкил этилиши йўлга қўйилди. Олий таълим тизимида таълим сифатини ошириш, таълим дастурларини тузишда ҳудудлардаги иш берувчи ташкилотларнинг талабларини ҳисобга олиш мақсадида Олий ва ўрта махсус таълим вазирининг 2021 йил 16 июлдаги 311-сон буйруғи асосида Республиканинг барча олий таълим муассасаларига таълим йўналишлари ва мутахассисликлари учун ўқув режа ва фан дастурларини мустақил ишлаб чиқиш ҳамда тасдиқлаш ваколати берилди.

5 Бешинчи босқич. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёев раислигида 2021 йил 16 июнь куни олий таълим тизимидаги устувор вазифаларга бағишланган видеоселектор йиғилишида белгиланган олий таълим муассасаларида ўқитилаётган фанлар мазмунан қайта кўриб чиқиш, ортиқча такрорланишларни олдини олиш бўйича Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги томонидан қуйидаги ишлар амалга оширилди:

Биринчидан,

таълим соҳалари бўйича хорижий тажрибага эга етук профессор-ўқитувчилардан иборат экспертлар гуруҳи шакллантирилди.

Иккинчидан,

экспертлар гуруҳи томонидан хорижий давлатларнинг халқаро рейтингларда ТОП-500 таликка кирувчи 40 дан ортиқ энг нуфузли университетларнинг ўқув режалари ва фан дастурлари таҳлил қилинди.

Учинчидан,

олий таълим муассасаларида ўқитилаётган фанлар мазмунан қайта кўриб чиқилиб, ортиқча такрорланишлар олди олинди.

Мазкур амалий ишлар натижасида олий таълим муассасаларида ўқитилаётган фанлар сони қисқарди. Хусусан, 2021 йилга қадар ўртача фанлар сони 32 тани ташкил этган бўлса, ҳозирда ушбу кўрсаткич ўртача 25 тани ташкил этмоқда.

Шунингдек, 2021/2022 ўқув йилидан Олий таълим муассасалари учун ягона “Олий таълимнинг Давлат таълим стандарти. Асосий қоидалар” ишлаб чиқилиб, Вазирликнинг 2021 йил 19 октябрдаги 35-2021-сон буйруғи билан тасдиқланди ҳамда таълим жараёнига татбиқ этилди.

2021/2022 ўқув йилидан таълим йўналишлари ўқув режалари хорижий тажрибалар асосида такомиллаштирилди. Бунда қуйидаги ижобий ўзгаришларни алоҳида кўрсатиш мумкин:

- ўтган ўқув йиллардаги ўқув режалар 5 та блокни (гуманитар ва ижтимоий-иқтисодий, математик ва табиий-илмий, умумқасбий, ихтисослик, қўшимча) ташкил этган бўлса, 2021/2022 ўқув йилидан эса 2 та блокни (мажбурий ва танлов фанлари) ташкил этмоқда;

- ўқув режалардаги номутохасис фанларнинг улуши ҳам кескин камайишига олиб келди, илгари 35:65 фоизни ташкил этган бўлса, ҳозирда ушбу кўрсаткич 15:85 фоизни, яъни 85 фоиз мутахассислик фанлардан ташкил топган. Натижада, талабалар асосан мутахассислик фанларини ўқиб ўрганмоқдалар.

Республикаимиз олий таълим муассасаларида кредит-модуль тизими жорий қилингандан сўнг талабаларнинг мустақил таълим олишига кенг имкониятлар яратиб берилди. Жумладан, 2019/2020 ўқув йилида аудитория ва мустақил таълимнинг нисбати 60:40 фоизни ташкил этган бўлса, ушбу кўрсаткич 2020/2021 ўқув йилида 50:50 фоизни, 2021/2022 ўқув йилидан эса 40:60 фоизни ташкил этмоқда.

Кредит-модуль тизимини татбиқ этиш бўйича услубий семинар-тренинглар

Кредит-модуль тизимига ўтишда бевосита мазкур жараёни мувофиқлаштириб боровчи ва ижросини таъминлайдиган масъулларнинг (олий таълим муассасаларининг ўқув-услубий бошқарма (ўқув бўлими) бошлиқлари ҳамда кафедра мудирлари) билим ва тажрибасини бойитиш учун бир қатор чоралар кўрилди.

Биринчи босқичда Олий таълимни ривожлантириш тадқиқотлари ва илғор технологияларни татбиқ этиш марказининг ташаббуси билан 2021 йилнинг 14-17 сентябрь кунлари Тошкент шаҳридаги 31 та олий таълим муассасаларининг ўқув-услубий бошқарма (ўқув бўлими) бошлиқлари ва кафедра мудирлари учун кредит-модуль тизимини ўқув жараёнига жорий этиш бўйича семинар-тренинглар ташкил этилди.

ди. Семинар-тренингда 700 нафардан ортиқ таклиф этилган профессор-ўқитувчилар ва ходимлар иштирок этишди.

Иккинчи босқичда Олий ва ўрта махсус таълим вазирининг 2021 йил 19 ноябрдаги “Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрлари учун кредит-модуль тизими асосида таълим жараёнларини ташкил этиш бўйича қисқа муддатли тренерлар тайёрлаш курсини ташкил этиш тўғрисида”ги 483-сон буйруғи асосида 22 ноябрдан 16 декабрга қадар Тошкент шаҳридаги Халқаро Вестминстер, Тошкент давлат юридик ҳамда Тошкент давлат иқтисодиёт университетлари базасида Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрлари учун кредит-модуль тизими асосида таълим жараёнларини ташкил этиш бўйича 24 соатлик қисқа муддатли тренерлар тайёрлаш курслари ташкил этилди. Ушбу курсларда ўқув машғулотларни олиб бориш мақсадида Тошкент шаҳридаги Халқаро Вестминстер, Тошкент давлат юридик, Тошкент давлат иқтисодиёт университети, Ўзбекистон миллий университети, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳамда Тошкент кимё-технология институти профессор-ўқитувчиларидан иборат 14 нафар модераторлар гуруҳи шакллантирилди. Республика давлат олий таълим муассасаларидан 473 нафар ўқув ишлари бўйича проректор ва ўқув бошқарма (бўлим) бошлиқлари курсларда иштирок этишди.

Учинчи босқичда Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирининг 2022 йил 15 августдаги “Кредит-модуль тизими бўйича семинар-тренинг ўтказиш тўғрисида”ги 268-сон буйруғи ижроси бўйича ишчи гуруҳ томонидан 17-20 август кунлари республика олий таълим муассасаларида ўқув жараёнини кредит-модуль тизими асосида жорий этилишини такомиллаштириш, ўқув-услубий,

норматив-ҳуқуқий, ташкилий ва педагогик масалалар юзасидан 2022/2023 ўқув йилига мукаммал тайёргарлик кўриш, мазкур йўналишдаги масъул ходимларнинг билим ва амалий кўникмаларини янада кенгайтириш бўйича семинар-тренинглар ўтказилди. Шунингдек, Олий таълим муассасалари томонидан тайёрланган ўқув режа ва фан дастурлари таҳлил қилиниб, кредит-модуль тизимига мос келадиган шакл ҳамда мазмунда олий таълим муассасалари мутасадди ходимлари билан биргаликда қайта ишлаб чиқилди.

Шунингдек, Олий таълим тизими педагогик ва раҳбар кадрларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини оширишни ташкил этиш бош илмий-методик маркази томонидан ташкил этилган кредит-модуль тизими асосида таълим жараёнларини ташкил этиш бўйича қисқа муддатли онлайн курсларда бугунги кунга қадар 14 652 нафардан ортиқ профессор-ўқитувчилар иштирок этиб, шулардан 12 867 нафарига ушбу курсни муваффақиятли тугатганлиги тўғрисида Гувоҳномалар тақдим қилинди.

Олий таълим муассасалари таълим жараёнини кредит-модуль тизими асосида ташкил этиши орқали қатор ижобий натижаларга эришяётганлигини кўрсатиш мумкин. Жумладан:

Талабаларнинг аудитория соатларидан кўра кўпроқ мустақил билим олиши учун кенг имконият яратилганлиги;

олий таълим муассасаларида кредит-модуль ва HEMIS ахборот тизимининг қўлланилиши натижасида барча жараёнларнинг очиқлиги ва шаффофлиги таъминланаётгани;

олий таълим муассасалари педагог-ходимлари ва талабалар ҳақидаги маълумотларнинг марказлашган базаси ташкил қилиниши тегишли тартибда ҳисоботларни олиш ва улардан фойдаланиш имконини бериши, масалан, талабаларнинг демо-

график маълумотлари, яшаш тарзи, турар жойи, ижтимоий аҳволи, шахсий ютуқлари ҳақидаги маълумотларнинг барчаси платформага киритилиши сабабли илмий, маънавий ва маърифат, ўқув бўлимларининг маълумотларни ўз вақтида ортиқча вақт сарфламасдан олишига имкон бераётгани;

дарс жадвалларининг HEMIS ахборот тизимида яратилиши талаба ва ўқитувчилар учун ҳам қулайликлар келтириб чиқараётганини алоҳида таъкидлаш мумкин.

HEMIS ахборот тизимида ўқув жараёни ҳужжатларини рақамлаштириш орқали қуйидаги ҳужжатлар учун маблағлар ва вақт тежалди:

■ талабалар учун бир ўқув йилида камида 3500-4000 дона рейтинг дафтарчалари, 1100 дан ортиқ гуруҳлар учун ҳар бир ўқув йилида 2 тадан – жами 2200 дона гуруҳ журнали, рейтинг қайдноmaları ҳар семестрда 5 блок (25 пачка) қоғоз ва бошқалар;

■ талабалар ўқиши тўғрисидаги ҳужжатларни онлайн тарзда мустақил олади;

■ битувчи курс талабалари учун айланма ва-рақанинг ортиқча вақт сарфламасдан юритилиши;

■ битирувчи талабаларнинг дипломи ва иловаларнинг онлайн шаклланиши каби ишларни амалга оширишда қўплаб қулайликлар беради.

Олий таълим муассасаларида юқорида келтирилган ютуқлар билан биргаликда, 2021/2022 ўқув йилида кредит-модуль тизими-ни татбиқ этишда учраган қуйидаги айрим қийинчилик ва муаммоларни кўрсатиш мумкин:

профессор-ўқитувчиларнинг ўқув юкнамалари ҳажми юқорилиги;

амалдаги талабаларнинг билимини баҳолаш мезони ва стипендия тўлаш низоми кредит-модуль тизими-га тўлиқ мос келмаслиги;

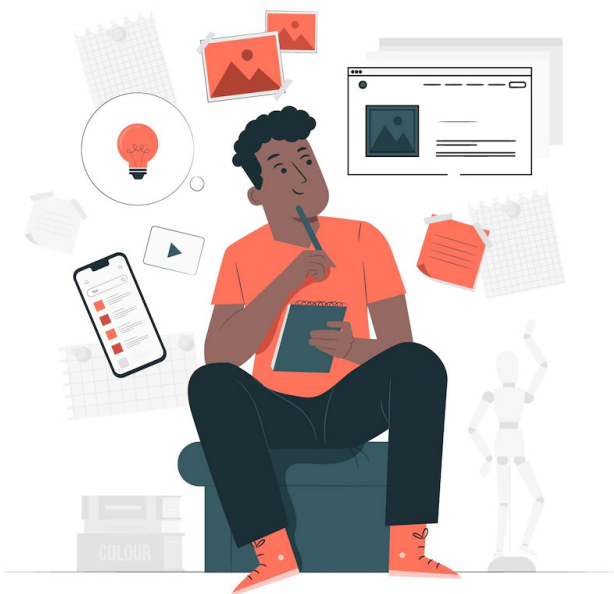
кредит-модуль тизими бўйича мукамал ва ягона меъёрий ҳужжатнинг мавжуд эмаслиги;

олий таълим муассасаларига ўқув режаларни мустақил ишлаб чиқиш ва тасдиқлаш ваколоти берилиши оқибати-да талабаларнинг ўқишини кўчириш жараёнида фанлар фарқининг қўпайиб кетиши;

профессор-ўқитувчиларнинг кредит-модуль тизимида самарали фаолият юритиш бўйича касбий маҳорати етишмаслиги.

Таҳлил давомида аниқланган муаммоларни бартараф этиш, шунингдек, олий таълим ташкилотларида таълим жараёнини янада такомиллаштириш бўйича таклифлар:

Биринчидан, олий таълим ташкилотларида таълим жараёнини кредит-модуль тизими асосида ташкил этиш, таълим сифатини ошириш учун:

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 31 декабрдаги 824-сон қарори билан тасдиқланган “Олий таълим муассасаларида ўқув жараёнига кредит-модуль тизимини жорий этиш тартиби тўғрисида”ги низомга;

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирининг 2018 йил 9 августдаги 19-2018-сон буйруғи билан тасдиқланган “Олий таълим муассасаларида талабалар билимини назорат қилиш ва баҳолаш тизими тўғрисида”ги низомга (Адлия вазирлигининг 3069-рўйхати);

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирининг 2018 йил 10 сентябрдаги 20-2018-сон буйруғи билан тасдиқланган “Олий таълим муассасаси профессор-ўқитувчилар таркибининг ўқув юкламаси ҳамда ўқув-услубий, илмий тадқиқот ва “устоз-шогирд” ишларини белгилаш қоидалари”га (Адлия вазирлигининг 3076-рўйхати) ўзгартириш ва қўшимчалар кириштириш зарур.

Иккинчидан, талабаларнинг академик мобиллигини таъминлаш мақсадида таълим соҳалари бўйича ўқув режаларни олийгоҳлар биргаликда келишган ҳолда ишлаб чиқиши лозим.

Учинчидан, профессор-ўқитувчиларнинг кредит-модуль тизимида фаолият юритиш бўйича касбий маҳоратини ошириш мақсадида Республика Олий таълим муассасалари ҳамда хорижий давлатларнинг етакчи олий таълим муассасалари билан ўзаро тажриба алмашиш ишларининг кенг йўлга қўйилиши мақсадга мувофиқдир.

Осиёнинг энг кучли университетлари сафида

Нуфузли халқаро QS рейтинг ташкилоти Осиё университетларининг 2023 йил учун рейтинг (QS Asia University Rankings 2023) натижаларни эълон қилди.

Унга кўра, илк бор республикамизнинг 8 та олий таълим муассасаси ТОП-1000 таликдаги Осиёнинг энг кучли университетлари рўйхатига киритилди.

QSнинг бу йилги рейтинги бугунги кунга қадар энг каттаси ҳисобланиб, ўз ичига 760 та энг кучли Осиё университетларини қамраб олган.

“Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти” миллий тадқиқот университети

301-350 ўрин

Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети

351-400 ўрин

Тошкент молия институти

551-600 ўрин

Тошкент давлат техника университети

551-600 ўрин

Самарқанд давлат университети

601-650 ўрин

Тошкент давлат аграр университети

601-650 ўрин

Қорақалпоқ давлат университети

701-750 ўрин

Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети

701-750 ўрин

Шунингдек, рейтингни шакллантиришда асосий кўрсаткичлар сифатида академик ва иш берувчининг обрўси, PhD даражасига эга бўлган ходимлар сони ҳамда халқаро талабалар улуши каби мезонлар биринчи маротаба киритилди.

рейтинг
натижалари

ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИНИНГ МИЛЛИЙ РЕЙТИНГИ

Таълим-тарбия сифати ва таркиби ҳар қандай мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланиш даражасини белгилайдиган энг асосий омиллардан биридир. Шунинг учун бугун юртимизда айти масалага алоҳида эътибор қаратилаётир. Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси томонидан таълим муассасаларининг миллий рейтинги тузилаётгани, натижалари эълон қилиб борилаётгани йўналишдаги ишлар қандай натижа бераётганини баҳолашда муҳим фактор бўлиб хизмат қилмоқда. Анъанага содиқ қолган ҳолда, инспекция давлат олий таълим муассасаларининг 2021 йил якуни бўйича миллий рейтинги натижаларини эълон қилди.

Миллий рейтинг қандай мезонлар асосида шакллантирилди?

Олий таълим муассасалари фаолияти миллий ва дунё рейтинг тизимлари мезонлари асосида баҳоланди. Мазкур тизим университетларда амалга оширилаётган ишларни кенгроқ ёритиб беришга асосланган бўлиб, уларни белгилашда жаҳон тажрибаси ўрганилди. Хусусан, Буюк Британия ва Жанубий Корея миллий рейтинг тизимларида 42 та, АҚШ университетлари рейтингида 39 та, Хитой рейтингида 22 та кўрсаткичдан фойдаланилади. Дунё рейтинг тизимида энг кўп кўрсаткич THE агентлигида 12 та, ARWUда 10 та, LEIDENда 7 та, QS да 6 та бўлиб, улар энг асосий мезон ҳисобланади.

Ўзбекистонда ҳам миллий рейтинг баҳолаш тизимини шакллантиришда дунёнинг ривожланган рейтинг тизимлари талабларига мос келадиган индикаторлардан андоза олинди.

Жумладан, THE (Times Higher Education) рейтинг тизимидан 12 та индикатор: университетнинг академик обрўсини ўрғаниш (мукамал тадқиқот), халқаро ходим-

ларнинг маҳаллий ходимларга нисбати, иқтибослилиқ, нашрлар, халқаро ҳаммуаллифликдаги нашрлар, илмий тадқиқот фаолиятдан топилган маблаглар, институционал даромад, умумий ўқитувчи-талабалар сони, PhD даражасига эга бўлганлар, PhD/профессор-ўқитувчилар сони, сўровнома ўтказиш, хориж талабаларининг маҳаллий талабаларга нисбати каби рейтинг тизимини баҳоловчи кўрсаткичларнинг деярли барчаси Ўзбекистон миллий рейтинг тизимида киритилди.

QS (Quacquarelli Symonds) рейтинг тизимидан 6 та индикатор: университетнинг академик обрўсини, факультетларнинг халқаро муносабатлари, иқтибослилиқ, талаба-факультет нисбати, кадрларнинг иш билан таъминланганлиги, хорижлик талабалар нисбати чуқур ўрганиб чиқилган. Бундан иқтибослилиқ, иш билан таъминланиш, хорижий талабалар каби индикаторлар миллий рейтингга қабул қилинди.

BGU (Ben-Gurion University) рейтинг баҳо-

лаш тизимида 10 та ва U-Multi rank рейтинг баҳолаш тизимидан 17 та индикатор ўрганилиб таҳлил қилинди.

Бундан ташқари, Бразилиянинг Folha, Чилининг El Mercurio, Хитойнинг ARWU, Қозоғистоннинг Мустақил Қозоғистон сифати, Таълим бўйича кафолати, Литванинг Veidas, Македониянинг ARWU, Малайзиянинг сифат агентлиги, Покистоннинг олий таълим комиссияси, Польшанинг Perspektywy таълим фондлари, Буюк Британиянинг Mayfield университет маслаҳатчилари, АҚШнинг янгиликлар ва дунё ҳисоботи ва Туркиянинг URAP рейтинг баҳолаш тизимлари атрофлича ўрганилиб, миллий рейтинг баҳолаш тизимини ишлаб чиқишда фойдаланилди.

Дунё тажрибаси шуни кўрсатадики, олий таълим муассасаларининг рейтинг баҳолаш тизимида юқори ўринни эгаллаши учун илмий тадқиқот ишлари муҳим аҳамиятга эга. Ўзбекистондаги олий таълим муассасаларида эса профессор-ўқитувчиларининг қўп вақти ўқув жараёни ва бошқа ташкилий ишларга сарфланаётгани боис илмий изланиш ишлари билан шуғулланишга деярли вақт етмайди. Хориж тажрибасига кўра, олий таълим муассасалари профессор-ўқитувчилари, асосан, илмий тадқиқот фаолияти билан шуғулланиб, илмий мақола, дарслик, ўқув қўланма ва монографиялар ёзиш, шунингдек, амалий ва фундаментал лойиҳалар асосида маблағ топиш билан шуғулланишади.

Илмий тадқиқотлар натижадорлиги – асосий мезон

Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепцияси ҳамда 2022–2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясида фан-таълим-ишлаб чиқариш интеграциясини йўлга қўйиш ва янада мустақамлаш, инсон капиталини ривожлантириш ва узлуксиз таълим тизимида сифат ва самарадорликни ошириш бўйича аниқ вазифалар белгилаб берилган.

Чунончи, Тараққиёт стратегиясида 2026

йилга қадар 10 та салоҳиятли олий таълим муассасасини QS ва THE халқаро рейтингларига кириши учун мақсадли тайёрлаш кўзда тутилган. Унга кўра, олий таълим муассасаларининг салоҳияти ва ўзига хос хусусиятидан келиб чиқиб, халқаро рейтингларга киритиш бўйича 5 йилга мўлжалланган мақсадли дастурларни ишлаб чиқиш, бу асосда рейтингларга киришини таъминлаш асосий вазифа этиб белгиланган.

Халқаро тажрибаларга кўра, дунёдаги нуфузли университетлар фаолиятининг бош мезони – бу академик нуфузи, илмий тадқиқот фаолиятининг натижадорлиги ва кадрлар сифатидир. Бу кўрсаткичлар профессор-ўқитувчиларнинг юқори импакт-факторли журналларда мақолалар чоп этиши, иқтибослилик кўрсаткичлари ошиши, инвестициявий жозибадорликни ошириш, хорижий таълим ва илм-фан технологияларини жалб этиш, таълим – фан – ишлаб чиқаришнинг ўзаро манфаатли ҳамкорлигини йўлга қўйиш орқали амалга оширилади.

Натижалар қандай?

Европа олий таълим сифати кафолати тармоғи (ENQA), Халқаро илмий нашриёт уйи (Elsevier) ҳамда нуфузли халқаро рейтинг агентликлари (QS – Quacquarelli Symonds, THE – Times Higher Education) экспертлари билан ҳамкорлик йўлга қўйилди. Натижада, олий таълим муассасалари фаолияти самарадорлигининг асо-

сий кўрсаткичлари таҳлилига кўра:

илмий салоҳият сўнгги беш йилда ўртача 6,1 фоизга ошди: 2017 йил – 30,3%, 2018 йил – 34%, 2019 йил – 34,1%; 2020 йил – 34,5%; 2021 йил – 36,4%;

таълим, фан, инновация ва илмий тадқиқотлар натижаларини тижоратлаштириш фаолияти жонланди ва олий таълим муассасаларининг илмий тадқиқот фаолиятидан олган даромадлари 2017 йилдаги 49,7 млрд. сўмдан 2021 йилда 236,1 млрд. сўмга етди (5 баробарга ошган);

фан доктори (DSc) илмий даражасига ёки профессор унвонига эга профессор-ўқитувчилар сони 2790 нафарга (ўтган йилда 2477 нафар), фан номзоди (PhD) илмий даражасига ёки доцент унвонига эга профессор-ўқитувчилар сони 9992 нафарга (ўтган йилда 8710 нафар) етди;

дунёнинг нуфузли 1000 талик рўйхати-га кирувчи олий таълим муассасаларининг PhD ёки DSc илмий даражасини олган профессор-ўқитувчилар сони 497 нафарга (ўтган йили 450 нафар) етди;

нуфузли халқаро журналлардаги илмий мақолалар сони ўтган йилга нисбатан 1,5 баробарга ошди, 19 981 та бўлди.

хорижий талабалар сони 21,1 фоизга кўпайди ва 5768 нафарга етди.

Ушбу ижобий кўрсаткичлар миллий олий таълим муассасаларимизнинг халқаро рейтингдаги ўрнига ҳам таъсир кўрсатмоқда. Уларнинг натижалари йилдан-йилга яхшиланиб бормоқда. Хусусан, Ўзбекистон миллий университети QSнинг “Математика” соҳасида эришган натижаларига кўра, рейтингда дунёнинг кучли 500 талик университетлар қаторидан ўрин олди. Times Higher Education томонидан 2022 йил учун эълон қилинган Осиё университетлари рейтинги-га 10 та олий таълим муассасаларимиз киришга муваффақ бўлди.

Бундан ташқари, Times Higher Educationнинг БМТ томонидан 2030 йилга қадар мўлжалланган Барқарор ривожланиш мақсадларини (БРМ) амалга оширишда олий таълим муассасаларининг таъсирини баҳолашга қаратилган 2022 йил учун THE Impact Rankingsдан 30 та олий таълим муассасамиз ўрин олди.

QSнинг Ривожланаётган Европа ва Марказий Осиё давлатлари рейтингидан Ўзбекистон миллий университети, “Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти” миллий тадқиқот университети, Тошкент давлат техника университети ва Самарқанд давлат университети ўрин олди.

92 та олий таълим муассасаси фаолияти 20 та индикатор асосида баҳоланди

Таълим инспекцияси томонидан 2021 йил якунлари бўйича Миллий рейтинг эълон қилинди. Миллий рейтинг доирасида битирувчилари мавжуд 92 та (69 та олий таълим муассасаларилари, 23 та филиал) олий таълим муассасаларининг фаолияти самарадорлигига 4 та йўналишда 20 та индикаторлар асосида баҳо берилди:

- илмий тадқиқот фаолияти ва таълим – фан – ишлаб чиқариш интеграцияси;
- ўқув-методик ишлар фаолияти ва ўқитиш сифати;
- талабалар билими ва битирувчилар сифати;
- спортни ривожлантириш.

Миллий рейтинг натижалари олий таълим муассасалари соҳавий мансублигидан келиб чиқиб, қуйидагилар бўйича тайёрланди:

- 1) Ижтимоий-гуманитар соҳа олий таълим муассасаларилари – 33 та;
- 2) Техника ва қишлоқ хўжалиги соҳаси олий таълим муассасаларилари – 21 та;
- 3) Тиббиёт соҳаси олий таълим муассасаларилари – 9 та;
- 4) Маданият, санъат ва спорт соҳаси олий таълим муассасаларилари – 6 та.

1 Ижтимоий-гуманитар соҳа олий таълим муассасаларларида:

- етакчи ўринларни: Ўзбекистон миллий университети, Тошкент молия институти, Самарқанд давлат университети, Ўзбекистон халқаро ислом академияси, Тошкент давлат юридик университети;
- сўнгги ўринларни: Қарши давлат университетининг педагогика институти, Термиз давлат университетининг педагогика институти, Қўқон давлат педагогика институти, Гулистон давлат университети, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети эгаллади.

2 Техника ва қишлоқ хўжалиги соҳаси олий таълим муассасаларларида:

- етакчи ўринларни: “Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти” миллий тадқиқот университети, Навоий давлат кончилик институти, Тошкент давлат техника университети;
- сўнгги ўринларни: Термиз муҳандислик технология институти, Термиз агротехнологиялар ва инновацион ривожланиш институти, Самарқанд давлат ветеринария медицинаси, чорвачилик ва биотехнологиялар университети, Самарқанд давлат архитектура-қурилиш институти эгаллади.

3 Тиббиёт соҳаси олий таълим муассасаларларида:

- етакчи ўринларни: Тошкент тиббиёт академияси, Бухоро давлат тиббиёт институти, Тошкент давлат стоматология институти;
- сўнгги ўринларни: Фарғона жамоат саломатлиги тиббиёт институти, Қорақалпоғистон тиббиёт институти, Андижон давлат тиббиёт институти эгаллади.

4 Маданият, санъат ва спорт соҳаси олий таълим муассасаларларида:

- етакчи ўринларни: Ўзбекистон давлат хореография академияси, Миллий рассомчилик ва дизайн институти;

- сўнгги ўринларни: Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институти, Ўзбек миллий musiқа санъати институти эгаллади.

УМУМИЙ РЕЙТИНГДА:

етақчи ўринларни: “Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти” миллий тадқиқот университети, Ўзбекистон миллий университети, Тошкент молия институти, Самарқанд давлат университети, Навоий давлат кончилик институти;

сўнгги ўринларни: Термиз муҳандислик технология институти, Ўзбек миллий musiқа санъати институти, Фарғона жамоат саломатлиги тиббиёт институти, Термиз агротехнологиялар ва инновацион ривожланиш институти, Қарши давлат университетининг педагогика институти эгалладилар.

Шунингдек, сўнгги икки йил давомида олий таълим муассасалари филиаллари рейтинги ҳам тузилмоқда. Бундан мақсад – филиалларнинг таълим сифатига бўлган ҳисобдорлигини ошириш ва уларни таълим сифатини ошириш бўйича меҳнатларини рағбатлантиришдан иборат.

Филиаллар рейтинг натижаларига кўра ТОП-5 талиқда:

Юқори ўринларни “Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти” миллий тадқиқот университети Бухоро филиали, ТАТУ Урганч ва Самарқанд филиаллари, Навоий давлат кончилик институти Нукус филиали, ЎЗМУ Жиззах филиали эгаллади.

Сўнгги ўринларда Тошкент кимё технологиялари институти Янгиер ва Шаҳрисабз филиаллари, Тошкент тиббиёт академияси Термиз филиали, Самарқанд давлат ветеринария медицинаси, чорвачилик ва биотехнологиялар университети Нукус ва Тошкент филиаллари қайд этди.

Шу билан бирга, асосий кўрсаткичлар бўйича:

1. Олий таълим муассасаларининг илмий салоҳиятида:

етақчи ўринларда: Ўзбекистон халқаро ислом академияси, Тошкент давлат аграр университети, Тошкент давлат стоматология институти, Тошкент молия институти, Тошкент педиатрия тиббиёт институти.

сўнгги ўринларда: Қарши давлат университетининг педагогика институти, Қорақалпоғистон тиббиёт институти, Термиз муҳандислик технология институти, Самарқанд давлат чет тиллар институти, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

2. Дунёнинг нуфузли 1000 талигига кирувчи олий таълим муассасаларида фалсафа доктори (PhD) ва фан доктори (DSc) илмий даражасини олган профессор-ўқитувчиларнинг сони бўйича Ўзбекистон миллий университети, Самарқанд давлат университети, Тошкент ахборот технологиялар университети, “Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти” миллий тадқиқот университети, Тошкент давлат техника университетлари етакчилик қилмоқда. 8 та олий таълим муассасасида бор-йўғи 1 нафардан мавжуд бўлса, 11 та олийгоҳда бундай профессор-ўқитувчилар мавжуд эмас.

3. Энг кўп хорижлик профессор-ўқитувчилар Тошкент тиббиёт академияси, Тошкент давлат техника университети, Самарқанд давлат университети, Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университетларида фаолият олиб борган.

4. Ўзбекистонга хорижий профессор-ўқитувчилар ва талабалар келиб фаолият олиб бораётган давлатлар сони ўтган йилга нисбатан 7 тага ошиб, бугунги кунда 68 тани ташкил этмоқда. Энг кўп хорижлик профессор-ўқитувчилар Рос-

сия, Қозоғистон, Қирғизистон, Жанубий Корея, Беларусь давлатларидан ташриф буюришган. Энг кўп талабалар Туркменистон, Покистон, Россия, Ҳиндистон, Қозоғистондан келишган.

5. Олий таълим муассасалари битирувчилари сифатини иш берувчилар томонидан баҳолашда – сўровномада 5354 та ташкилотлардан респондентлар иштирок этган:

иш берувчилар томонидан битирувчиларга энг кўп ижобий баҳо берилган олий таълим муассасалари: Ўзбекистон миллий университети, Тошкент тиббиёт академияси, Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети, Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети, Самарқанд давлат университети, Тошкент молия институти.

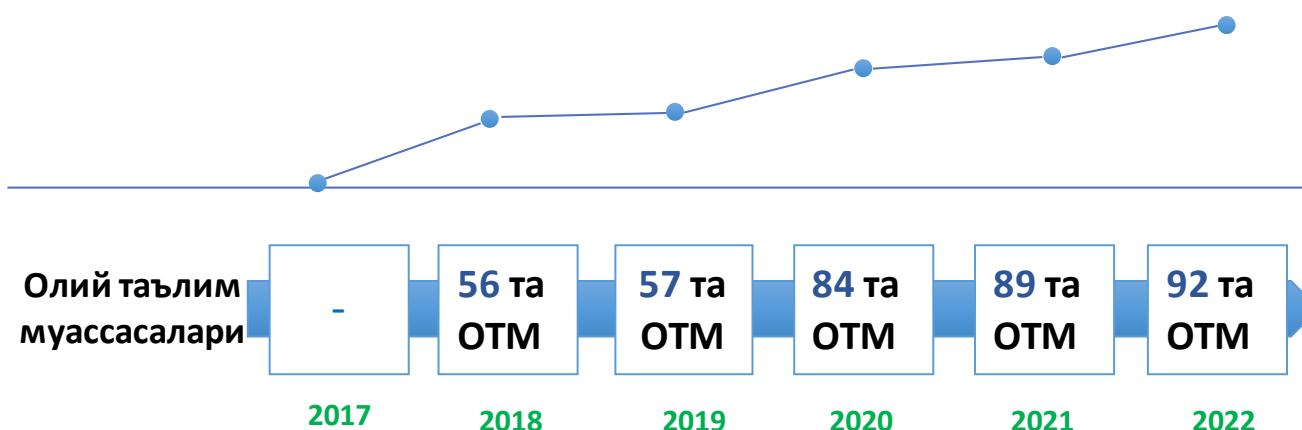
Таълим – фан – ишлаб чиқариш интеграцияси ва илмий тадқиқот ишларининг натижадорлиги бўйича:

енг кўп маблағ ишлаб топган олий таълим муассасалари: Тошкент давлат техника университети, Ўзбекистон миллий университети, Тошкент ахборот технологиялар университети ва бошқалар.

енг кам маблағ ишлаб топган олий таълим муассасалари: Ўзбек миллий мусиқа санъати институти, Қарши педагогика институти, Фарғона жамоат саломатлиги тиббиёт институти.

Таълим сифатини назорат қилиш инспекцияси билан ҳамкорликда Содоқат МАХСУМОВА тайёрлади.

ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ РЕЙТИНГИ ҚАМРОВИ – 2021

92 та олий таълим муассасаси
(69 та олийгоҳ, 23 та филиаллари ўрганилди)

Чет эл билан ҳамкорликда ташкил этилган ҳамда битирувчиси мавжуд бўлмаган 32 та олий таълим ташкилотлари рейтингга жалб қилинмади

54 414 нафар талабаларнинг фикрлари ва мутахассислик фанлари бўйича билими ўрганилди

31 058 нафар профессор-ўқитувчиларнинг чет тилларини билиш даражаси ўрганилди

5 349 нафар иш берувчилар фикрлари сўровнома асосида ўрганилди

ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ РЕЙТИНГИ - 2021

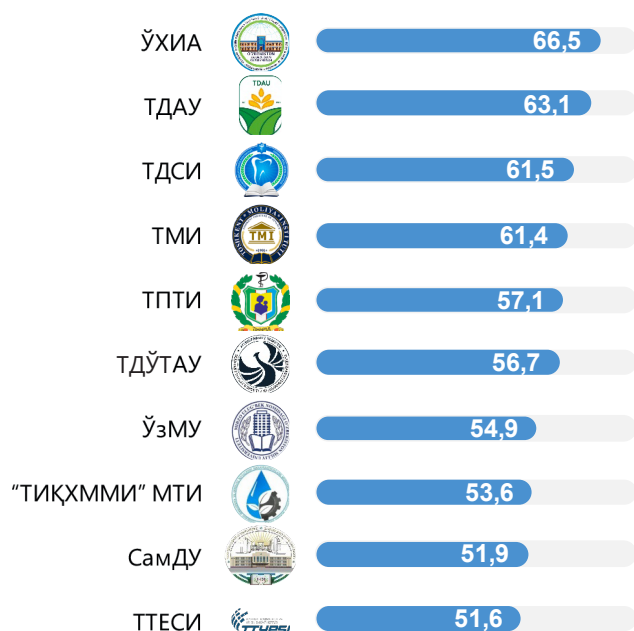

1	“ТИҚХММИ” миллий тадқиқот университети	36	Ўзбекистон давлат хореография академияси
2	Ўзбекистон миллий университети	37	Андижон давлат университети
3	Тошкент молия институти	38	Андижон машинасозлик институти
4	Самарқанд давлат университети	39	Тошкент давлат педагогика университети
5	Навоий давлат кончилик институти	40	Андижон давлат тиббиёт институти
6	Тошкент давлат техника университети	41	Миллий рассомчилик ва дизайн институти
7	Тошкент тиббиёт академияси	42	Термиз давлат университети
8	Ўзбекистон халқаро ислом академияси	43	Қорақалпоғистон қиш. хўж. ва агротехнологиялар инс.
9	Тошкент давлат юридик университети	44	Ўзбекистон давлат жисмоний тарбия ва спорт универ.
10	Бухоро давлат тиббиёт институти	45	Наманган давлат университети
11	Наманган муҳандислик-технология институти	46	Ипак йўли туризм ва маданий мерос халқаро универ.
12	Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети	47	Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика институти
13	Тошкент ахборот технологиялар университети	48	Ўзбекистон давлат консерваторияси
14	Тошкент давлат иқтисодиёт университети	49	Жиззах давлат педагогика институти
15	Тошкент давлат стоматология институти	50	Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институти
16	Тошкент давлат аграр университети	51	Тошкент кимё-технология институти
17	Тошкент давлат транспорт университети	52	Фарғона давлат университети
18	Тошкент педиатрия тиббиёт институти	53	Ўзбекистон журналистика ва оммавий ком. университети
19	Тошкент давлат шарқшунослик университети	54	Навоий давлат педагогика институти
20	Самарқанд давлат тиббиёт институти	55	Денов тадбиркорлик ва педагогика институти
21	Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети	56	Нукус давлат педагогика институти
22	Тошкент тўқимачилик ва енгил саноат институти	57	Самарқанд давлат чет тиллар институти
23	Жиззах политехника институти	58	Самарқанд давлат архитектура-қурилиш институти
24	Тошкент архитектура-қурилиш институти	59	Самарқанд ветеринария тиббиёт институти
25	Бухоро муҳандислик технология институти	60	Қорақалпоғистон тиббиёт институти
26	Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти	61	Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети
27	Тошкент фармацевтика институти	62	Гулистон давлат университети
28	Қарши муҳандислик - иқтисодиёт институти	63	Қўқон давлат педагогика институти
29	Қорақалпоқ давлат университети	64	Термиз давлат университетининг Педагогика институти
30	Қарши давлат университети	65	Қарши давлат университетининг Педагогика институти
31	Андижон қишлоқ хўжалиги ва агротехнологиялар инс.	66	Термиз агротехнологиялар ва инн. ривожланиш инс.
32	Урганч давлат университети	67	Фарғона жамоат саломатлиги тиббиёт институти
33	Бухоро давлат университети	68	Ўзбек миллий мусиқа санъати институти
34	Фарғона политехника институти	69	Термиз муҳандислик технология институти
35	Наманган муҳандислик-қурилиш институти		

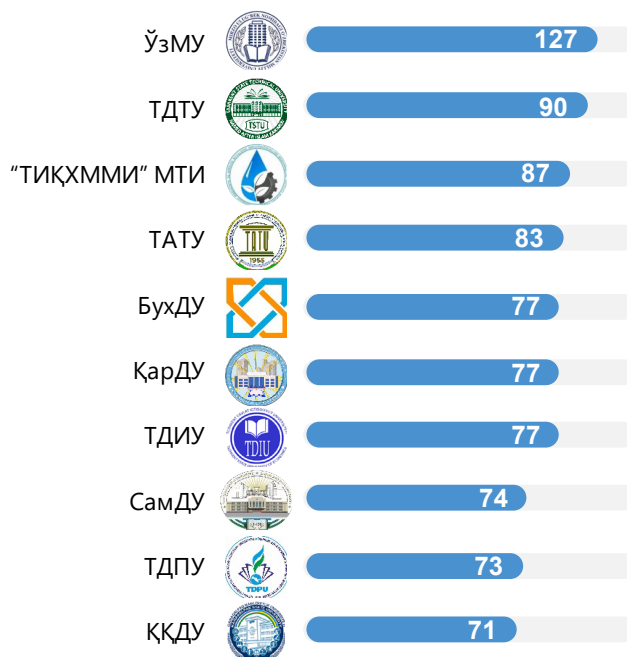

ПРОФЕССОР-ЎҚИТУВЧИЛАРНИНГ ИЛМИЙ САЛОҲИЯТИ

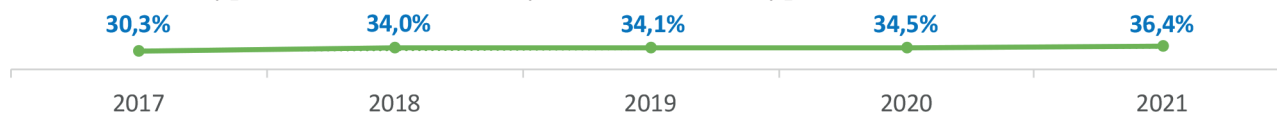
Профессор-ўқитувчиларнинг илмий салоҳияти (асосий штатдагилар бўйича, % да)

Докторлик диссертациясини ҳимоя қилиш ҳамда илмий унвонлар олиш кўрсаткичи

Олий таълим муассасалари фаолияти самарадорлигининг асосий кўрсаткичлари таҳлиliga кўра, илмий салоҳият сўнгги беш йилда ўртача **6,1 фоизга ўсди**:

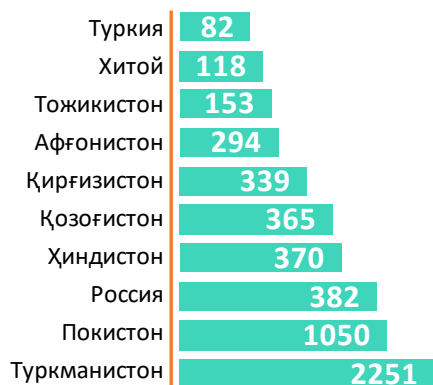
Худудлар кесими бўйича илмий салоҳият кўрсаткичи

ХОРИЖИЙ ТАЛАБАЛАР ВА ЎҚИТУВЧИЛАР КЎРСАТКИЧИ

ХОРИЖИЙ ТАЛАБАЛАР ТАШРИФИ БЎЙИЧА ТОП 10 ДАВЛАТЛАР

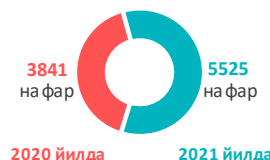

ХОРИЖИЙ ПРОФЕССОР-ЎҚИТУВЧИЛАР ТАШРИФИ БЎЙИЧА ТОП 10 ДАВЛАТЛАР

2020 ВА 2021 ЙИЛ ДИНАМИКАСИ

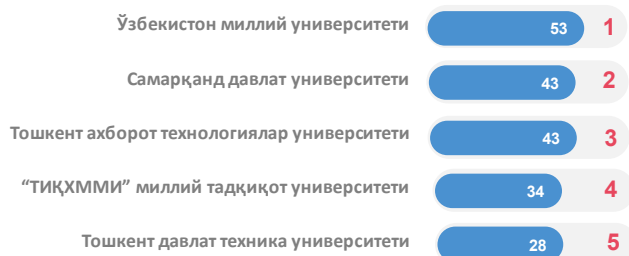
Хорижий талабалар ташрифи

Хорижий профессор-ўқитувчилар ташрифи

Нуфузли хорижий олийгоҳларнинг PhD ёки DSc илмий даражасини олган профессор-ўқитувчилари энг кўп бўлган миллий олийгоҳлар

Дунёнинг нуфузли **1000 талик** рўйхатига кирувчи олий таълим муассасаларининг **PhD** ёки **DSc** илмий даражасини олган профессор-ўқитувчилар сони **497** нафарга (ўтган йилда **450** нафар) етди.

Хорижий профессор-ўқитувчилар ва талабалар келиб фаолият олиб бораётган давлатлар сони ўтган йилгидан **10% га** ошиб, бугунги кунда **68 тани** ташкил этмоқда.

ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ ФИЛИАЛЛАРИ РЕЙТИНГИ – 2021

58.67

ТОШКЕНТ ИРРИГАЦИЯ ВА
ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИ
МЕХАНИЗАЦИЯЛАШ
МУҲАНДИСЛАРИ ИНСТИТУТИ
БУХОРО ФИЛИАЛИ

53.07

ТОШКЕНТ АХБОРОТ
ТЕХНОЛОГИЯЛАР УНИВЕРСИТЕТИ
САМАРҚАНД ФИЛИАЛИ

56.19

ТОШКЕНТ АХБОРОТ
ТЕХНОЛОГИЯЛАР УНИВЕРСИТЕТИ
УРГАНЧ ФИЛИАЛИ

2

1

3

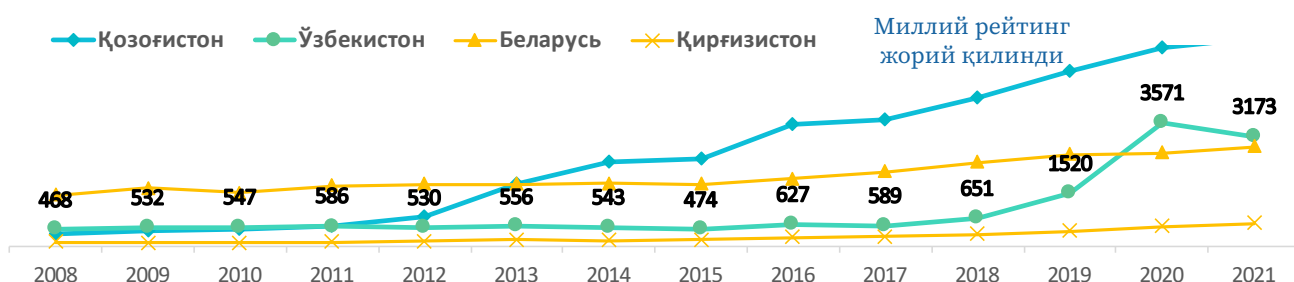
1	Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти Бухоро филиали
2	Тошкент ахборот технологиялар университети Урганч филиали
3	Тошкент ахборот технологиялар университети Самарқанд филиали
4	Навоий давлат кончилик институти Нукус филиали
5	Ўзбекистон миллий университети Жиззах филиали
6	Тошкент ахборот технологиялар университети Нукус филиали
7	Тошкент тиббиёт академияси Урганч филиали
8	Тошкент ахборот технологиялар университети Фарғона филиали
9	Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институти Нукус филиали
10	Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институти Фарғона минтақавий филиали
11	Тошкент ахборот технологиялар университети Қарши филиали
12	Тошкент давлат иқтисодиёт университети Самарқанд филиали

13	Тошкент давлат техника университети Олмалиқ филиали
14	Тошкент давлат техника университети Қўқон филиали
15	Ўзбекистон давлат жисмоний тарбия ва спорт университети Нукус филиали
16	Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти Қарши филиали
17	Тошкент давлат аграр университетининг Самарқанд филиали
18	Тошкент давлат юридик университети Ихтисослаштирилган филиали
19	Самарқанд ветеринария тиббиёт институти Нукус филиали
20	Тошкент кимё-технология институти Янгиер филиали
21	Тошкент тиббиёт академияси Термиз филиали
22	Тошкент кимё-технология институти Шаҳрисабз филиали
23	Самарқанд ветеринария тиббиёт институти Тошкент филиали

ИЛМИЙ ТАДҚИҚОТ ФАОЛИЯТИ НАТИЖАЛАРИ SciVAL (ELSEVIER) ЎЛЧОВЛАРИДА ТАҚҚОСЛАНГАНДА

2021 йилда Scopus маълумотлар базасига кўра, илмий самарадорлик:

2017-2022 йилларда Scopusда чоп этилган мақолалар сони

Ўзбекистон миллий университети | 2004
4803

“ТИҚХММИ” миллий тадқиқот университети | 2272
13971

2017-2022 йилларда Scopusдаги мақолаларга иқтибослар сони

Буюк Британиянинг Вестминстер университети - (801-1000) | 3105
23054

Жанубий Кореянинг Еунгнам университети - (801-1000) | 10641
113970

Олийгоҳ номи	Мақола/иқтибослилик
1 “ТИҚХММИ” миллий тадқиқот университети	2272/13971
2 Ўзбекистон Миллий университети	2004/4803
3 Тошкент давлат техника университети	1392/3737
4 Тошкент ахборот технологиялари университети	1349/3161
5 Тошкент давлат транспорт университети	1107/351
6 Самарқанд давлат университети	434/527
7 Тошкент давлат аграр университети	371/443
8 Тошкент тиббиёт академияси	282/171
9 Тошкент давлат иқтисодиёт университети	275/392
10 Урганч давлат университети	248/317
11 АКФА университети	209/693
12 Турин политехника университети	197/950
13 Тошкент педиатрия тиббиёт институти	195/180
14 Қорақалпоқ давлат университети	194/576
15 Самарқанд давлат тиббиёт университети	183/157
16 Тошкент молия институти	176/280

17	Тошкент давлат стоматология институти	122/62
18	Қарши давлат университети	121/382
19	Тошкент кимё-технология институти	111/323
20	Тошкент давлат педагогика университети	108/70
21	Андижон давлат университети	106/211
22	Наманган муҳандислик-технология институти	100/105
23	Навоий давлат кончилик институти	99/217
24	Наманган муҳандислик қурилиш институти	97/93
25	Тошкент фармацевтика институти	87/50
26	Фарғона политехника институти	85/90
27	Бухоро давлат тиббиёт институти	73/60
28	Тошкент давлат юридик университети	71/20
29	Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети	63/42
30	Тошкент давлат шарқшунослик университети	55/121
31	Андижон давлат тиббиёт институти	41/5
32	Андижон машинасозлик институти	23/41
33	Ўзбекистон давлат жис. тарбия ва спорт универ.	13/11

IELTSдан юқори натижага эришишнинг синалган формуласи борми?

Бугун хорижий тилларни, айниқса, инглиз тилини билиш ҳар қайси соҳада муваффақиятга элтувчи асосий омилга айланиб бормоқда. Шунга яраша, ҳамюртларимиз орасида тил ўрганишга бўлган қизиқиш кундан-кунга ортаётгани ҳам қувонарли. Тил билиш ўша тилда гаплашувчи давлатлар маданияти, тарихи ва урф-одатини ўрганиш билан бирга, шахсий манфаатлар йўлида ҳам эшиклар очилишига замин яратади. Тарихга назар соладиган бўлсак, Абу Наср Форобий, Абу Райҳон Беруний, Абу Али ибн Сино, Алишер Навоий, Фурқат ҳамда Исҳоқхон Ибрат каби буюк аждодларимиз ҳам бир неча тилни пухта билишган. Бу уларга ўз даврининг етакчи олимлари билан тажриба алмашиш, билим ва кўникмаларини такомиллаштиришга ёрдам берган, ижоди ва илмий меросини бойитган. Бугунги кунга келиб эса ҳар ким ёшидан қатъи назар, “билингвал”, яъни икки тилни биладиган мутахассис бўлиши шунчаки қизиқиш эмас, балки замон талаби бўлиб улгурди. Буни олий таълим тизими ислохотларида ҳам кўришимиз мумкин. Жорий йилдан бошлаб магистратура босқичига ҳужжат топширувчилардан халқаро тил сертификатлари талаб қилинаётгани барчамизга аён. Иш ва ўқишдан, кундалик юмушлардан ортиб, тил ўрганиш учун инсондан вақт ва энергиягина эмас, кучли ирода ҳам талаб этилади. Шу боисдан тил ўрганувчиларни қийнайдиган турли саволларга жавоб олиш мақсадида IELTSдан 8,5 баллни қўлга киритган бир неча омадли ёшлар тажрибаси билан ўртоқлашдик.

Нурмуҳаммад РАВШАНОВ, Жиззах давлат педогогика университети битирувчиси:

Ёшлигимда 3 та кўркувим бўлган. Ҳеч қачон автомобиль ҳайдашни, сузишни ва инглиз тилини ўргана олмайман, деб ўйлардим. Чунки уларга нисбатан ўзимда қизиқиш ҳам, ишонч ҳам бўлмаган. Ҳозир эса учаласини ҳам яхшигина биламан. Буларга иштиёқим 9-синфлигимда бошланган. Ўша вақти мактабимизга янги инглиз тили ўқитувчиси келганди. Биринчи дарсини ўтибоқ, ўзимни алоҳида олиб қолганди ва: “Сенда инглиз тилини ўрганиш учун юқори потенциал бор, фақатгина уни тўғри йўналтира олишинг керак”, –деб инглиз тилини ўрганишим учун илҳомлантирган эди. Мана шу туртки сабабли ўша куннинг ўзида инглизча-ўзбекча луғатни сотиб олиб, тил ўрганишга астойидил бел боғлаганман. Ота-онам ҳам инглиз тилига меҳрим тушганлигини кўриб, дарсдан ташқари қўшимча курсларда ўқишим учун шароит яратиб беришган.

Шу кунгача 5 маротаба IELTS имтиҳонини топширганман, икки марта 7,5 икки марта 8,0 ва охирги натижа 8,5 балл бўлган. Бу натижага қайсидир сир ёки формула орқали қисқа муддатда эришиб қолмаганман. Мендаги энг асосий ютуқ тажриба, деб ўйлайман. Инглиз тилини ўрганишни бошлаганимдан 8 йил ўтиб бу кўрсаткич-

га эга бўлдим. Бунинг замирида 8 йиллик меҳнат ва тажриба ётибди. Биринчи марта инглиз тилида мультфильм томоша қилиб, тўлиқ тушунган вақтимдан бошлаб ҳаётим ўзгарган, дея оламан. Чунки ўзимга ишончим ва тилга бўлган қизиқишим янада ортган. Шундан кейин инглиз тилида яна кўпроқ кинолар кўришни ва китоблар ўқишни бошлаганман. Тил ўрганиш менга сифатли ва фойдали бўлган маълумотларни тўғридан-тўғри қабул қилиш имконини берган. Тайёрланиш вақтида табиийликка асосий эътибор қаратганман, яъни тилни инглизлар ўз тилини ўрганаётгандек ўрганишга, бутун ҳаётимни, кун тарзимни ҳам худди инглизларникига ўхшатишга ҳаркат қилганман. IELTSдан 8,5 балл олишим учун яна кўпроқ изланишга, натижамни 9,0 баллгача кўтаришга ва янги нарсаларга кўрқмасдан қўл уришга мотивация берди.

Тил ўрганишда инсонга куч берадиган асосий нарсаси бу қизиқиш бўлса керак. Мендаги қизиқиш эса жуда юқори эди ва у ҳали ҳам сўнмаган. Ҳозирги ёшлар билан солиштирадиган бўлсам, кўпчилик тил ўрганишни эмас, тил ўрганиш ортидаги манфаатни биринчи ўринга қўяди, яъни қандай қилиб бўлса ҳам, ўқишга кириб олиш ёки IELTSдан юқори балл олиб, тенгдошлари орасида обрўга эга бўлишга интилади. Уларга шуни маслаҳат берардимки, биринчи ўринга IELTSни эмас, инглиз тилини қўйиш керак. Бу ҳаётда бахтли яшаш ёки муваффақиятли бўлиш учун ҳамма инглиз тилини билиши шарт эмас, бу – менинг шахсий фикрим. Қачонки инсон ўзи севган машғулоти билан шуғулланса, ўзи кутган натижага эриша олади. Инглиз тилини ўрганишдан мақсад фақатгина IELTS сертификатини олиш бўлса, юқори баллдан умид узса ҳам бўлаверади. Шунингдек, тилни маълум даражада ўргангандан кейин у ёрдамида бошқа тилни ёки ҳунарни

ўрганишга ҳаракат қилиш лозим, чунки инсон ўрганаётган билимини амалда қўлай олса, унинг самараси янада ортади. Хулоса ўрнида айтишим мумкинки, янги тилни ўрганишга мажбурият эмас, севимли машғулоти сифатида қаралса, уни ўрганиш анча осонлашади. Бу жараёнга қанчалик мослашиш ёки қизиқарли муҳитни яратиш кўпинча ўқувчининг ўзига боғлиқ. Интизом, масъулият ва сабр-тоқат эса ҳар қандай ютуқнинг пойдеворидир.

IELTS
Test Report Form

Center Number: [] Date: [] Candidate Number: []

Candidate Details:

First Name: [] Last Name: [] Candidate ID: []

Date Of Birth: [] Sex (M/F): [] Scheme Code: []

Country: [] Nationality: [] Language: []

Test Results:

Listening: [] Writing: [] Reading: [] Speaking: [] Overall Band Score: [] CEFR Level: []

Administrator Comments:

Center stamp: [] Validation stamp: []

Administrator's Signature: [] Date: [] Test Report Form Number: []

Sponsors Here: [] Sponsors Here: []

Ойсара РАВШАНОВА, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети талабаси:

IELTS мен учун шунчаки инглиз тилини тизимли ўрганишимга ҳарита вазифасини бажарган. Унинг учун тайёргарлик кўришга сарфланган вақтларимдан мамнунман. У менга ин-

глиз тилини муваффақиятли ўрганишим билан бирга, кўп билим ва тажриба бера олди. Аммо ҳар енгилнинг бир оғири бор деганларидек, уйқудан ва қайсидир маънода ҳаловатимдан айирди. Атрофимдаги дўстларим қобилиятимни паст баҳолашимни кўп бора айтишган. Ростан ҳам, ўзимдан қониқмаслик одатим бор, лекин бу нарса менга ижобий томонга ишлашига ишонаман. Чунки қандай ютуққа эришмай, мен бу билан қаноатланиб қолишим мумкин эмас деган ўй тинчлик бермайди. Инглиз тилини ўрганаётган вақтларимда IELTSдан 7,0 балл олишни мақсад қилганман ва айнан шу характерим туфайли ҳам ўзим ўйлаган натижадан юқорисига эришганман, деб ўйлайман. IELTSга биринчи имтиҳон топширган вақтимда 8,0 балл тўплаганман, орадан бир йил ўтиб эса 8,5 натижага эришдим. Мана шу бир йилдаги ўқитувчилик фаолиятим ўз даражамни юксалтиришга замин яратди.

Бугунги кунда инглиз тили ўрганувчиларининг аксарияти “Қанча муддатда IELTSдан 8,5 ёки 9,0 баллни қўлга кирита оламан?”, деб сўрашади. Шунини унутмаслик керакки, ҳеч бир нарсага олдиндан аниқ ҳулоса бериб бўлмайди. Ҳар ким интилиши ва ҳаракатига ярашасини олади. Тил ўрганиш ҳам худди спорт ёки санъат каби ўзига хос бир қобилият талаб қилади. Агар инсонда тил ўрганишга бўлган туғма иқтидор бўлса, у тилни қисқа муддатда ва самарали ўргана олади. Баъзиларда эса тил эмас, аниқ ёки табиий фанларни ўрганишга нисбатан лаёқат кучлироқ бўлади. Бундай инсонлар тил ўрганиш борасидаги кўзлаган мақсадига қийинчиликлар билан узоқ фурсатда эришса-да, ўзлаштирган билими хотирасига яхшигина муҳрланади. Тажрибам давомида бир нарсага кўп гувоҳ бўлганман, аксарият ёшлар тил ўрганиш жараёнида ўзини бошқаларга солиштириб юради. Бу кимлар учундир яхшидир, аммо мен таққосни энг катта хато деб ўйлайман. Чунки ҳар кимнинг қобилияти,

характер ёки мақсадлари ўзига хос ва бировникига айнан ўхшамайди. Таққослаш керак бўлса, инсон ўзини ўзга билан эмас, фақат илгариги ўзи билан, яъни кечаги кунини бугуни билан солиштириши лозим. Тил ўрганишда йўл қўйиладиган хатолардан яна бири – бу ўрганувчиларнинг ўқитувчи кўмагига ҳаддан ортиқ боғланиб қолиши ва ўз устида ишлашдан қочишларидир. Устоз тўғри томонга йўналтирувчи кишидир, асосий ҳаракат эса инсоннинг ўзи томонидан бўлиши керак. Ўз камчилигини кўра билиш ва уни тўғрилашга ҳаракат қилиш муваффақиятнинг асосидир. Тил ўрганиш даврида уйқусизлик муаммоси кўпчиликни қийнайди, уйқудан ололмаган энергияни эса тўғри овқатланиш ва жисмоний машқлар орқали тўлдириш мумкин. Ҳаётим давомида шу нарсага амин бўлганманки, одам қанчалик тиришқоқ ва ҳаракатчан бўлса, уйқу шунча камроқ келади. Нофаол ёки дангаса кишиларда эса аксинча, қанча ухласа ҳам, камдек туюлаверади.

IELTSда ҳамма нарса тилни қанчалик билишга қараб баҳоланмайди, юқори балл олиш дунёқараш ва фантазияга ҳам боғлиқ. Дунёқарашни ўстириш учун инглиз тилида кўп китоб ўқиш ва фильм томоша қилишни маслаҳат берган бўлардим. Шунингдек, тилни мукамал ўрганишни мақсад қилганлар, албатта, давомийликка эътибор қаратиши, тил билан оз-оздан бўлса ҳам, ҳар куни мунтазам шуғулланишни одат қилиши лозим. Сабр инсонни мақсадига энг тез олиб борувчи йўл, режасиз мақсад эса шунчаки хом хаёлдир. Шундай экан, ирода, қатъият ва режали ҳаракат асосида орзуларни мақсадга, мақсадларни эса реал воқеликка айлантириши мумкин.

Зебинисо САЛОҲИДДИНОВА
тайёрлади.

“ENGLISH FOR SCIENCE” TRAINING PROGRAM FOR SCIENTISTS OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN ON ACADEMIC WRITING

Nurullo NAZRULLAEV

Diana ABDUMUMINOVA

Annotation. Consultancy Services for conducting the “English for Science” training program for scientists of the Republic of Uzbekistan on academic writing and active participation in international grant projects between Project Implementation Unit under the Ministry of Innovative Development of the Republic of Uzbekistan. The aim of this article is to highlight the major operationalization of the project financed by the WB, and to set up the project boundaries. The article describes in detail the implementation of the goals of the project, starting with its methodological aspects, describes the relationship of stakeholders with management and coordination mechanisms; updates changes in the project life cycle and risks; introduces the project implementation guidelines

and also revises some indicators of the success of the project outcomes and also describes the key results expected by the end of those scheduled for completion.

Keywords: project, services, coordination, science, methodological aspects, international grant, mechanisms, operationalization.

Introduction. Since 2017, Uzbekistan is actively moving towards international scientific integration. Despite the existing potential among researchers and scientists, the language barrier hinders the academic accomplishments of academia. The issue of limited use of English, which is currently the universal language of science. In the Education First English Proficiency Index for 2020, Uzbekistan ranks 88th out of 112.1 indeed, non-native speakers (NNSs) are often

disadvantaged by their limited knowledge of English, which serves as the main criterion for publishing articles in prestigious journals. The NNS must follow strict guidelines for its paper to be accepted by the global scientific community, and while the reviewers' decision is mostly based on content, accuracy in grammar, vocabulary, spelling, and punctuation is crucial as well. If an article does not comply with the above principles, it may be rejected with the comment "poor English". In most cases, articles submitted by NNS researchers to prestigious journals are returned with the comment «review required by a native English speaker,» even after translation or editing by an official translator or English-speaking co-author. Relying only on average command of English may not be sufficient to prepare a high-quality article using specific scientific terminology. Hence, the byproduct of this situation is producing low-quality academic papers 2, passive participation in international

conferences and international grant programs. The customized solution in aforementioned situation is to develop academic writing and communicative skills in English among scientists and researchers of Uzbekistan with B1 proficiency level. In line with our TOR, this project aims to achieve the major two goals which are to build capacity among scientists seeking foreign sources of funding (grants); guiding them in application processes for MUNIS programs and training them in developing academic writing skills in preparation of publications for prestigious scientific journals.

The project aims to accomplish two major goals as it is mentioned earlier and deliver four reports about its progress. The reports are being delivered by five consultant teams; a project manager, two senior supervisors and two expert coaches. In terms of duration and tasks of the project more details can be found in (fig 1).

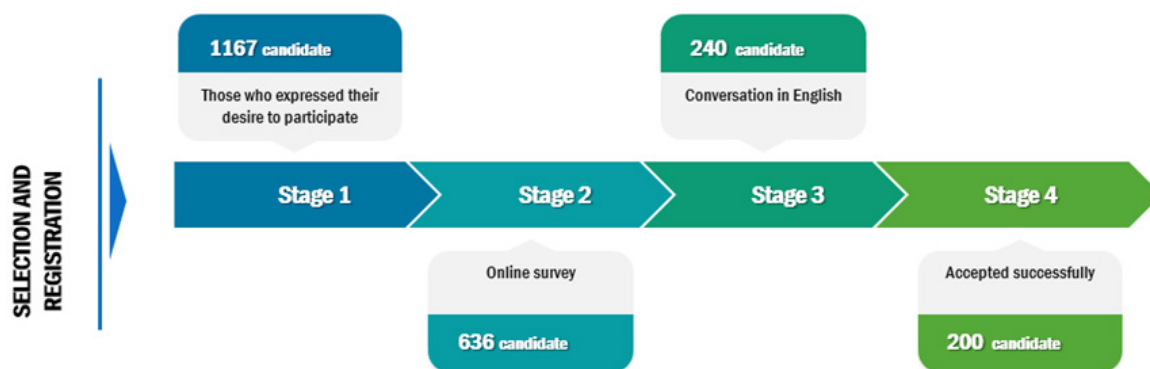

Figure 1. "English for Science" project completion report

However, to avoid scope creep we need to ensure our stakeholders that neither budgetary nor geographical adjustments are stipulated once the project begins. Although the program is designed for researchers throughout the republic, there are no residency arrangements for candidates wishing to reside temporarily in Tashkent City. Next consideration is that the program cannot and should not be changed in duration since it will have serious negative impact on the results and can cause delays in

deliverables. Further, we present major tasks, which will help to achieve the goals of the project. First of all, it is imperative to be systematic in the selection process of candidates. Next, the training program curriculum development and its implementation during the training sessions. Lastly, extracurricular activities such as seminars and one on one consultations with participants make up the key framework of this project. These activities are discussed in detail further in this document.

Materials and methods: Approach to Training Tutors in conjunction with the senior supervisors will work with a conceptual approach to the training program that focuses on three levels of training including (fig 2).

Figure 2. “English for Science” programs

Lectures and workshops for all participants with different levels of understanding and qualifications, but who also have different needs in terms of learning content, where the content of the workshops can focus on:

- Awareness-raising – understanding key concepts and aspects of the overall academic manuscript development;
- The importance of choosing the right journal and owning the results of the research;
- International best practice examples – proven publishers, effective/successful submission being able to communicate effectively with editors and finding solutions to conflicting situations;
- Key achievements in one’s field of science – new methodologies, approaches and technologies.

Specialized masterclasses & consultations for those who require a deeper technical understanding of strategic planning in research designs and application of statistical tools in data analysis. This is the core of the training program and the focus of ‘how’, covering both theory and practical approaches, and focusing on:

- A number of specialized training modules that will be discussed communicating with scientific communities and working with different standards of academic writing styles;
- Offering examples and approaches to solve existing issues, such as improving connections and integration between different subjects in writing interdisciplinary papers;
- Revision process & final checks of the paper in which discussions on Hedging/Redundancy

and word order/paraphrasing. Writing clearly and concisely - bias free writing skills are developed with further practicing an editing process within a group using sample paragraphs. Use of templates, formats of different journals.

Capacity building & assessments which will consist of a combination of training, hand-holding and coaching, including:

- Training provided in combination of senior supervisor as an assistant of tutors in the ‘training the trainers’ mode where skills, such as giving a presentation at a conference, preparing a presentation with a speech, plus advisory and coaching support provided by project experts.
- Guest speakers in the hall – both online and offline webinars with leading scientists from different fields taking about key advances in one’s field of science – new methodologies, approaches and technologies with open grant program opportunities.
- Assessments in the form of group case studies, developing and peer reviewing the manuscripts and building a team for grant applications.

Enrollment in the program includes three target groups of researchers and doctoral students wishing to study, and is presented in the following Table 1.

Training Framework based on our experience in designing and delivering academic curricula, we believe that the main challenge is twofold:

Firstly, some scholars have already been attending courses in English hoping to acquire useful knowledge and develop skills in academic writing.

This means that the curriculum should not only build on existing knowledge and try to deepen their understanding and experience of academic writing, but also show them opportunities in academia as a reward for their efforts.

Secondly, there are rather wide range of target groups that will be involved in the training sessions.

Some may devote only limited time to training, including some whose previous experience with

Table 1

Target Groups

Group	Experience	What they need
Researchers with more than 5 years of experience	Strong academic background - several published papers, participant of grant projects with B2 level of English	Refreshing and learning advanced techniques to communicate with the academia by participating in international grant programs
Researchers with less than 5 years of experience	Relatively weaker academic background - few papers published with B1 level of English	Developing core academic writing skills, filtering high quality peer reviewed journals and application to grant programs
Doctorate students	Weak academic background - no descent works published with B1 level of English	Networking and learning core academic writing skills, filtering high quality peer reviewed journals and application to grant programs. Implementing the knowledge and skills acquired.

academic English is limited because of their short tenure; some whose view of grant applications must be quite narrow because of their field or subject matter specificity; and some who will have to take a broad and integrative view.

Combining these two challenges in training with well-informed, but diverse target group, we will attempt to build our training program up with such mechanism that would revolve around three core principles (fig 3).

- **Informed.** This feature deals with developing a training program based on a thorough training needs assessment to ensure that all training interventions and related activities are appropriately tailored to the participants' needs from the perspective of their articles and build on their prior knowledge.

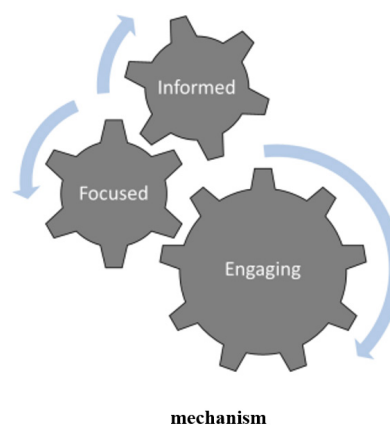
- **Engaging.** From previous experience we are well aware that participants are more interested in training sessions with deep

engagement by including cutting-edge ideas as well as practical examples and templates that training participants can take and apply right away. Learning is said to take place best in a safe environment where people are relaxed and the learning environment is enjoyable. When participants are taught in this way, rather than in a formal learning context, they report remembering more content. Therefore, it is important to create a curriculum that includes fun components and encourages critical thinking and creativity.

- **Focused.** In the past, learners have identified several issues with which they are having difficulty in determining the best solution (e.g. problems with journal selection, structuring the manuscript; problems in identifying appropriate grant programs). It is proposed to concentrate on a few of the problem areas and implement some training interventions to address these problems. These principles will be used as a quality control

checklist at the end of phases 2 and 3 to ensure that all of our trainers are contributing to these core concepts, and a questionnaire will be distributed to groups at the end of each training module to see if the above values have been adhered to.

Results and conclusions: In accordance with the terms of reference for the project, the management team provided the following documents during the implementation of the project: an inception report, an interim report, and a final report, including a detailed description of the work accomplished over the entire project period with a description of the progress made and lessons learned. Since April 2022, the Ministry of Innovative Development has launched a free program «English for Science», aimed at improving the level of foreign language proficiency for 200 scientists and researchers (fig 4). Under the terms of the program, participants will study academic English for 9 months.

Figure

3. Training

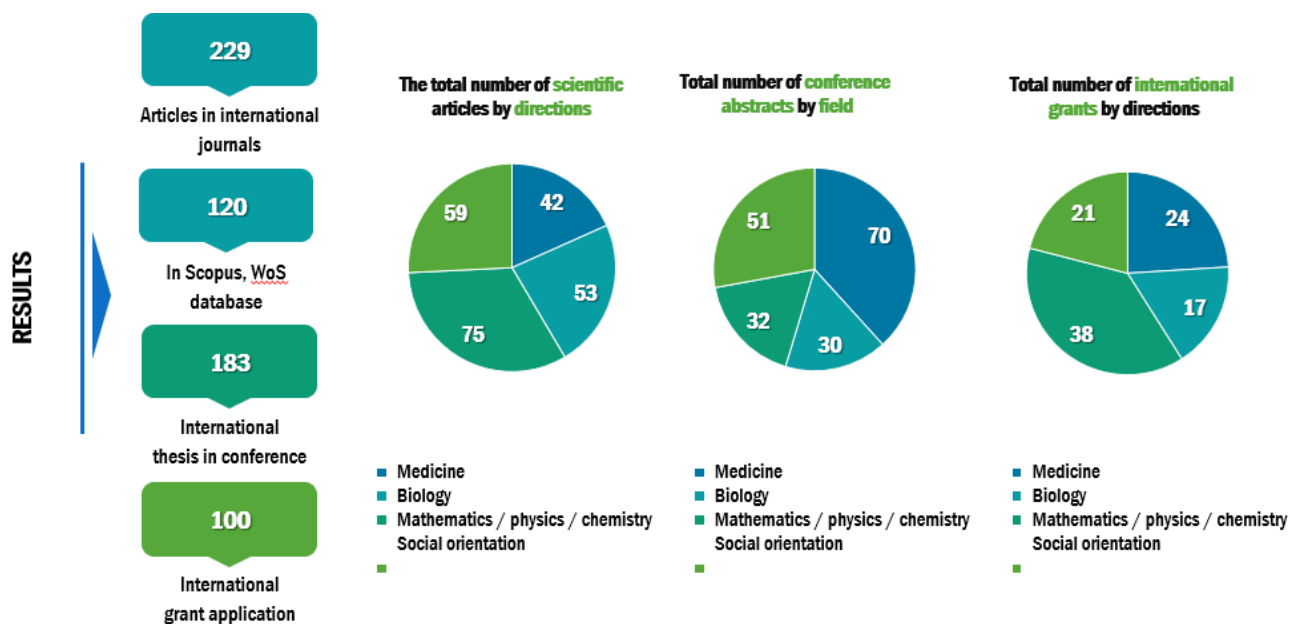

Figure 4. “English for Science” results

To date, participants have submitted a total of 100 scientific articles, abstracts of reports at 100 foreign conferences and applications for 80 foreign grants.

Literature

1. <https://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/2101/2101.01224.pdf>.
2. <https://retractionwatch.com/2020/09/01/how-did-content-from-a-hijacked-journal-end-up-in-one-of-the-worlds-most-used-databases/>
3. <https://www.ef.com/wwru/epi/regions/asia/uzbekistan/>
4. <https://docs.google.com/forms/d/e/>

“Ўзбекистонда олий таълим” журнали мақолалар танловини эълон қилади!

Танловга Республикадаги барча олий таълим муассасалари профессор-ўқитувчилари, илмий изланувчилари ва бошқарув ходимлари қатнашиши мумкин.

Мақолаларга қўйиладиган умумий талаблар:

— Ўзбекистон Республикасида олий таълимни тизимли ислоҳ қилишнинг устувор йўналишлари, хусусан, олий таълим мазмунини сифат жиҳатдан янги босқичга кўтариш, ўқув жараёнларида қўлланиладиган илғор технологиялар, кредит-модуль тизими истиқболлари, илмий тадқиқотларни кучайтириш, “Университет 3.0” концепциясини босқичма-босқич жорий этиш, халқаро рейтингларга кириш, халқаро ҳамкорлик ва бошқа муҳим йўналишларга бағишланган бўлиши лозим;

— мақолалар профессор-ўқитувчилар учун фойдали, янги ғояларни ўзида акс эттирган, келгусида методологик манба сифатида фойдаланиладиган даражада бўлиши керак;

— илмий таҳлил ва тугалланган фикрларга асосланган, таҳлилий-танқидий, танланган мавзу бўйича мавжуд муаммолар ечимига оид аниқ амалий таклиф ва тавсиялар билан тақдим этилиши лозим;

— ўзбек, рус ва инглиз тилларидан бирида бўлиши мумкин;

— мақолаларга қўйилган талаблар асосида шакллантирилиши ва унда муаллиф ҳақида маълумотлар аниқ кўрсатилиши шарт (ҳажми 14 шрифтда, 1,15 интервал билан, 10–12 бетгача бўлиши тавсия қилинади).

Мақолалар телеграм мессенжеридagi @EduJournalBot боти орқали 2022 йил 20 декабрга қадар қабул қилинади.

Танловга топшириладиган мақолалардаги маълумотларнинг тўғрилигига муаллифлар жавобгардир. Мақолалар махсус мутахассислардан иборат ҳайъат томонидан кўриб чиқилади ҳамда баҳоланади. Энг яхши деб топилган мақола муаллифларига ташкилотчилар томонидан пул мукофоти ва ғолиблик сертификати тақдим этилади.

Энг яхши мақола муаллифнинг иш ва яшаш жойи, лавозими ҳамда мақомидан қатъи назар, сифат кўрсаткичлари асосида ҳолис танланади.

Танлов мукофот жамғармаси 10 миллион сўм:

1-ўрин 5 000 000 (беш миллион) сўм

2-ўрин 3 000 000 (уч миллион) сўм

3-ўрин 2 000 000 (икки миллион) сўм

Танлов жараёни ва натижалари ҳақидаги маълумотлар марказнинг ижтимоий тармоқлардаги расмий саҳифаларида эълон қилиб борилади. Ғолиб бўлган муаллифларнинг мақолалари эса “Ўзбекистонда олий таълим” журнаlining келгуси сонларида чоп этилади.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

Тўлов шартномаларни онлайн тақдим қилиш ахборот тизими

kontrakt.edu.uz

- ✓ Онлайн ариза юбориш
Ахборот тизимида рўйхатдан ўтинг ва ариза тўлдиринг
- ✓ Ариза олий таълим муассасаси қабул комиссияси
томонидан кўриб чиқилади ва тасдиқланади
- ✓ QR-кодли тўлов-шартномасини
юклаб олинг

ОЛИЙ, ЎРТА МАХСУС ВА ПРОФЕССИОНАЛ ТАЪЛИМ ТЎҒРИСИДАГИ
ҲУЖЖАТЛАРНИНГ **ДУБЛИКАТИНИ** ОЛИШ ЖАРАЁНИ
РАҚАМЛАШТИРИЛДИ

ТИЗИМ ИМКОНИЯТЛАРИ:

- ✓ my.gov.uz портали ёки Давлат хизматлари
марказлари орқали ариза қолдирилади
- ✓ Аризалар ваколатли орган ва таълим
муассаси томонидан кўриб чиқилади
ҳамда тасдиқланади
- ✓ Фуқаро ўз танловига кўра диплом
дубликатини тезкор почта орқали ёки
ваколатли органдан олиши мумкин

my.gov.uz/oz/service/642

Олий, ўрта махсус, касб-ҳунар ҳамда
профессional таълим олганлик тўғрисида давлат
намунасидаги ҳужжатларнинг дубликатини олиш

kontrakt.edu.uz

Талабаларга шартнома асосида
кўрсатиладиган хизматлар ҳисобини
юритиш ахборот тизими